

LUDUS

POZORIŠNE NOVINE ■ BROJ 118,119 ■ DECEMBAR 2004. ■ GODINA XIII ■ CENA 50 DINARA

NAGRADA „DOBRIČIN PRSTEN“ PETRU BANIĆEVIĆU

Objašnjenje Odluke Žirija za dodelu Nagrade

Petar Banićević je ime koje se objavilo pre više od pedeset godina, već u doba dok je studirao. Simbolično je počeo: jedna od prvih njegovih uloga je upravo u Njegoševom „Gorskom vijencu“, povodom stote godišnjice smrti velikog pesnika. Glumac je u reprezentativnoj formi i danas, kad majstorski igra u drami „Čovek slučajnosti“ na sceni „Raša Plaović“, kojoj je dato ime čoveka s kojim ga je sudbina povezala i koji je režirao to Njegoševo delo pre 53 godine. Time se zatvara moćan luk i kruniše jedna izuzetna glumačka karijera koja se izdvaja.

Kao svi bitni i veliki, Petar Banićević se najavio glasno, i odmah, kao da nikad nije ni bio početnik koji dugo napipava i traži svoj posebni put. Već u prvoj etapi njegovog glumačkog života koji tako dugo traje u stalnom usponu, on je dao jasne dokaze o svojoj velikoj studioznosti u pripremanju uloga, a to svojstvo ga je karakterisalo i odlikuje ga svih ovih godina koliko traje na sceni. To je likovima koje je tumačio i branio - i kad su bili nesumnjivo neprotagonistički - davalo dubinu, višedimenzionalnost, veliku psihološku uverljivost.

Petar Banićević je obrazovan glumac izrazite intelektualnosti, duhovitosti i mere, i sve to silno upotpunjava njegov stvaralački format, a tumačenju likova daje suštastvenost i vertikalnost. Zato on i nema beznačajnih uloga koje ne pripadaju njegovom, to jest najvišem rangu. One su uvek značajne, izrazite, primećene. To su osobine koje prirodno izviru iz duboke posvećenosti i etosa svakog velikog stvarao- ca, kojima svakako pripada i dobitnik najprestižnije nagrade za životno delo u glumačkoj umetnosti, „Dobričin prsten“, u čiju slavu smo se danas okupili na ovoj svečanosti pozorišta.

Jedna od neporecivih konstanti teatra je da nema velikog glumca ako se nije realizovao u važnim i glavnim ulogama drama nacionalnog repertoara. Petar Banićević je i taj uslov ispunio, na uzoran način. Pokazao je zadivljujuću svestranost svojeg glumačkog majstorstva tumačeći likove u delima najvećih pisaca u istoriji sveta: od Eshila i Sofokla, do Šekspira, Molijera, Bihnera, Dostojevskog, Čehova i klasika naše

savremenosti. Za sve te uloge je nalazio posebna, originalna i neiznandala sredstva velike neovelosti i novatorske svežine.

Ovaj glumac je igrao na svim scenama pozorišta Beograda i na svakoj je ostavio upečatljive tragove svog glumačkog stila i osobenog izraza.

Petar Banićević je dao znamenite dokaze svoje glumačke raznovrsnosti dajući nezaboravne uloge i u dramama i u komedijama, čak i u predstavama koje pripadaju igracko-pevačkom žanru. Glumac modernog i svestremenog duha, Petar Banićević je dao snažne i velike uloge i u delima koja su nastala u našem vremenu i time dokazao svestranost svog lucidnog duha, talenta i osećajnosti. Svakom liku je uvek davao kontrastne karakteristike, čineći ih tako raznobojnijim, reljefnijim - dakle istinitijim, psihološki i ljudski uverljivijim. Petar Banićević je imao i ima istraživački duh, studiozan, koji se ne zadovoljava lakim i brzim rešenjima prvoga stepena, vođen svojim nepogrešivim ukusom, rigoroznim duhom i pristupom celini pozorišnih predstava u kojima je, gotovo od samog početka karijere, uvek imao dominantne uloge.

Petar Banićević je dokazao svoj duh koji se prirodno i umno prilagođava svakom modernitetu i duhu vremena, pa je davao sjajne uloge i u nepozorišnim, mladim medijima kao što su film, radio i televizija. U tome mu je pomogla i prirodna obdarenost u glasu i dikciji velike kultivisanosti i lepoj i impresivnoj spoljnoj pojavi.

Petar Banićević je dvadeset godina bio šef Klase glume na Akademiji umetnosti u Novom Sadu i njegovi nekadašnji studenti koje je oblikovao i pripremao za scenu su već važne pojave u našoj pozorišnoj umetnosti.

Petar Banićević je konstantna vrednost ne samo srpskog pozorišta. Dobio je „sve“ nagrade koje dramski umetnik ovde može da dobije. Nagradom za životno delo koja nosi ime „Dobričin prsten“, kruniše se i opet javno priznaje jedan veliki glumački opus. Žiri kojem sam imao čast da predsedavam odlučio je da ga dodeli prvaku Petru Banićeviću, s najvećom ubeđenošću da ide na više nego zaslužnu i izabranu ruku.

U ime irija Nagrade „Dobričin prsten“,
Mihailo Janketić, s. r.

NAGRADA „MILOŠ ŽUTIĆ“ DRAGANU MIĆANOVIĆU

Objašnjenje Odluke Žirija za dodelu Nagrade

Jedan od posebnih kvaliteta koji je krasio igru Miloša Žutića, pa je, shodno tome, postao i značajna osovina nagrade Saveza dramskih umetnika Srbije koja nosi ime našeg velikog glumca, jeste kultivisanost scenskog govora.

Ovogodišnji laureat Nagrade „Miloš Žutić“, Dragan Mićanović, još jedanput je pokazao, u ulozi Porcija u predstavi „Mletački trgovac“ Jugoslovenskog dramskog pozorišta, da je vrhunski majstor u scenskoj artikulaciji dramskog stiha, čak i onog najtežeg i najvrednijeg - Šekspirovog.

Međutim, ne završava se samo na scenskom govoru Mićanovićeva tehnička bravuroznost u postavljanju Porcijinog lika; ona se proteže i na celokupnu, brižljivo studiranu, isprobavanu i komponovanu glasovnu i telesnu posturu. Zahvaljujući takvoj posturi, Mićanović superiorno donosi lik suprotnog pola, izbegavajući svaku ilustrativnost, banalnost, površnost i parodičnost. U toj šekspirovskoj igri rodnih identiteta, Mićanović ostvaruje maestralnu kreaciju u sceni suđenja: ne otkrivajući svoje privatno, muško telo, on glumi ženu koja glumi muškarca i kojoj se ponekad „otkači“ neki ženski gest, što ostvaruje sjajan komički efekat, ali i dramski, jer ukazuje na ranjivost i nesigurnost ove devojke zalutale u muški svet.

Spominjanje dramskog efekta uvodi nas u analizu interpretacije Porcijinog lika koju je ponudio Dragan Mićanović; ne treba nikako smetnuti s uma da se, osim tehničkom virtuožnošću, ova izuzetna glumačka kreacija odlikuje i veoma produbljenom studijom dramskog lika. Šekspirolozi se slažu da Porcija pripada galeriji tipičnih junakinja Šekspirovih komedija - otmelih, nežnih, zaljubljenih, ali istovremeno i preduzumljivih, energičnih i praktičnih devojaka, koje često rešavaju ono što njihovi bledunjavi muški partneri nisu u stanju. U konkretnom slučaju, ostaje dilema da li Porcija prevazilazi okvire ovog komičkog tipa, da li ima neki dublji psihološki sadržaj koji bi mogao da je dovede u

rang s glavnim likovima „Mletačkog trgovca“, Šajlokom i Antonijem.

Mićanovićovo ostvarenje potpuno razvejava ove dileme, jer je njegova Porcija višeslojan, složen, bogat, izniansiran dramski lik. Ona je vrlo frivolna, razmažena i mušičava dok dok trpi dosadne proscce, zatim je ustreptala, ranjiva i detinje lukava kada se bori za voljenog Basanija, onda postaje odlučna, lukava i neumoljiva dok sprovodi svoju spletku na sudu, da bi na kraju bila prvo tužna i poražena kada otkrije muževljevu prevaru, odnosno hladna, smirena, superiorna i veoma opasna kada ga zbog te izdaje pedagoški kažnjava. U tom psihološkom oblikovanju, ostvaruju se i neki od najzudljivijih prizora predstave, kao scena u kojoj Porcija ostaje potpuno poražena spoznajom da je Basanio dao njen poklon drugome...

Poslednje, ali ne i najmanje važno, svoju glumačku dominaciju u ovoj odličnoj predstavi reditelja Egon Savina, Mićanović nije postigao na sebičan način; naprotiv, njegov glumački rezultat je postignut putem odlične partnerske saradnje, slušanjem, praćenjem i poštovanjem svakog kolege s kojim ima scenu.

U ime irija Nagrade „Miloš Žutić“,
Gorica Popović, s. r.

U OVOM BROJU:

UPITNIK ZA BAZU PODATAKA ČLANOVA SAVEZA DRAMSKIH UMETNIKA SRBIJE

PRAVILA LEPOG PONAŠANJA

Zorica Pašić

Pozorišni kritičari grada Čikaga, već treću ili četvrtu nedelju zaredom, za najbolju predstavu proglašavaju *Pravila lepeg ponašanja u modernom svetu* savremenog francuskog pisca Žana Lika Lagarsea. Poetičan i duhovit komad, nastao na osnovu priručnika za etiketaciju baronice Stasi iz 19. veka, igra se u okviru prvog američkog festivala savremene francuske drame u teatru TUTA. I? Teatar TUTA – Utopijsko teatarsko sklonište – vodi naše gore lišće: reditelj Željko Đukić i dizajnerka Nataša Vučurović Đukić. Taj autorski duo američkoj publici predstavio je mnoge njoj nepoznate savremene komade, a još 1994, u Vašingtonu, *Radovana Trećeg* Dušana Kovačevića! Đukić-Đukić, beogradski daci, „osvajaju“ Ameriku već 10-ak godina. Posle sjajnih kritika i oduševljenja publike, *Pravila lepeg ponašanja* kreću na američku turneju – Vašington, Njujork, Nju Meksiko – a zatim u Pariz i Avinjon...

To nije sve! „Srbi osvojili Brodvej!“, novinski je naslov koji je zatalasao pozorišnu javnost. „Napokon se i to desilo: posle decenija sanjarenja, Srbi su konačno osvojili Brodvej – doduše off – ali uspehu se u zube ne gleda!“, javljaju sa one strane velike bare. O čem se radi? Još jedno naše gore lišće: Sanja Beštić, studentkinja treće godine režije na Fakultetu dramskih umetnosti, u klasi Ivane Vujić, u njujorškom Krejn teatru uspešno je režirala komad Miloša Radovića *Čorba od kanarinca*, a u *Čorbi* igraju Natali Rodić, američka glumica srpskog porekla, i Sergej Trifunović, srpski glumac koji je ozbiljno nameran da postane američki akter. Premijera je, kažu, održana u domaćinskoj atmosferi, a u publici su sedeli „čuveni violinista Stefan Milenković sa suprugom Ani Aznavurijan, novinarka Lila Radonjić, legendarni glumac Žarko Laušević, svetski top model Nataša Vojnović, delegacije SCG i UN i mnogi drugi.“ U biografiji Sanje Beštić stoji da je „asistirala najvećim magovima pozorišne režije: Slobodanu Unkovskom, Ljubišu Ristiću, Dušanu Jovanoviću, Ivani Vujić, Jugu Radivojeviću, Filipu Gajiću i Aleksandru Popovskom“, a sada je i upisano da je i sama postala – mag! I *Čorbu od kanarinca* čeka velika američka turneja, ali pre srpskog osvajanja kontinenta predstava će gostovati u Beogradu. Rediteljka tvrdi da će joj sud ovdajšnje publike i kritike biti meritoran. Kako je Sanja Beštić uopšte stigla do Brodveja? To je već jedna od onih neobičnih priča o slučajnim susretima koji otvaraju vrata sna i uspeha. Skoro sasvim američka. Susret sa Natali Rodić bio je presudan.

A s komadom Bernarda Slejda *Dogodine u isto vreme*, u režiji Božidara Đurovića (Slavija teatar), Milan Lane Gutović i Nela Mihailović su prvi naši glumci koji su zaigrali u Pekingu. Tandem Gutović-Mihailović ne krije svoje „osvajачke“ namere: oni su se netom vratili iz Australije i s Novog Zelanda, a već su zapucali u Kinu. Šta dalje? Možda je i Brodvej u planu? Kad naume nešto da osvoje, Srbi to i ostvare.

Prva drama

Narodno pozorište u Beogradu, nacionalni teatar, proslavilo je 22. XI 136 godina od osnivanja. Bila je to prilika da

se podvuče crta i podele nagrade. Što se crte tiče, bilo je 14 premijera na sve 3 scene (Drama, Opera, Balet), sa 536 predstava od kojih je 89 izvedeno na gostovanjima u zemlji i inostranstvu i koje je videlo 140.000 gledalaca. Teško je i nabrojati sve nagrade, opet u zemlji i u inostranstvu, koje su dobili umetnici i stvaraoci ovog teatra. Izveštaji nisu štedeli pera: umetnički dojam i o izvedbama i o izvođačima skoro uvek je ocenjivan kao – maestralan!

Ako bi se rejting nekog pozorišta računao po broju objavljenih tekstova u novinama i minutaži u elektronskim medijima (nešto slično onom merenju iz predizbornih kampanja), u poslednja dva meseca nacionalnom teatru nema premac. Šta novine kažu u svojim naslovima i podnaslovima? „Zašto je predstojeća sezona Narodnog pozorišta dovedena u pitanje – Drama zvana pare“, „Nema para za veće plate – Ako možete da odobrite narodnim poslanicima povećanje 30 odsto, možete i nama! – poručuju sindikalci“, „Demanti upravnika Narodnog pozorišta – Tadić: Nisam potpisao rešenja o suspenziji i otkazu“, „Gde se dede 14 miliona? – Ministar Kojadinović obećao zaposlenima u Narodnom pozorištu da će zbog mutnih radnji poslati budžetsku inspekciju, upravnik Tadić urlao na sindikalce“, „Ostavka! – zaposleni u Narodnom pozorištu traže smenu upravnika Tadića, on preti suspenzijom sindikalaca“, „Karte konačno na stolu – novinari na kolegijumu NP, javno se razgovaralo o svemu“, „Izjave bez pokrića“, „Premijera i štrajk“, „Upravnik ne daje ostavku“, „Haos u pozorištu“, „Može li lokalna zajednica pomoći u finansiranju NP u Beogradu? Nacionalni teatar predlaže da 30 % njihovog ukupnog budžeta pokriva Skupština grada. Iz lokalne zajednice odgovaraju da imaju 10 pozorišta u svojoj nadležnosti, a republika samo jedno Narodno, i delimično SNP i da su oni pogrešna adresa“, „Optužbe bez pokrića“, „Zečji nasip neizvestan“, „Zečji nasip odoleo“...

Sledi saopštenje Uprave NP povodom optužbi zaposlenih. Uprava ne prihvata učenjivanje, zahtevi za smenu uprave i upravnika neće biti uslišeni, izjavljuje upravnik Ljubivoje Tadić. Na scenu će, saopštava se, stupiti radna, tehnička i finansijska komisija koja će proceniti stanje. Upravnik je spreman da za sve dobro i loše snosi odgovornost, za dugove pozorišta odgovorno je Ministarstvo kulture koje nije davalo novce, za atmosferu opstrukcije u teatru krivi su nekalifikovani i neodgovorni iz pozorišta, ali i nerazumevanje Ministarstva „po pitanju sistemskih odluka i finansija.“

Mogu li se jednostavno objasniti slike žalosnih događaja u nacionalnom teatru? Teško. U poslednjih 35 godina u ovom pozorištu smenjuju se upravničke, samoupravljačke, sindikalne, umetničke, finansijske i druge raznorazne krize. Prvo i najvažnije: nema novca. U poslednja dva meseca zadesila su teatar dva štrajka: štrajk zaposlenih u kulturi koji sredstva dobijaju iz republičkog budžeta i štrajk članova pet sindikata od mogućih sedam – ansambli Opere i Baleta, delimično tehnika i administracija. Ansambl Drame u štrajku nije učestvovao, ali njihov rad, premijera *Zečjeg nasipa* Siniše Kovačevića, u autorovoj režiji, dovedena u pitanje. Glumci su bili spremni da im se sve obruši na glavu. Tehnika je u štraj-

ku, pošto je mašinerija na pozornici opasna po život. Glumci kažu: jeste opasno, ali je opasno još od 1989. godine!

Kako se ovo sređuje? Kažu da bi Zakon o pozorištu i Zakon o Narodnom pozorištu sistemski rešio probleme. Hoće li to skoro u Skupštinu? Neće, poslanici imaju preča posla.

Druga drama

Druga drama nije opasna po život, ali nije nemoguće da virus koji nosi u potpunosti zagadi malu srpsku pozorišnu baru. Željko Hubač, direktor i selektor festivala klasike Vršacka jesen, saopštio je javnosti da su njegova selekcija i koncept festivala usvojeni polovinom septembra i da su na vreme poslali pozivi učesnicima glavnog i pratećeg programa. Septembari izbori za lokalnu vlast odložili su početak festivala za 30. XI, a planirani troškovi su redukovani. U međuvremenu, direktor i selektor je nezvanično obavešten da su iz selekcije izuzete predstave *Nedozvani* Momčila Nastasijevića (CZKD, režija Jovan Ćirilov), *Antonije i Kleopatra* Šekspira (koprodukcija Belefa i Sava centar, reditelj Anja Suša) i *Zuska Turanova* Ljuboslava Majere (Slovačko vojvodansko pozorište), a umesto njih pozvane druge dve predstave. Opet nezvanično, tj. Iz štampe, Hubač je od mr Tomislava Suhečkog, člana Opštinskog veća, saznao da je nova vlast promenila organizacioni odbor, pa i one koji su ga postavili, tako da praktično nije više ni selektor, ni direktor. Mr Suhecki napominje da bi tri sporne predstave koštale milion i po dinara, što prevazilazi mogućnosti festivala (selektor kaže da je cena 560 hiljada), a uz to u Vršcu hoće klasiku a ne mali Bitef! Pozorišna javnost se odazvala na Hubačev apel, pozorišni poslenici su se zgrozili što se politika opet bahato umešala u pozorište i u umetnost i primetili da poslove u kulturi vode apsolutni ignoranti. Sonja Jauković, predsednica Saveza dramskih umetnika Srbije, promišljala je da bi neki totalni bojkot uzburkao javnost, smatrajući da nema drugog načina borbe protiv anarhije i uzurpacije vlasti. Selektor Hubač se ponadao da će u znak protesta pozvana pozorišta otkazati svoje učešće na festivalu. Prevario se: velika pozorišta su otkazala, a ona mala, provincijska, jedva su dočekala rupu da uskoče. Dobro obavešteni kažu da su neke lokalne uprave čak insistirale na tome.

Na pitanje šta to sanjamo u pozorištu a šta nam se događa odgovara Vida Ognjenović: „Kao neko ko naše pozorište poznaje spolja i iznutra, tvrdim da ne treba da imamo kompleks. Što se predstava tiče, mi smo odavno u Evropi. Organizacija pozorišnog života je u bivšim vremenima koje je praksa već uveliko porekla.“

Je l' bilo nešto lepo u protekla dva meseca? Naravno da je bilo. Petar Banićević je dobio nagradu za životno delo, Dobričin prsten, Dragan Mićanović je za svoj Porciju u Šekspirovom *Mletačkom trgovcu* dobio dve muške nagrade, „Rašu Plaovića“ i „Miloša Žutića“, a Jelisaveti-Seki Sablić zapala je muška nagrada – „Zoranov brk“... Hoće li stvarno Dušan Kovačević za ambasadora u Lisabon? Mož' da bidne, ne mora da znači! – odgovara pisac i sprema se za Novu Goricu na premijeru. U tamošnjem pozorištu Dejan Mijač režira njegove *Maratonce*.

VESTI IZ SAVEZA DRAMSKIH UMETNIKA SRBIJE

U pripremi Nacrt opšteg zakona o kulturi

Ministarstvo kulture RS je prihvatilo inicijativu Koordinacionog odbora umetničkih udruženja Srbije (14 udruženja među kojima je i Savez dramskih umetnika Srbije) za donošenje opšteg zakona o kulturi koji bi bio osnov za pripremu i donošenje pojedinačnih zakonskih rešenja iz određenih oblasti kulture i umetnosti (Zakon o pozorištu, Zakon o izdavaštvu, zakon o kinematografiji i dr).

Prihvaćena je, takođe, inicijativa umetničkih udruženja da polazna osnova za opšti zakon o kulturi bude treća radna verzija zakona o kulturnim delatnostima iz 2001/2002 godine koju je sačinio Ekspertski tim formiran 2001. godine od strane Ministarstva kulture.

Ministar kulture je 17.11.2004.g. na osnovu ovlašćenja iz čl.71. stav 3. Zakona o državnoj upravi, doneo Rešenje o obrazovanju Stručne radne grupe za izradu Nacrta opšteg zakona o kulturi u sastavu: Branka Kavaja (predstavnik muzeja), Mila Restović (predstavnik pozorišta), Vesna Injac (predstavnik biblioteke), Ljiljana Martinović (predstavnik KUD), Jasna Nuhović (predstavnik muzičke delatnosti), Jelica Vidović (predstavnik arhiva), Dragoslav Krnjaški (predstavnik Koordinacionog odbora umetničkih udruženja), Ilija Radulović (predstavnik KOO umetničkih udruženja), Snežana Kutrički (predstavnik KOO umetničkih udruženja), Aleksandra Kojić (predstavnik Ministarstva kulture), Silvana Hadži-Đokić (predstavnik Ministarstva kulture) i Suzana Duvnjak-Dragaš (predstavnik Ministarstva kulture). Zadatak Stručne radne grupe je da u roku od 90 dana, počev od 22.11.2004.g. izradi Nacrt opšteg zakona o kulturi.

Baza podataka članova

Saveza dramskih umetnika Srbije

Savez dramskih umetnika Srbije započeo je, kako smo u prošlom broju i najavili, posao na izradi Baze podataka o svojim članovima. Baza će sadržati kompletne podatke o članstvu i omogućiti efikasniji pristup informacijama o članovima, njihovoj profesionalnoj angažovanosti i stručnim karakteristikama. Planira se i postavljanje nove internet prezentacije Saveza sa ograničenim pristupom Bazi podataka, kao i informacijama o radu Saveza, aktuelnim vestima, forumom za razmenu informacija, komentara, profesionalnih iskustava i sl, i naravno, elektronskim izdanjem *Ludusa*.

U ovom broju *Ludusa* priložen je formular upitnika koji bi trebalo da popune svi članovi Saveza kako bi se sistematizovano prikupili i ažurirali podaci. Trudili smo se da upitnik bude što manjeg obima, a da sadrži što više podataka, odnosno da bude prilagođen svim članovima.

Upitnik sadrži tri kategorije pitanja:

- I. Biografski podaci i aktuelna situacija
- II. Školovanje - stručna sposobljenost
- III. Profesionalna biografija

Molimo sve članove da strpljivo popune upitnik, a za svaku nedoumicu, pitanje, primedbu, sugestiju možete nam se obratiti telefonom ili e-mailom. Podsećamo Vas da dostavite i najmanje dve fotografije (portret i figuru) koje će se, takođe, nalaziti na internet prezentaciji.

Nagrade Saveza

Dobitnik Nagrade „Miloš Žutić“ za najbolje glumačko ostvarenje u periodu od 30.06.2003.g. do 30.06.2004.g. je Dragan Mićanović, nagrađen za ulogu Porcije u predstavi *Mletački trgovac* Viljema Šekspira u režiji Egona Savina i u izvođenju ansambla Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Žiri je radio u sastavu Gorica Popović, predsednik, Olga Odanović, Jelena Đokić, Payle Pekić i Ivan Medenica. Nagrada koja se sastoji od plakete sa likom Miloša Žutića, rad akademskog vajara Zvonka Novakovića, unikatne diplome čiji je autor Geroslav Zarić, akademski slikar i scenograf i novčanog iznosa, uručena je Draganu Mićanoviću 10. decembra. Dodelu Nagrade pomogli su Skupština grada Beograda i Ministarstvo kulture Republike Srbije.

Nagrada za životno delo „Dobričin prsten“ dodeljena je ove godine glumcu Petru Banićeviću. Odluku je doneo Žiri u sastavu Mihailo Janketić, predsednik, Dragan Bošković, Lidija Stevanović, Veljko Radović, Boris Isaković, Mile Stanković i Đorđe Marjanović. U radu Žirija, u svojstvu počasnog člana, učestvovala je i dr Ivana Simeonović Čelić, predsednik Upravnog odbora Fonda „Madlena Zepter“ koji je već pet godina generalni sponzor dodele Nagrade „Dobričin prsten“ i publikovanja monografija posvećenih dobitnicima najprestižnije glumačke nagrade. Svoj doprinos dodeli Nagrade dali su i beogradsko Narodno pozorište, Zlatara „Majdanpek“, Sekretarijat za kulturu grada Beograda, Graverska radnja Milana M. Jovanovića i Pozorište „Dobrica Milutinovića“ iz Sremske Mitrovice.

Nagrada - zlatna kopija prstena Dobrice Milutinovića i unikatna diploma (rad akademskog slikara i scenografa Geroslava Zarića) - biće Petru Banićeviću uručena 25. decembra na Velikoj sceni Narodnog pozorišta u Beogradu.

Novogodišnja predstava i poklon paketići za decu samostalnih umetnika

Deca samostalnih dramskih umetnika gledaće novogodišnju predstavu *Nevaljali Sneško* Branislava Milićevića, u režiji Slobodanke Aleksić, 23. decembra u 19:30 sati u Pozorištu „Puž“. Predstava je poklon Pozorišta „Puž“, a novogodišnje paketiće obezbediće Savez dramskih umetnika Srbije.

PROFESOR OSEĆANJA

U devalviranom svetu misli zabeleške reditelja i profesora Miroslava Belovića deluju kao biseri

Branka Krilović

U sred najveće gužve na otvaranju Bitefa, u metežu pozorišnih i nepozorišnih smislova, jedan čovek je iz najlon kese izvadio knjigu i rekao: ovo vam je od profesora Belovića. Jednog jutra, kad je pozorišni maraton prošao,

kad je egzaltaciju zamenila diskretna depresija, vratila sam se uobičajenoj navici – čitanju. Međutim, nije išlo, ni s nekada kulturnim knjigama, ni sa najnovijom, bračnom prozom evropskih modernista... Jedino što sam mogla da

prihvatim bile su kratke, smirujuće Belovićeve misli o pozorištu, zapravo životu. O tome kako kad mislimo da sve znamo, ništa ne znamo, o tome kako u varljivom ljudskom univerzumu jedino merilo vrednosti, umetničkih i životnih, jeste telo i ono što ono oseća. Naravno, sve je to iskusi profesor prometnuo kroz čula i materiju glumca, tog usamljenika koji gura svoj breg slave, radosti, promašaja i tuge dok jednog dana ne stane i kaže: „Oprostite, umoran sam: suviše života u pozorištu, a u životu nijedan“.

Dragi profesore, Vi ste imali sreće, ukrali ste od pozorišta života i za sebe, bila je tu Maja... Upravo njoj, Maji Dimirtijević, Miroslav Belović posvećuje deo svojih misli, poneki stih. I nije uvek patetičan, naprotiv, humor je ostao, ostala je ona salonsko-histrionska duhovi-

tost: „Primadone su teške, a primadonci nepodnošljivi“. Ili: „Glumice koje igraju ljubavnice obično dobijaju odlične kritike. Kritičari najčešće prelaze preko ljubavnika. Očito je da su ubeđeni da bi to oni mnogo bolje radili“.

Belović posmatra svet pozorišta spolja i iznutra, iz rediteljske pozicije, kroz ključaonicu garderobe, iz vizire mladih i poznih godina, s onu stranu uspeha i neuspeha. Dramom pozorišta meri dramu vremena. „Hamlet bi danas bio ubijen već u prvom činu“, veli on. Najviše je, svakako, misli o pokušaju da se uhvati i do kraja definiše sistem režije, zatim o glumcu i glumi, o često bolnim sitnicama. „Nesrećan sam što osećam da suviše osećam. Pre izlaska na scenu zatvaram oči, gledam u sebe, čekam da umre Strah. Među Talijinim pesmama i ova: „Prebacili su me u drugu garderobu

/ Premestili mi ime sa broja pet / na deset / Niko me ništa nije pitao / Hteli su da me rane / Uspeli su! / Podneo sam molbu za prvremenu penziju“.

Misli o pozorištu i Talijine pesme su neka vrsta praktične, primenjene poetike koja, i kad se čita, podrazumeva poznatu profesorovu teatralnost, glas pozorišnog besednika. „Glumačko i rediteljsko višeglasje vinuli su predstave do teatarskog sinfonizma. Obnova predstave liči na susret posle razvoda.“

Knjiga koju je kao čestitku profesoru za 77. rođendan štampao Mirko Todorović - Era otvara se kratkim ali slatkim tekstom, najboljeg predgovarača - Jovana Ćirilova. U devalviranom svetu misli Belovićeve zabeleške deluju kao biseri.

ŠABAC JE MALI GRAD

Šta se to dešava u šabačkom pozorištu

Zorka Vrdup

Gužva na sceni, gužva pred blagajnom. Šabac, nekada čuveni Mali Pariz, poznat po Cicvarićima i prvom klaviru u Srbiji, ali i po dugoj teatarskoj tradiciji, ovih dana je teško prepoznati. Centralni deo grada je pretvoren u veliko šetalište, bez saobraćaja. Stare građevine su dobile novu garderobu, novu šminku, pa u večernjim satima ponosno stoje na korzou okupane blještavilom reflektora koji ih, svojom igrom svetlosti i senke čine lepšim i tajanstvenijim. Eh, te stare dame! Uvek bi da su u centru pažnje.

Ni Pozorište, naravno, ne zaostaje. Obuklo je novo ruho, novu fasadu. Sija noću „... ko sred Pariza“. Ispred ulaza, pored bašte koja još uvek radi, neki novi klinci ležerno i opuštено sviruckaju Mendelsona, Baha, Ravela... Šareni izlozi pozivaju da se uđe unutra.

A unutra... gužva! Doduše, enterijer još uvek nije sreden kao spoljni izgled zgrade jer ovdašnji pozorišnici nemaju dovoljno para. Stara, svima dobro znana priča. Preči su im svetlosni park, tonska kabina i, razume se, oprema predstava. Nema veze - kaže nam stalni posetilac - pozorište ipak svetli iznutra. Svetli sa scene.

U Pozorištu stvarno gužva. Igra se iz večeri u več, a sala puna. Do skoro nije bilo tako.

„Da, tavorili smo poslednjih godina - kaže Zoran Karajić, novi v.d. direktor (sebe naziva upravnikom) - ali to je uglavnom bila kriza rukovođenja. Za tri sezone promenila su se četiri upravnika. Lutalo se i repertoarski i u izboru saradnika. Najgore je to što je šabačka publika, poznata po istančanom ukusu i navikli na visoke domete svog teatra, počela da nam okreće leđa.“

Naše pozorište je malo, nema razvijene službe i zato celokupna aktivnost kuće, zavisi od znanja i volje upravnika. Zato su, valjda, mene i postavili na ovu dužnost. Iz kuće sam, poznajem ansambl, poznajem tehnologiju posla, uslove rada, znam specifičnosti našeg pozorišta, poznajem ljude iz branše u celoj zemlji. Tako kažu osnivači.

Srećom, tokom ove ozbiljne krize sačuvali smo ono što je najvažnije, umet-

nički i radni potencijal. Ansambl se nije raspao, kako to obično biva.“

Maksimalno ambiciozno

„U ovu sezonu smo ušli izuzetno ambiciozno (neki uz nevericu kažu i preambiciozno) - veli Karajić - ali sam siguran da ćemo postići sve što smo naumili. Krenuli smo sa radom paralelno na tri scene. Na Velikoj imamo 11 predstava koje će, uz 20-ak gostujućih biti izvedene 100 puta u sezoni. Od starih predstava na repertoaru su *Čelava pevačica*, *Koštana*, *Ribarske svađe*, *Kaskader*, *Pinterov Nastojnik*, *Duplo dno* G. Stefanovskog, *Klara dogodilo se nešto neočekivano* i *Sastanak na vrhu* R.D. Mekdonalda.“

Mala scena „Dr Branivoj Đorđević“ svečano je otvorena 6. XI predstavom *Da, to su bili dani* (N. Dugalić, B. Pingović). Na pozornici 4x4m, u nekadašnjoj probnoj sali, svakog petka, subote i nedelje prikazuju se male teatarske forme. Gledalište ima 120 mesta. Mala scena posluje na tržišnim principima. Prihod s blagajne dele izvođači i pozorište. Predstava je na repertoaru onoliko koliko i jedni i drugi imaju interesa za to. Do sada sam dobio oko 40 ponuda, najviše iz Beograda. Na Maloj sceni će biti izvedeno 120 predstava u ovoj sezoni.

U novom ruhu: šabačko Narodno pozorište

Scena iz Predstave Hamleta u selu Mrduša Donja

Dečja scena radi sredom. Koristi prostor i Velike i Male scene. Sklopio sam i sklapam ugovore s pozorištima za decu koja imaju svakako kvalitetnije predstave od onih koje bi mi usput pripremali. I tu je ponuda izuzetna. Za 40 sreda, koliko ih ima u sezoni, već imam ugovoreno 30-ak predstava koje će biti prikazane 80 do 100 puta. Bitno nam je da naša deca shvate i prihvate - sreda je dan za pozorište.

Kad se sve sabere to je oko 300 izvođenja na našim scenama u ovoj sezoni. Skeptici mi kažu: Čoveče, jesi li ti čuo onu Gibinu pesmicu *Šabac je mali grad...*

Jesam, ali računam i na hiljadu pretplatnika, a naša ponuda sadrži oko sto različitih naslova, pa ko šta voli nek izvoli.

Naš osnovni cilj u sezoni 2004/05. nije da zaradimo novac nego da vratimo publiku u Pozorište. Zbog toga smo dali niz pogodnosti za kupovinu ulaznica. Ako se po jutru dan poznaje, uspećemo. Sezoni smo započeli trima premijerama, što je ozbiljan poduhvat i za razvijena pozorišta, a u našim uslovima predstavlja podvig. To su, po redosledu prikazi-

vanja: *Dugom prugom do srca* (prepiska A. P. Čehova i Olge Kniper, I. X), I Brešan *Predstava Hamleta u selu Mrduša Donja* (4. X), Dejvid Koburn *Partija remija* (7. X).

Veliku pomoć u realizaciji ovih predstava imali smo od Ferida Karajice, profesora FDU.

Kod publike smo prošli sjajno. To potvrđuje i odziv gledalaca na svim reprizama. Ali nas zaobilaze prestonički mediji. I kritičari. Mada su svi uredno obavestavani i pozivani. Teško im, valjda, da se pokrenu. A Šabac je na 45 minuta kolima od Beograda. Šaljemo i autobus za one bez kola. Ili im je ispod časti? Ne znam. Znam samo da tri premijere u 7 dana nisu obična vest, čak ni za prestonicu. No, oduvek sam znao da je provincijalnost stanje duha, a ne adresa stanovanja.

Do kraja sezone pripremićemo još tri premijere. Između ostalog i Šekspirovu *Buru* u režiji Juga Radivojevića. Strahinja Rodić će raditi *Dida* Janka Veselinovića, čime započinjemo novu repertoarsku liniju. Svake godine po jedan zavičajni pisac. Sledeće je Laza Lazarević. Obezbedili smo se za bar 20 godina. Dogovarali smo se i sa Nikitom Milivojevićem i od njegovih termina zavisi da li ćemo moći da se uklopimo u prvu polovinu iduće kalendarske godine.“

Dok ovo govori, Karajić izgleda kao čovek koji je potpuno uveren da će uspeti da realizuje sve što je zamislio. O novcu neće da govori. Kaže da je besmisleno kukati. Treba se snaći u datim uslovima. „Ako je teškoća toliko teška da ne možeš da je pomeriš i skloniš s puta, ti se, brate, dobro zaleti pa je preskoči. Al' s puta ne silazi“ - kaže.

U oktobru je pozorište imalo 26 izvođenja, u novembru 28. Gostovalo je u Beogradu, Novom Sadu, Kruševcu, Sremskoj Mitrovici... a ugostilo pozorišta

Koštana: Sloboda Mićalović

iz Banja Luke, Novog Sada, Nikšića i Beograda.

Nema karata

Publika se vraća na velika vrata. Glumci, ali i tehnika, kažu da se ponovo oseća miris pozorišta i radost igre. A bogami i miris bifea koji, konačno, ponovo radi. Da li otuda navire ta, takozvana, radost igre.

I još nešto, kažu uglas glumci, za nas vrlo važno. Pokušavamo da okupimo mlade ljude koji se školuju na raznim akademijama i omogućimo im da se sa scene iskažu u svom gradu. U našim predstavama su već diplomirali glumci Svetlana Veličković, Sonja Karajić, Vladimir Vasilović i Deana Kostić. Svi oni su posle diplomskog nastavili da igraju u našim predstavama, a pažljivo pratimo studente koji će tek postati glumci. Zvaćemo i njih i omogućiti im da na pravi način pokažu šta su naučili na fakultetu.

Šapćani se spremaju i na nekoliko dužih turneja po zemlji i inostranstvu. Dok oni budu putovali, predstave će se redovno igrati na Maloj i Dečjoj sceni, a na Velikoj će igrati gostujući ansambl. Iz drugih gradova najviše traže *Koštanu*. Ne pitaju koliko košta. U naslovnoj ulozi je mlada Sloboda Mićalović, Hadži Toma je Ivan Tomašević, a Mitka Zoran Karajić.

Veselo je ovih dana u Šapcu. Početak pozorišne sezone se nadovezao na kraj čuvenog Šabačkog vašara, pa se dobro raspoloženje održava u kontinuitetu. Ovako umiven i lep grad zaslužuje i dobro veliko Pozorište. Uvereni smo da će ga imati.

Na kraju Karajić kaže: „Najprijetnije se osećam kad kasno uveče sednem u baštu Pozorišta, a u izlogu za sutrašnju predstavu piše - NEMA KARATA.“ To se u poslednjih mesec dana desilo četiri puta.

BITI ILI NE BITI

Da li je moguće, i treba li, pratiti i na pozornici komentarisati današnji trenutak, jedna je od tema Festivala nove (nove) srpske drame

Sonja Ćirić

Festival nove (nove) srpske drame „otvoren“ je početkom oktobra, odvijaje se svakog prvog vikenda u mesecu u Beogradskom dramskom pozorištu, a završice se krajem sezone „Nedeljom najboljih predstava“. Cilj ovog Festivala je afirmacija pisanja i prikazivanja domaće angažovane drame. Festival su osnovali Dramski program Drugog programa Radio Beograda i Beogradsko damsko pozorište. Osim prikazivanja predstava, Festival će organizovati Radionicu pisanja novih tekstova, i druge prateće programe.

Prvi od planiranih, održan na početku Festivala, bio je panel razgovor o domaćoj drami društvenog angažmana na našim scenama. Učestvovali su Goran Cvetković, kritičar i zamjenik glavnog i odgovornog urednika Drugog programa Radio Beograda, Raško Jovanović, kritičar, Anja Suša, reditelj i upravnik Malog pozorišta „Duško Radović“, Stevan Koprivica, dramski pisac i profesor, Žanko Tomić, reditelj, Maša Jeremić, dramski pisac, Goran Marković, reditelj i dramski pisac, Branko Dimitrijević, pisac, i Nebojša Bradić, reditelj i upravnik Beogradskog dramskog pozorišta. Prenosimo delove iz ovog razgovora.

„Inicijativa za osnivanje ovog Festivala došla je iz osećaja stešnjenosti, neostvarenosti, iz osećaja da su glavne teme u kojima živimo skrajnute, da ih se ne podržava a da su one stalno prisutne“, rekao je Goran Cvetković. „To je i osećaj da su i dela napisana da traže odgovore, da su ona na neki način skrajnuta i malolovazavana. Da se, tamo gde treba da budu prezentirana, o njima ne vodi računa. Smatra se da je to patetično bavljenje svakodnevnicom, da je to bavljenje stvarima koje su za preživljavanje a ne za umetnost. Međutim, to su teme s kojima se živi.“

Šta sa dramom društvenog angažmana? Pitanje je da li ući, i šta kad se uđe u tkivo društva koje nas opsega svakodnevno? Pozorište je medij koji ima mogućnost da ono što se dešava pokaže pred svima u trenutku kad se dešava. To je neka vrsta Agore, istorijske skupštine koja je i svakodnevna i za uvek. Suštinom svoje neposrednosti, pozorište može da utiče da ljudi dožive stvarnost.

Kako reaguje stvaralački nerv pozorišnog stvaralaca na pitanja koja mu se svakodnevno postavljaju i šta on od toga pravi. Cilj i smisao ovog Festivala je težnja ka učešću pozorišta u društvenoj promeni. Mislim da pozorište kao Agora društvenog odlučivanja i ponašanja ima mogućnosti da promeni društvo u nekoj meri.

Odgovor na društvena pitanja je uvek bio bitna tema pozorišnog stvaralstva, a čini mi se da postoji tendencija da se problem našeg moralnog preispitivanja anulira. Ja sam pošao od činjenice da bi bilo dobro da se bavim tim problemom. I smatram da ima potencijala, da ljudi žele da se bave tim problemom.“

Problem angažmana

Stevan Koprivica je skeptičan da li su društveno angažovane teme moguće u našim pozorišnim uslovima. „Živimo u vremenu gde se politička stvarnost za-

strašujućom brzinom smenjuje. I teško se može naći dovoljno brz tehnološki način u pozorištu da to prati. I zato mi se čini da naša drama može da bude društveno angažovana preko nekih prošlih vremena. Mi imamo angažman koji ne mora biti direktno politički angažman, u smislu nekog sociološkog problema. Time se bavi Večernja scena „Duška Radovića“, na primer, takva je predstava *Poslednja smrt Frenkija Suzice*. A baviti se angažmanom kao u vreme Duška Jovanovića, Ljubiše Ristića, Duška Kovačevića nemoguće je zato što nemaš političku i društvenu konstantu. A sad ne znaš na koje vetrenjače da ideš. Zato mislim da treba pričati da li ovo haotično vreme daje mogućnost piscu da sagleda sadašnje vreme. Ne slažem se sa tezom da pozorište može da promeni svet, može da ga komentariše, možda je oplemenilo neke ljude i to je sve. Mislim da *Vila Sashino*, zbog sindroma ubijanja reformatora, sindroma udvoričke Srbije, mislim da je i to društvena angažovanost u dramu.“

I Anja Suša ovo vreme vidi kao post-ideološko. Parafrazirajući Divinjoa, po kome je u vreme značajnih društvenih promena pozorište suvišno, smatra da talas elaboracije devedesetih tek predstoji. „Mirjana Miočinović je u *Nemoć očiglednog* navela statistički podatak da je tokom najgorih ratnih godina u Bosni, Srbija bila zemlja s najvećim brojem izvedenih vodvilja u Evropi. Inače, kad je reč o angažovanoj drami meni je uzbudljiviji lokalni odjek globalnih tema. Najbolji primer su tekstovi mladih autora, zanimale su ih lokalne teme, koji su pisani u duhu onoga što bismo mogli nazvati novom dramaturgijom Marka Rejvenhila, Sare Kejn i drugih. Mnogi od tih mladih autora nisu imali pojma o njima, zanimljivo je kako duh vremena dolazi do ovih prostora. Mene to više zanima od lokalnih tema. Na primer, pomenuti Slobodan Vujanović, autor *Poslednje smrti Frenkija Suzice*, bavi se čedomorstvom, našom temom, odsustvom detinjstva, bio je inspirisan Simsonovima, dakle pop ikonografijom. Zanimljiv je spoj lokalne teme i globalne ikonografije i u tom pravcu se kreću moje ambicije. Mislim da takvi komadi mogu da odu i izvan ove sredine i da kažu i o ovoj sredini.“

Da li je problem u vodvilju?

Broj igranih vodvilja Goran Marković ne oseća kao negativni primer. „I vodvilj je vrsta eskapizma, otklona od ovoga, tako da je moguće i vodviljem biti angažovan, naravno ako gledalac prepozna o čemu se tu radi.“

Koprivica je ispričao podatak iz sopstvenog iskustva: „Krajem prošle sezone u „Radoviću“ sam radio adaptaciju teksta *Škola za početnike* nameran da se bavi nakaradnim sklopom detinjstva, i školstvom. Dečja je predstava, ali ima društveni angažman. U momentu kad je pravljena predstava, niko nije mogao da pretpostavi kakav idiotluk će se desiti u prosveti. Āpsurd ove predstave je što je pase, što ju je vreme preteklo. Zašto nema angažmana, postoji elementarni strah egzistencijalni, u zemlji gde se puca u premijera, odvesti pisca u šumu ili mu odvesti dete, to nije neki problem. Zato je normalno bežanje u eskapizam, nema te vrste hrabrosti kojom bi pisac rizikovao svoju bezbednost.“

Goran Cvetković je istakao da je „za život pozorišta jako važna hrabrost. Kako je propalo Beogradsko dramsko? Tako što je spremalo *Godoa* i na kontrolnoj probi Predrag Dinulović se uplašio teksta, i onda su glumci otišli u atelje Miće Popovića. Tako je napravljeno Atelje 212 a crklo je Beogradsko dramsko“.

Slučaj Daria Foa, o čemu je pričao Žanko Tomić, nastavak je priče o hrabrosti. „Danas je Dario Fo praktično jedini čovek koji se konstantno već 40 godina bavi najizrazitijim političkim teatrom. On je trenutno pod velikim pritiskom Berlusconijske države. Jedan novinar je napisao feljtonsku knjigu o prvom milionu koji je zaradio Berlusconi gde je u suštini istražio njegovu kriminalnu prošlost. Onda je Berlusconi otkupio sve izdavačke kuće i tu knjigu je nemoguće objaviti. Fo je uzeo rukopis, napravio predstavu, i krenuti po selima da je igra i agituje. I zato se njemu sada isključuje struja i vrše se razni pritisci.“

Bitef, Belef, Sterijino pozorje

Festival nove (nove) srpske drame Raško Jovanović ocenjuje kao odličnu ideju naročito zato što je to mogućnost da se napišu nove predstave. „Jer, po mom mišljenju, domaća dramska reč može jedino da održi pozorište. Mislim da je kod nas bolje biti irski pisac nego srpski, više se igraju strani pisci i više se o njima govori. Postoji, istina, taj strah od diskvalifikacije u društvu. Mi na to nismo navikli, 50-ak godina unazad tačno se znalo šta se može, a šta se ne može, i mi smo zbog toga postali disciplinovani. Mislim da domaći dramski tekst ima šansu zahvaljujući ovom Festivalu, jer Beograd osim BELEF-a koji je nastavak BITEF-a, nema više ništa. A pogotovo nema domaći dramski tekst.“

Maša Jeremić smatra da „kad radite, ne birate temu zato što je angažovana, bavite se temom koja vas se tiče. Ideja angažovanog pozorišta meni deluje plakatski. Šta znači bii angažovan? Imali smo *Karmen 2000* Lazara Stojanovića 1991, tekst je nastajao tokom rada, a ideja je bila da se iz pozorišta menja stvarnost. Posle 9. marta bile su *Pozorišne iluzije*, Unkovski je umetnuo TV dnevnik, ali to je caka vremena, kao i Mijačev *Narodni poslanik*, gde je obraćanje likova podsećalo na našu Skupštinu. Meni bi bilo interesantno da govorimo o domaćoj dramaturgiji, jer od kada se raspala Jugoslavija, ne postoji koordinisano i organizovano usmeranje i negovanje nečega što bi se zvalo produkcija domaćih tekstova.“

Goran Marković je i definitivno skrenuo razgovor na Sterijino pozorje: „Pozorište je živa stvar, ako vi na sceni prepoznate nešto što vas tišti, to ubija pravo među robove. Toga nema na Sterijinom pozorju, Pozorje je postalo kao Titova kuća u Herceg Novom u kojoj još rade aparati za održavanje života, a kapetan obezbeđenja govori tiho da ne probudi bolesnika. Pozorje je prevaziđena institucija, i svaki pokušaj da se napravi alternativa treba pozdraviti.“

Suprotstavila se Anja Suša: „Zahvaljujući koncepciji Pozorja poslednje dve-tri godine mi imamo priliku da vidimo kako je domaći tekst tretiran u inostranstvu. Mislim da je dramski tekst najprezentativniji izvozni pozorišni artikl. Ima imena koja su etabliranija na drugim mestima nego ovde, čitani su na neki neuobičajeniji način za našu sredinu i doživeli su neku drugu vrstu tretmana. I Sterijino pozorje omogućava da to vidimo ovde. Ono naše pozorište stavlja u jedan širi kontekst i to treba podržati.“

Utisak Branka Dimitrijevića nakon 19 godina provdenih u SAD, „je da nema razloga za kuknjavu. Domaća drama je

raznovrsna i pozorište ima više energije no u drugim sredinama. Treba biti čovek sveta, ako se bavimo samo sobom, to mi liči na dvoje koji se svadaju kako ofarbati kujnu dok kuća gori a to je moguće videti ako se pogleda kroz prozor.“

Bitno pitanje ove teme, po Nebojši Bradiću, glasi: „Da li u zdravom društvu mi možemo da govorimo kao slobodni ljudi. Jer glas dramskog pisca je glas slobodnog čoveka. I to je pitanje koje je mnogo šire nego tema dramskih tekstova koje ćemo videti na ovom Festivalu. Da li nešto što je vaša muka i patnja možete slobodno da iskažete na tribini koja se zove pozornica. I da li će to na taj način na koji se iskazuje, direktno i najdublje, naći odjek u gledaocu. Da li smo sve teme potrošili, da li smo se ubedljivo bavili temama koje bi današnje pozorište moglo da uzme kao repertoar iscljivanja ovoga

što zovemo bolesno društvo. Mi živimo, rekao bih, ipak u bolesnom društvu.“

To je tema antičke Grčke. *Kralj Edip*. On je ubio oca i oženio majku i u gradu se pojavila kuga. Pošto se nalazimo u društvu koje ima određenu bolest, možemo da razgovaramo zašto je došlo do toga da društvo oboli. Zašto se problem sakriva ispod tepiha, a onda je ta biljka prokljivala i sve zarazila. Svi su oni znali ko je Edip, ispostavilo se da je i Jokasta mogla da zna da on liči na Laja njenog pokojnog muža, i Kreont je mogao da zna da Edip ima veze sa detetom koje je ostavljeno u gori da umre. A onda se desila kuga i svi su rekli: pa da, ima problem, hajde da ga rešavamo.“

Ova Bradićeva rečenica bi mogla da bude i poruka i cilj Festivala nove (nove) srpske drame.

MARIJA CRNOBORI

Priredio Aleksandar Milosavljević

cena: 400 dinara

MATA MILOŠEVIĆ

Priredile:

mr Ksenija Šukuljević - Marković i Olga Savić

cena: 400 dinara

LJILJANA KRSTIĆ

Priredila Ognjenka Milićević

cena: 400 dinara

PETAR KRALJ

Priredila Ognjenka Milićević

cena: 400 dinara

OLIVERA MARKOVIĆ

Priredio Feliks Pašić

cena: 400 dinara

RADE MARKOVIĆ

Priredio Zoran T. Jovanović

cena: 400 dinara

STEVAN ŠALAJIĆ

Priredio Petar Marjanović

cena: 400 dinara

MIRA BANJAC

Priredio Zoran Maksimović

cena: 400 dinara

VLASTIMIR ĐUZA STOJILJKOVIĆ

Priredio Zoran T. Jovanović

cena: 400 dinara

STEVO ŽIGON

Priredio Zoran T. Jovanović

cena: 400 dinara

BRANKA VESELINOVIĆ

Priredio Zoran T. Jovanović

cena: 400 dinara

PORUĐZBENICA

Neopozivo poručujem pouzecom sledeća izdanja Saveza dramskih umetnika Srbije:

1. Marija Crnobori			primeraka
2. Mata Milošević			primeraka
3. Ljiljana Krstić			primeraka
4. Petar Kralj			primeraka
5. Olivera Marković			primeraka
6. Rade Marković			primeraka
7. Stevan Šalajić			primeraka
8. Mira Banjac			primeraka
9. Vlastimir Đuza Stojiljković			primeraka
10. Stevo Žigon			primeraka
11. Branka Veselinović			primeraka

Poručene knjige i PTT troškove platiću poštaru prilikom preuzimanja Naručilac:

Adresa:

Telefon:

Savez dramskih umetnika Srbije, Beograd, Studentski trg 13/VI, 631 464, 631 522, 631 592;

POKUŠAJ APOLOGIJE

Beleška o *Alisi* Biljane Srbljanović

i Aleksandra Popovskog

Ana Tasić

Predstava *Alisa* Ateleja 212 bavi se krupnim problemima savremenog društva, pedofilijom i nasiljem u porodici, krećući se pri tome, iako samo u naznakama i sasvim minimalizovano, u okvirima klasične priče Luisa Kerola, koja biva dezintegrirana, reinterpretirana i rekontekstualizovana. Narativ predstave *Alisa* nema linearni razvoj, zbog čega se može posmatrati kao vrsta scenskog kolaža, čiji je vizuelni nivo vrlo superioran: centralni prostor scene, koja predstavlja šumu (u samom centru je go-dooovski metaforično drvo), okružen je sa tri ekrana koji istovremeno emituju sliku igre na sceni, ili prikazuju inserte koji referiraju na probleme modernog sveta (novac, moć, trgovina ljudima). Lajtmotivi predstave svedenih značenja i emoci-

ja su gubitak identiteta, egzistencijalna konfuzija, nezadovoljstvo životom, frustracije koje produkuju morbidna ponašanja, a njen kraj, s iščašeno transparentnim hepi endom (lažna slika srećne porodice) ne nudi optimizam, alternativu, opciju suprotstavljanja problemu telesnog zlostavljanja: slika bezbrižne porodice ostaje nepomućena *ad infinitum*, iako je njena suština, ispod pojavnosti, u totalnoj disharmoniji sa površinskom idilom.

Scenska iluzija ovde ne postoji: izvođači su naizmenično u ulogama naratora i protagonista priče; njihovo brehtovski „oneobičeno“ prisustvo, stilizovanost igre, konstantno se smenjuje sa „proživljavanjem“ psihičkih stanja. Jasna je dakle „dvostrukost prikazivanja“ (glu-

maca i likova), kao i višestrukost identiteta izvođača, koji na sceni i psuju, pljuju i podriguju. Svako od njih može biti bilo ko (npr. Petar Božović može da bude nepoznati nasilnik-pedofilijar, otac koji zlostavlja svoju decu, ili, u kontekstu *Alise u zemlji čuda*, pandan likovima zeca, mačke, gusenice ili morža koji Alisi postavljaju zagonetke). Odsustvo fiksiranosti identiteta i specifična šizofreničnost likova može se tumačiti i kao posledica nasilja: Alisina (Jelena Stupljanin, Maša Dakić) naglašena nemogućnost da se seti svog identiteta može da funkcioniše kao njen odbrambeni mehanizam, sredstvo potiskivanja enormno mučnih doživljaja.

Ovu vrstu reinterpretacije klasične priče za decu s jedne strane je moguće shvatiti kao stav autora o elementarnom odsustvu nevinosti, lepote, i drugih univerzalnih kvaliteta iz savremenog društva; postavljajući likove poznate priče za decu u kontekst njihove seksualne eksploatacije, veoma prisutne u elektronski umreženom svetu, taj kontrast i transpozicija postaju ekstremno markantni i rečiti. Tematizacija Kerolove priče u kontekstu problema pedofilije može se razumeti i kao ilustracija (diskutabilne) teze da su viktorijanski pisci klasičnih

dečjih priča (Luis Kerol, Džejms Beri), umesto iskrene i čiste ljubavi prema deci, motivaciju za stvaranje likova (Alise, Petra Pana) nalazili u svojim, manje ili više potisnutim, pedofilnim sklonostima (ova teza je možda dobila na važnosti i aktuelnosti zbog globalno praćenog slučaja Majkla Džeksona kojem se sudi po optužbi seksualne eksploatacije dečaka smeštenih na njegovom imanju „Nedodija“).

Problemi polnog iskorišćavanja i nasilja u porodici nesporno su vrlo relevantne teme za pozorište, s velikim dramskim, scenskim i društvenim potencijalom, ali se postavlja pitanje suvislosti njene obrade u ovoj predstavi (*Proslava* Tomasa Vinterberga je dobar primer za drugičiji, mnogo ozbiljniji, promišljeniji, i višeslojniji tretman ovih pitanja). Zbunjuća nedorečenost i odsustvo jasnog težišta i pravca prostiranja *Alise* zahtevaju širu i temeljniju potragu za razlogom njenog postojanja (obzirom na opšte prihvaćenu značajnost autora i ove koprodukcije). Ako joj se pristupi kao obliku dramskog pozorišta, ostaje prilično intenzivan utisak da je *Alisa* nepotpuna i površna ilustracija pitanja koje tretira, iako nesumnjivih kvaliteta na formalnom planu (vizuelni aspekt, muzi-

ka, atmosfera). Ako se predstavi približi kao hibridnom obliku scenskih umetnosti, derivatu umetnosti performansa, što ima osnova u njenoj fragmentarnosti, odsustvu razvoja radnje i stabilnih identiteta izvođača, onda njene vrednosti, smisao i značenja treba tražiti na drugim mestima, prevashodno strukturalne prirode (relacije između izvođača i likova, izvođačkih koncepta pokazivanja i proživljavanja, teksta i predstave, scenske realnosti i njenog elektronskog odraza na video bilmovima, odnosa izvođača i publike...). Žanrovska polivalencija, sinkretičnost i graničnost u ovom slučaju ipak nisu vrline jer stvaraju amorfnu i nedefinisano delo koje manifestuje opšte misli. Na kraju, nedostatak dubine i bitnijih ideja u *Alisi* valjda je moguće pravdati mogućnošću da je smisao njenog postojanja u činjenici interkulturalne saradnje, faktu da će se ona od januara igrati u modifikovanoj podeli, sa švedskim glumcima, odnosno da je predstava prevashodno i u svojoj suštini povod za saradnju umetnika iz različitih sredina, inicijacija internacionalne komunikacije i kulturne integracije, te da njen sadržaj, odnosno ozbiljnost analize teme, valjda i nije presudan momenat u njenoj generalnoj evaluaciji.

NISAM ŽELJAN POPULARNOSTI

„Znaš šta je meni najveće merilo uspeha?

Kolege. Oni iz branše, ljudi koji se bave pozorištem. Kad udeš u neki pozorišni klub i vidiš u očima tih ljudi da si dobro došao, i da te poštuju, e to je već nešto. Poštovanje se uvek oseti i vidi“, veli prvak Pozorišta na Terazijama **Janoš Tot**

Mikojan Bezbradica

Iako se Janoš Tot i ja poznajemo 10-ak godina, što znači da sam dobro upoznat s onim što je radio tokom karijere, neposredno uoči našeg razgovora svratio sam do arhiva „Politike“, ne iz namere da „pročešljam“ njegovu biografiju, već iz znatiželje, da vidim šta je u dosadašnjim intervjuima govorio novinari-ma, i otkrio neverovatan podatak. Ovaj glumac, već godinama prvak Pozorišta na Terazijama, iza koga stoji ogroman broj uloga na scenama mnogih teataru, ali i popriličan broj nagrada, nema svoj „dosije“ u arhivi najstarije novinske kuće na Balkanu!

„Ja se nikad nisam ni trudio nešto posebno da idem u javnost posle premijere, jer nikad nisam želeo da se više zna o meni. Možda je dovoljno to što me ljudi gledaju na sceni. I u privatnom životu se trudim da budem neprimetan, da živim svoj život normalno.“

Da li broj intervju-a, u očima javnosti predstavlja i merilo uspešnosti u poslu kojim se baviš?

Znaš šta je meni najveće merilo uspeha? Kolege. Oni iz branše, ljudi koji se bave pozorištem. Kad udeš u neki pozorišni klub i vidiš u očima tih ljudi da si dobro došao, i da te poštuju, e to je već nešto. Poštovanje se uvek oseti i vidi. Što se tiče medija i uspešnosti, da sam više bio na TV ili filmu, situacija bi verovatno bila drugačija. Televizija je čudna sprava

koja užasno privlači popularnost, a to sam osetio na sopstvenoj koži kad sam pre nekoliko godina snimio reklamu sa sloganom „Sipaš i ne misliš“. Tada su se ljudi, kad bi me sreli na ulici, okretali kao nenormalni, dobacivali, vikali, što meni, da budem iskren, nije prijalo.

Zašto su pozorišni glumci manje interesantni medijima?

Zato što ih manje publike vidi. Kod nas se malo ide u pozorište. U Beogradu živi oko dva miliona ljudi, a moje pozorište po sezoni poseti oko 20.000 ljudi. Svaki stoti građanin, a što je najgore, u pitanju je 20.000 istih ljudi, iz sezone u sezonu, a ne nekih drugih ljudi. Ko će da piše za novine o glumcu koga gleda 20.000 ljudi, a tiraž treba da se rasproda u 60 ili 100 hiljada primeraka.

Kako privući nove ljude u pozorište?

Dobrim predstavama.

Šta je za tebe dobra predstava?

Kad uživaš, kada sediš sat i po ili dva, a ne pogledaš na sat. Za mene je dobra predstava kad sedim u publici i zavidim glumcima što nisam na sceni.

Navedi bar jednu od predstava gde bi voleo da si bio u podeli?

Recimo *Skup* u Jugoslovenskom dramskom. To je predstava u kojoj bih voleo da sam igrao.

Povratak „kući“

Tvoje matično pozorište je, nažalost, prilično zapostavljeno kod novinara. Nije li jedan od razloga za to i žanr, mjuzikl, kojim se bavi Pozorište na Terazijama?

Često sam sebi postavljao isto pitanje i razmišljao zašto je tako, mada bi trebalo da bude obrnuto, jer je to pozorište bulevarskog tipa. Pozorište koje privlači ne samo sladokusce, već i široke narodne mase. Mjuzikle *Jubilej*, *Neki to vole vruće*, *Lučka sa naslovne strane* gledaju i oni koji nisu završili fakultete, nisu doktorirali, nisu dramaturzi. I svi oni uživaju, a opet smo medijski skrajnuti. Zašto i kako, ne znam.

Veruješ li da ćete povratkom, „kući“ na Terazije, u obnovljenu zgradu, malo više biti u žiži interesovanja?

Svakako. U Domu kulture „Vuk Karadžić“, gde smo radili poslednjih 15 godina, bili su katastrofalni uslovi za rad. Tamo scena ne liči ni na šta. Mnoge kolege, koji su dolazili tamo, često su mi govorili da su prvih 20-ak minuta sebi govorili, ubeđivali sami sebe da su došli u pozorište da gledaju predstavu, a ne boks meč. U našoj novoj – staroj saliće biti drugačije. Ako se ulaz u Pozorište, koji je na najboljem mestu u Beogradu, sredi, a verujem da hoće, i ako se tu postavi dobra reklama, šanse će biti veće. Terazijama dnevno prođe barem 200.000 ljudi. Ako reklamu za našu predstavu vidi svaki stoti prolaznik, nećemo morati brinuti za publiku.

Može li reklama da proda i lošu predstavu?

Kako da ne. I ne samo lošu, jer smo mnogo loših stvari, ne razmišljajući da li su dobre ili loše, usisali sa Zapada. Sve je danas instant. Možda ljudi i ne idu često u pozorište jer za to treba odvojiti vreme, potrebna je koncentracija, valja razmišljati.

Spremaš ulogu u Molijerovom komadu *Učene žene* u režiji Jagoša Markovića, predstavi kojim će Pozorište na

Uloga na jednom kvadratnom metru: Janoš Tot (Foto: M. Bezbradica)

Terazijama zvanično otvoriti sezonu na staroj adresi. Kada će se to dogoditi?

Još je neizvesno. Prema nekim informacijama, ako ne bude do kraja godine, trebalo bi da se desi u rano proleće.

Često si radio s Jagošem, a prethodna saradnja je bila u Joneskovoju *Čelavoj pevačici* pre 5, 6 godina. Kako ti danas izgleda rad s njim, da li je i još uvek eksplozivan, pun energije, ideja...

Da. Jagoš je čudna pojava u našem pozorištu, on je čovek za sebe, i veoma mi je drago što se nas dvojica znamo dugo, bezmalo od početaka naših karijera. Mislim da Jagoš u meni vidi glumca koji može sve. Kod njega sam uglavnom igrao uloge koje mi ni jedan drugi reditelj, verovatno, ne bi dao. U *Čelavoj pevačici* sam bio suprug Milene Dravić. S dužnim

poštovanjem, ali razlika u godinama je veoma značajna. U *Lukreciji* sam igrao Žderu koji ima 120 kilograma, a u to vreme sam imao oko 70. Da ne nabrojam više. U *Učenim ženama* mi je dao ulogu gospodina Krizala, vlasnika kuće, koji ima dve ćerke. Jedna je Vanja Milačić, a druga Radmila Živković. Pazi, Rada mi je ćerka.

U čemu je aktuelnost tog komada?

Genijalni pisci, kao što su Molijer, Šekspir, Nušić, pogotovo Sterija, uvek su aktuelni jer govore o ljudima koji se i nisu mnogo promenili za ovih 200, 300 godina. Naravi se nisu izmenile. Mi smo tehnološki napredovali, ali nismo izmenili osećanja, ljubomoru, grizu savesti, mržnju... To se neće promeniti ni u narednih 1.000 godina.

Mijačevi časovi glume

Prošle godine si dva puta radio s Dejanom Mijačem. Kod njega si i diplomirao. Da li je sjajno odigrana rola u Sterijinim *Rodoljupcima* bila i ulaznica za, možda, još veći izazov, ulogu u Mijačevoj postavci *Amerike, drugi deo Biljane Srbljanović*?

To mi je i Svetozar Cvetković rekao. Kazao je da je prof. Mijač veoma zadovoljan kako sam uradio *Rodoljupce*, pa bi voleo da me vidi i u podeli za *Ameriku*. No, zadaci u tim predstavama su potpuno drugačiji. Čak mi je rad na *Americi* bila draža, jer je Mijač, uz moju pomoć, uspeo da „smiri“ Jocu Tota.

Kako?

Smirio me je kroz rad. Kad izađem na scenu, izlazim s 200 ili 500 na sat, a u *Americi* sam lik uradio iz samo 3 pokreta. Ceo moj igrači prostor je iza pulta. Ne šetam po sceni, već na kvadratnom me-

tru pravim ulogu sa samo 3 pokreta. To je vrsta izazova, jer kod Mijača uvek moraš da se prisetiš svega, i u sebi, i onoga što si učio, pošto je on izuzetan pedagog. Njegove probe su nešto posebno, pravi časovi glume, i preporučio bih svakom ko želi da u našem poslu sazna nešto novo da ode na neku od Mijačevih proba. Niko od nas ne zna i ne može da zna sve, ali ko ode na ma koju njegovu probu obogatiti će svoje znanje.

Često gostuješ i u drugim pozorištima u gradu – Ateljeu, Zvezdari, JDP-u, „Pužu“, pozorištu za decu, gde isti komad igraš i po tri puta u samo nekoliko sati. Koliko je to naporno?

Nikad nisam pravio razliku da li igram za decu ili odrasle, a i sezona je tek počela pa sam oran za posao.

Klinci su prilično dekoncentrisana publika. Kako se boriš s tim?

Pokušavam da ih nateram da veruju u ono što radim. Tako im zaokupim pažnju pa se deca veoma lako vrate u predstavu.

Genijalni pisci su uvek aktuelni: Janoš Tot (Foto: M. Bezbradica)

praćeni živom muzikom mladih muzičara s Akademije.

I možda baš zato što su bili neopeterećeni, misleći da nemaju šansi za neku nagradu, jer igraju na srpskom, dogodilo se nešto neočekivano. Žiri festivala imao je na raspolaganju milion forinti da dodeli kome hoće i podelio je na tri dela. Deo je pripao našoj predstavi. Srećni zbog toga, sedeli smo u klubu da malo proslavimo, sami, domaćina nije bilo ni tada, ni da nas pozdrave, niti nas isprate.

Iz autobusa u autobus

Po povratku iz Mađarske, već sutradan krenula sam za Novi Sad i pridružila se ekipi s kojom sam nastavila put za Ukrajinu, u grad Ternopolj, na Festival mladih reditelja Ukrajine. Tako tek tamo saznajem da je predstava Srpskog narodnog pozorišta *Disko svinje* van konkurencije. A do tamo 20 sati vožnje veoma lošim putevima kroz Ukrajinu.

Konačno ulazimo u grad u popodnevnom satima i ne znam da li od umora ili tmurnog vremena, ali sve mi nekako deluje sivo. A kako i ne bi, pokušavam da snimim jezero pored kojeg prolazimo, kamera ne radi. Iza jezera veliki hotel u koji ćemo biti smešteni. Hol ogroman,

prazan, recepcija takođe. Ni prospekta, ni karte grada, čak ni razglednice.

Kada smo ušli u sobe i ostavili stvari svi smo bili razočarani onim što smo zatekli. Tražimo drugi smeštaj. Nema šansi. Gospođa koja je bila naša domaćica uporno ponavlja da nemaju para za nešto bolje, ali da nas primaju s puno ljubavi i da su jako srećni što smo došli. Ipak, padaju predlozi da se vratimo kući. Naravno, ne dolazi u obzir, većina je za to da se istripi. Trebalo je provesti tri noći u hladnim, neurednim sobama, kupatilima koja jedva na to liče, itd. Na kraju su nam, ipak, ponudene četiri druge sobe, ništa bolje, samo veće, i već je bilo toliko kasno da smo večerali u hotelu i pošli na spavanje.

Naša predstava je bila sutradan po podne u 16 sati. Pre podne tražim servis i molim da mi kameru poprave do početka predstave. Podižem je u tri sata za sto dolara i sva srećna žurim na predstavu. Dan je sunčan i sve izgleda lepše. Ulazim, a sala puna mladog sveta, direktor Festivala pozdravlja naše umetnike i predstava počinje. Publika divno reaguje (pre početka dobili su kratak sadržaj predstave o odrastanju) i sve im je bilo jasno i prepoznatljivo. Na kraju, ovacije, skandiraju stojeći i viču „bravo“. Nisam mogla da verujem. Glumci, Jovana Stipić i Milan Kovačević, kao i reditelj Predrag Štrbac oduševljeni prijemom. Posle predstave odlazimo na konferenciju za novinare na kojoj će se s članovima žirija razgovarati o celom festivalu. Ponovo smo iznenađeni, koliko se u superlativima govorilo o novosadskoj predstavi. Reditelj Štrbac daje izjave za novine i televizije. Potpuno smo zbunjeni i ne znamo šta da mislimo, sem da žalimo što nismo u konkurenciji.

Uveče, u velikoj sali pozorišta koje je sagrađeno 1956. u baroknom stilu, gledamo ukrajinsku predstavu *Suparnici* i bez obzira na jezik lepo je pratimo.

Posle predstave, večera za manji broj gostiju. Sve je skromno sem oduševljenja kada se govori o umetnosti, glavno jelo služi se u malim tanjirima za predjelo (tako je bilo i u hotelu), ali s osmehom. Direktor pozorišta vodi me do kancelarije da telefoniram i usput gasi sijalice. Vrlo su siromašni, za njih je sve skupo, ali karte za pozorište su dostupne svima.

Sutradan, neobičajeno veče, dodela nagrada. Znamo kako to izgleda kod nas. Gostuje neko pozorište s predstavom u čast nagrađenih, podele se nagrade i ide na večeru. Ukrajinci su to osmislili malo drugačije. Pripremili su, kako oni kažu, koncert. I, bio je to spektakularan i nezaboravan program sa baletskim i muzičkim numerama, a između predsednik žirija saopštava nagrade. Jednu ariju pevala je i Svetlana Dikar, Ukrajinka koja je sada član novosadske Opere SNP-

a, i koja je bila naš prevodilac. I kako se program bližio kraju već sam spakovala kameru, kada sam čula da predsednik žirija poziva našeg reditelja Predraga Štrbca da primi glavnu nagradu za režiju, jer je žiri koji je gledao sve predstave, odlučio da nijedan ukrajinski reditelj nije zaslužio to priznanje. Tog trenutka nisam znala ni da li je Štrbac u sali. Laknulo mi je kada sam ga ugledala da ide ka sceni i pomislila šta bi bilo da smo se posle predstave odmah vratili kući, jer je bilo i takvih predloga. Svečanost se završila pesmom koju su pevali svi učesnici programa, iako nisam sasvim razumela o čemu su pevali, dobro sam čula dve reči koje su ponovili nekoliko puta: Novi Sad, Novi Sad.

Sve je džabe ako...

Nakon svečanosti, opet večera za odabran broj zvanica. Pesma i igra do ranih jutarnjih sati. Direktor festivala nam drži zdravicu i kaže da se nada da će kad dodemo na deseti, jubilarni festival (ovo je bio peti) moći da nam obezbedi hotel sa pet zvezdica. Bila je to lekcija broj dva.

U jutro rano polazimo na dug i težak put, ali sada svi zadovoljni uspehom i prijemom. Direktor i naša domaćica sa šampanjcem ispred autobusa, došli su da nas isprate i požele srećan put. Nezaboravno, ali i poučno.

U poslednje četiri godine dosta sam putovala sa našim pozorištima na gostovanja i festivale i sa uživanjem pravila reportaže za RTS o njihovim uspesima. Često sam se plašila da mi ljudi neće verovati.

Sada, u povratku u autobusu razmišljam kako bi tek prolazila naša pozorišta kada bi mogla da se reprezentuju sa svojim, zaista, najboljim predstavama, ansamblima, dekorom, upravom. Jer, nedavno sam čula da ponekad ne ide na put neko iz uprave, ili tehnike, samo da bi išao bar jedan novinar. Jer, sada već mnogi upravnici razmišljaju kao Svetozar Cvetković, pre četiri godine, kada smo se dogovorili da pođem sa njima na prvi izlazak iz zemlje - u Budimpeštu, koji mi je rekao: „Džabe smo bili, ako to niko ne čuje.“

Zato i ovaj opširan raport kako bi se bolje shvatile lepote, ali i naponi svih nas koji putujemo, možda će ga pročitati i neko od koga zavisi da li ćemo i kako ćemo ubuduće putovati i predstavljati se svetu.

Oba ova gesta trebalo je shvatiti kao lekciju.

DVA NEOČEKIVANA USPEHA

Beograd i Novi Sad na festivalima u Mađarskoj i Ukrajini

Stevanka Češljarov

Ako kažemo da su naši sportisti i umetnici najbolji ambasadori u svetu, nećemo reći ništa novo, jedino da je šteta što to ne znaju u Ministarstvu unutrašnjih poslova i žalosno što Ministarstvo za sport ne može više da ulaže u njih, pa postoji bojazan da izgube i ovu figurativnu titulu. O svemu tome sam imala vremena da razmišljam, jer sam u roku od nedelju dana provela u autobusima više od 60 sati, putujući s našim umetnicima na festivale u Mađarsku i Ukrajinu.

Prvo sam išla s Narodnim pozorištem iz Beograda u Budimpeštu na Međunarodni festival predstava na mađarskom, što znači da učestvuju i pozorišta susednih zemalja, Ukrajine, Rumunije, SCG, gde ima manjina, ali na mađarskom jeziku. Narodno pozorište je učestvovalo prvi put s predstavom *Tišina treznih* i to na srpskom, ali su autori predstave Mađari iz Novog Sada. Kinga Mezei, reditelj i scenograf; Kata Đarmati, dramaturg; Gabor Nađpal, pomoćnik reditelja i autor scenskog pokreta, i Si-

lard Mezei, kompozitor. Oni nisu nepoznati u Mađarskoj, učestvovali su prošle godine na ovom festivalu sa Újvidéki színházom, a od ove sezone Kinga Mezei i Gabor Nađpal angažovani su na godinu dana u pozorištu „Barka“ koje je bilo organizator ovogodišnjeg festivala. I, zašto ne reći, loši organizatori i loši domaćini. Posle 13 sati neplanirano dugog putovanja, sa raznim problemima na putu i zadržavanjem na granici 3 sata, stigli smo oko 23 sata u pozorište, ali nas domaćini nisu čekali. Ni sutradan nije bilo bolje, niko nas ni kafom nije ponudio, nisu nam dozvolili da snimimo predstavu koja je bila pre naša, koleginića iz „Novosti“ nije dobila ni fotografiju koja joj je bila potrebna za intervju, a program festivala bio je ođštampan samo na mađarskom.

Premijera predstave *Tišina treznih* bila je na kraju sezone posle *Gospode ministarke* i ostala u njenoj senci, tako da sam je gledala prvi put. Izvode je mladi glumci sa Slobodanom Beštićem,

Neplanirani, ali očekivani uspeh: *Disko svinje*

GREH I MANIPULACIJA

Pozorišne vesti iz Zrenjanina

Ljiljana Bailović

Dugo najavljivan, *Sveti davo Raspućin* Aleksandra Popovića, u režiji Dejana Penčića Poljanskog, na Dramskoj sceni Narodnog pozorišta „Toša Jovanović“ u Zrenjaninu dugo će se i pričati: zamišljena kao iskušavanje ukupnih potencijala zrenjaninske pozorišne kuće, realizovana kao miks lutkarskog i dramskog teatra (a za odraslu publiku), predstava je na scenu izvela 19 glumaca (u 24 uloge) – ceo lutkarski ansambl i četiri glumca Drame, četrdesetak lutaka (ginjola i tzv. velikih lutaka), muziku, pesmu i ples – sve „uživo“.

Popović je ovaj tekst napisao 1983. za beogradsko Narodno pozorište, kada je i izveden u režiji Andžeja Marčevskog iz Poljske. Od tada pa do danas (ovo je tek druga postavka), moralna preispitivanja i greh – a to je glavna idejna preokupacija komada – kao da su, pod uticajem istorije i dnevne politike, više puta pretumbani i dodatno zaoštreni, a time su valjda još aktuelniji. Tema je bizarna epizoda s pojavom Grigorija Raspućina na dvoru Romanovih i njegov kraj, posle čega su, ubrzo, pali i Romanovi, i carska Rusija, a na svetsku pozornicu stupio je novi poredak, uspostavljen u ime potlačenih, da bi se ispravile sve društvene nepravde. Pokušaj nije uspeo, i predstavu Ace Popovića danas gledamo iz vizure još jednom pretumbanog sveta. No, moralni odjek piščeve teme i pitanje šta je to greh i kako se može okajati, ne silazi ni sa društvene, ni sa političke scene. Čudna a dramski podatna tema, svetac ili davo Raspućin (i oni koji su ga podmetnuli), inspirisala je Poljanskog da joj pride s ironičnom distancom, razotkrivajući manipulaciju kao glavnu dramsku ideju sa kojom izlazi pred gledaoce. Za tu ideju lutke su odlično rešenje, jer suština pozorišne lutke i jeste u veštini manipulacije. U njegovoj predstavi, u kojoj je tekst Ace Popovića ispoštovan „do poslednjeg zarez“, promenjen je, međutim, teatarski „medij“: sa izvođenjem lutaka na dramsku scenu,

ono što gledamo dobilo je i vrednost znaka. Gledaocu od toga nije lakše – na protiv, lutke kao veština manipulacije sa potenciranim govorom simbola, plus krupna tema, plus naglašeno moralistička ideja, i sve to u sedamdesetak minuta i šest slika – to nije „domaći zadatak“ za jedno veče u pozorištu, to je za malo duže varenje.

Đavolski posao izmešati lutkarski i dramski teatar, postavio je niz veoma teških zadataka i pred reditelja, i glumcima. Vični lutkarskom zanatu, lutkarski deo ansambla u celini se bolje snašao (iako na dva-tri mesta pada u iskušenje da podlegne tonu izvedbe za decu). Rediteljska imaginacija priuštila nam je nekoliko sjajnih rešenja, mogućih samo u lutkarskom teatru (na primer, carska glava kojom se poigravaju kao naduvanim balonom – u ulozu cara je Danilo Mihnjević), a zahvaljujući odličnoj animaciji i glumačkom daru Irene Tot (carica) erotska scena čišćenja od greha dirljivo je poetična, sa konotacijama koje bi teško bilo postići u dramskom teatru. Glavni lik predstave, Grigorije Raspućin u tumačenju Jovana Toračkog, diktira i tempo i ton: njegova uloga je potpuno dramska (on nema lutku), ali igra, kako je to sam definisao, više „raspućinizam“ nego Raspućina, snažno podupirući simbolični govor predstave. A ipak je, glumom, manirom i ukupnim habitusom, izveo Raspućina kao istorijskog razvratnika bez premca, oko koga se zgušnjava dramska radnja i u emotivnoj i u moralnoj ravni. A i oko Manusa naratora u tumačenju odličnog Vladimira Tintora koji hladno, ubedljivo i neupitno, iz prikrajka kontroliše i nadgleda scenu. Edit Tot Trubint kao Ciganka Marusja peva i igra zavodeći i Raspućina, i sebe, i gledaoce takođe, kojima scene sa živom muzikom, plesom i njenim vrućim pevačkim numerama (muzika Mirosljub Arandelović Rasinski, koreograf Pjer Rajković) dolaze kao emotivno olakšanje u napregnoj, zahtevnoj i „dvostrukoj igri“ lutkarskog i dramskog.

Jovan Caran

Predstava se (ne slučajno) igra bez scenografije, na belom fonu, sa slikom putenosti Viorela Flore u pozadini, a zadatak kreacije lutaka koje će odgovoriti i rediteljevoj ideji i glumačkim mogućnostima, razrešila je Erika Janović. Koreditelj animacije je Irena Tot.

Nove ideje - male forme

Autorska predstava Jovana Carana *Tigrić Tika*, iz repertoara zrenjaninske Lutkarske scene, učestvovala je na 13. Festivalu malih formi u Plovdivu, u Bugarskoj, koja je već dugo jedna od vodećih u svetu lutkarstva.

„Prikazano je 20-ak veoma raznorodnih predstava, s pratećim programima – sve s novim idejama i drugačijim razmišljanjem u lutkarstvu“, kaže Jovan Caran po povrtaku iz Plovdiva. „Od animacije 'mikro' lutaka (za scenu veličine 'dva dlana'), do ispitivanja mogućnosti posebnih vrsta lutaka, ono što smo videli u izboru plovdivskih selektora izuzetno je korisno za mene i moje mlade kolege. Računam tu i odličnu organizaciju Festivala koja nam je nametnula utisak da se nalazimo usred nečega svetski značajnog u lutkarstvu. I u toj konkurenciji videli smo da smo veoma blizu vrha. To potvrđuju i novi pozivi koje smo tamo dobili – za Šibenik, za

Jovan Torački kao Raspućin u predstavi Ace Popovića, u režiji Dejana Penčića Poljanskog

zagrebački PIF, za Kečkemet, Kišinjev, za festival u Sofiji.“

Tigrić Tika je druga predstava Jovana Carana koja se našla u selekciji najboljih evropskih malih formi u Plovdivu. Pre 3 godine tamo je učestvovala s *Hrabrim konjcem*, a obe su iz malog Caranovog serijala „trodimenzionalnih predstava od papira“, s duhovitim izmenama filmskog i strip plana, što je naročito zainteresovalo struku, ali i festivalsku publiku koja je sponatno, „navijački“ propratila Tikine avanture u džungli od papira. Slikarske radove na scenografiji, koja sva stane u dve-tri fascikle, uradio je akademski slikar Marjan Baroš.

Pukovnik ptica

Obeležavajući 58. godinu profesionalnog rada, zrenjaninsko Narodno pozorište postavilo je na scenu komd bugarskog autora Hrista Bojčeva *Pukovnik ptica* (prevod Novica Antić), u režiji i adaptaciji Miloša Jagodića. Ta crnohumorna komedija Bojčevu je obezbedila internacionalnu slavu kad ju je Harold Pinter proglasio pobjedničkom na svetskom konkursu Britanskog saveta, a prvo izvođenje imala je u Beogradu, u Jugoslovenskom dramskom pozorištu (1998. u režiji Radoslava Milenkovića). „Tri dana pre sofijske premijere“, kaže pisac koji je prisustvovao zrenjaninskoj premijeri. Do sada je igrana na svim kontinentima (osim u Africi), i na repertoaru je u pozorištima većine bivših jugoslovenskih republika.

Mesto radnje je besputna planina Balkan gde je, u napuštenom manastiru, smeštena ludnica: ludaci koje su svi zaboravili, neiskusni psihijatar, i dvojica domoradaca koji ih povremeno snabdevaju drvima kad već nema hrane, a okolo ratne zone, NATO intervencija i zaključci EU, o čemu redovno izveštava pokvareni televizor. To je materijal od koga Miloš Jagodić pravi višeslojnu priču tako da, na kraju, nismo baš sigurni ko je tu lud i da li zdravih uopšte ima. Tekst Hrista Bojčeva ostavlja mnogo prostora za živopisna glumačka razigravanja, a i mogućnosti reditelju da likove odvede u surovu grotesku, komediografsko poigravanje, ili čak suvi konceptualistički teatar. Jagodić se čvrsto držao „srednjeg puta“, s dobrim ubedenjem da tu gde smo, teatar ne može biti (sve i da se trudi) ni groteskniji ni luđi od života u kojem učestvujemo – ali opet vodeći računa da igra glumaca dobije šansu i zamah, na zadovoljstvo publike, za teskoban smeh od muke. To je čvrsto vođena, kompaktna predstava osmišljenih detalja, a glumačka ekipa je odlično odgovorila zadacima, igrajući ujednačeno i sigurno.

„Posle ove predstave mogu gordo da se poklonim publici“, rekao je na kraju Hristo Bojčev. „Ovaj tekst mi je, u

međuvremenu, doneo dosta nagrada, između ostalih i 'Salermovu' u Rimu, ali značajnije od toga je što svuda – u sasvim različitim sredinama, u različitim i iskustvenom i civilizacijskom okruženju – tu pronalaze nešto svoje, prepoznatljivo, što pokreće, budeći i zebnju i smeh u isti mah. U originalu, pukovnik je vojnik sovjetske škole s avganistanskim ratnim iskustvom, u Francuskoj su ludog pukovnika videli kao fašistu, a u ciganskom teatru u Kumanovu gledao sam ga kao neku indijsku storijsku, kako igra tako žestok čovek... Ja sam inače po profesiji inženjer, u Bugarskoj sam bio i predsednički kandidat i na izborima sam osvojio 200.000 glasova. Ali, od kada me je sindikat prvi put odveo u pozorište, oduševio sam se teatrom, i to oduševljenje i dalje traje...“

„Balkan je stanje duha“, kaže reditelj Jagodić, predlažući za ovaj tekst koji se opire žanrovskim odrednicama, novi termin. „To je blesav komad, i to u najboljem pozorišnom smislu...“

Zrenjaninski *Pukovnik ptica* ima veoma upečatljivu scenografiju, rad Aleksandra Veljanovića, kostimograf je Milica Grbić Komazec, a muziku je, s toplim balkanskim odjekom ženskih vokala, napisao gost iz Madarske Gabor Lendel. Scenske pokrete koji značajno oblikuju i predstavu i likove, režirao je Ferid Karajica. Uloge tumače Selimir Tošić, Prvoslav Zakovski, Dragomir Pešić (gost iz novosadskog SNP-a), Daniel Kovačević, Jovica Jašin, Snežana Kovačev, Budimir Pešić, Milan Kočalović i, prvi put na sceni, mladi Miljan Vuković.

Scena iz zrenjaninske predstave *Pukovnik ptica* Hrista Bojčeva u režiji Miloša Jagodića

Sekretarijat za kulturu Skupštine grada Beograda usrdno dariva svoje jedine pozorišne novine. „Ludus“ uzvraća s blagodarnošću.

EVROPSKA POZORIŠTA SE NE RAZLIKUJU OD NAŠIH

„Ako ova sezona bude uspešna i sve što planiram da uradimo bude izvedeno, onda bi, što se tiče upravnčkog posla, trebalo staviti tačku i – krenuti dalje. To je moj plan i moja želja, ali još nisam zvanično razgovarao na tu temu s mojim poslodavcima, Skupštinom grada Beograda“, kaže glumac i upravnik pozorišta Svetozar Cvetković

Veoma raspoloženog i uvek spremnog na razgovor, glumca i dugogodišnjeg upravnika Ateljea 212 Svetozara Cvetkovića, zatičemo u njegovoj kancelariji elitne pozorišne kuće, u času kad je uveliko razmišljao o onome šta ovaj teatar čeka u budućnosti. Ipak, prvo ga pitamo da komentariše prethodnu sezonu, čiji je slogan glasio *Pozorište kao umetnost zaborava*, a koja je za mnoge bila u „skladu s imenom i tradicijom Ateljea“; kako to biva, ima i onih, istina malobrojnih, koji ne dele to mišljenje.

„Obično, kad sezona već prođe, kao što je slučaj sada, o njoj više i ne razmišljam, već gledam na to šta će se dešavati. Ali, ako već treba da krenemo od toga, rekao bih da mi je već postalo iznenađeno što neki, prvenstveno kritičari, u poslednje vreme generalizuju nešto što bi kod nas moglo da se nazove pozorišnim repertoarom, kao i način na koji se šta i kako odvija. Te priče se obično svode na to da se kod nas u pozorištu ništa ne dešava, da su nam repertoari kakva nam je i zemlja, da su nam predstave neatraktivne i da su slabije no u svetu. Ne slažem se s tim i smatram da je ta slika malo izvrnuta i podložna našem mentalitetu.“

Kako ta slika izgleda iz Vaše vizure?

Ako bi izuzeli ono što dobijamo servirano na Bitefu, koji ipak ima najviši mogući rejting, ako ne u svetu onda sigurno u Evropi, čini mi se da se evropska pozorišta ne razlikuju mnogo od naših. Tako da, ako kažemo, da je nešto kod nas u krizi, onda je to svuda u krizi. Mislim da je današnje pozorište u svetu i Evropi u dobroj meri negativno komercijalizovano, pritisnuto, bez obzira na konkretnu zemlju, finansijskim problemom, jer je ekonomija u krizi u celoj Evropi. To se reflektuje i na budžete ministarstava za kulturu, čak i u sredinama koje mnogo izdvajaju za pozorište, kao što su Austrija ili Nemačka. S druge strane su pozorišta u Engleskoj ili preko okeana, svedjedno, koja su maksimalno otišla na stranu komercijalizacije. Naravno, uvek ima i izuzetaka, tj. sjajnih predstava. U istoj meri, i ovde postoje sjajne predstave koje nastaju i van

Mikojan Bezbradica

konfekcije i repertoara kakav danas postoji u našim pozorištima.

Gde je Atelje 212 u svemu tome?

Atelje štiti svoj renome i mislim da nije otišao ispod onoga što mu ime znači od osnivanja do danas. U okviru našeg repertoara ima i dobrih i loših predstava. Mislim, međutim, da stvari uvek mogu da budu bolje, ali postoje i okolnosti, pomoću kojih ne želim da se izvlačim, ali ih moram konstatovati ako već branim repertoar. A one su takve kakve su, i nisu uslovljene samo hesparicom. Pare više nisu osnovni problem kod nas. U poslednjih nekoliko godina smo veoma dobro finansirani, pre svega od strane osnivača, Skupštine grada Beograda, ali i sponzora ili pokrovitelja. Sada su tu mnogo veći procenti i mnogo veći priliv sredstava, no što je bilo na početku mog mandata, tako da ne mogu da kažem da je novac osnovni problem.

Šta je onda problem?

Mislim da su u pozorištu osnovni problem ljudi, odnosno stepen i način odnosa svih nas prema poslu koji radimo

u pozorištu, bez obzira na to da li su u pitanju članovi tehnike ili umetničkog ansambla. Pitanje kvaliteta u pozorištu u dobroj meri zavisi od vremena kao merne jedinice, jer vreme kojim umetnici ili oni koji rade u tehnici raspolažu često nije dovoljno posvećeno pozorištu, već profesiji i mogućnosti da se ona maksimalno materijalizuje.

Veliki planovi s velikim rediteljima

Kako izgleda nova sezona u Ateljeu?

Na Velikoj sceni je izveden najnoviji komad Biljane Srbljanović *Alisa*, u režiji Aleksandra Popovskog. Biljana je dramu pisala po motivima romana Luis Kerol *Alisa u zemlji čuda*, ali je radnja premeštena u drugi prostor i drugo vreme s drugačijim likovima. Sledi zamašni projekat koji će, ni sam ne znam nakon koliko godina, označiti povratak Šekspira na scenu Ateljea 212, *Kralj Lir* koji će

postaviti slovenački reditelj Tomi Janežič, a u brojnoj glumačkoj ekipi naći će se i Ljuba Tadić, Petar Kralj, Vlastimir Đuza Stojiljković, Svetislav Gončić, Tihomir Stanić, Nenad Jezdić, Srđan Timarov... Predstava će se spremati dugo, oko četiri meseca, premijera se očekuje u februaru. U međuvremenu će režirati Nikita Milivojević i Egon Savin. Tokom marta ili aprila planirano je da Bora Drašković potavi tekst Judžina O Nila *Dugo putovanje u noć*, a sezonu treba da zaključuje *Zli dusi* Dostojevskog u režiji Dejana Mijača.

U Liru je, posle pauze od 16 godina, trebalo da zaigra i Aleksandar Berček. Bio bi to njegov povratak pozorištu. Pa ipak, odustao je.

Nas dvojica razgovaramo o njegovom povratku u pozorište već dve, tri godine, i ovo nije prva stvar koju sam mu nudio. On mi je sve vreme ponavljao da bi, ako odluči da se vrati pozorištu, voleo da to bude baš na sceni Ateljea, ali i u komadu koji će biti po njegovoj meri. Oko ove uloge dogovarali smo se oko dva meseca. Na deset ljudi koji su u početku čuli da će Berček biti u podeli za *Lira*, sedam je reklo da će on to da ostavi. Mene takve stvari, naravno, nisu zabavljale,

već naprotiv, samo brinule. No, šta da se radi.

Kakvi su planovi vezani za „Pozdrum“?

Prva premijera je bila *Brana* irskog pisca Konora Mek Persona, u režiji Milice Kralj. Do kraja sezone biće izvedeni komadi Dimitrija Vojnova *Velika bela zavera*, Dejvida Harovera *Prezens*, Erika Emanuela Šmita *Posetioci* i Tene Štivičić *Ne mreš pobeći od nedjelje*. Pokušaću da uvrstim i tekst *Dečija posla*, ali još nisam završio razgovore s autorom Nebojšom Romčevićem. U pitanju je zaista izvanredan komad za kojeg treba naći adekvatnog reditelja. Svestan sam da smo planirali mnogo tekstova, više no u prethodnoj sezoni, ali se tu, koliko god da se postavlja pitanje da li će i kako će sve biti izvedeno, i hoće li se naći vreme za sve ljude koji će biti angažovani, neminovno nameće i problem šta „skinuti“ s repertoara koji trenutno ima po 15 živih naslova na obe scene. Koje predstave treba povući s repertoara? Na to pitanje nikad nije bilo lako naći odgovor.

U prepoznatljivi imidž Ateljea poslednjih godina uklapali su se i intrigantni nazivi sezona.

Moja priča je bila i u tome, a to se i oslanja na početak ovog razgovora, da ako već vidimo kako sve to izgleda kod nas, trebalo bi malo pogledati i kako je napolju. Zato će naziv ove sezone biti *Otvorite prozore*, i ma kako svako od nas bude tumačio taj slogan, na umu uvek treba da nam bude poruka: pogledajte kako je napolju. U tom smislu je nastao i ovako agresivan i rizičan repertoar. Njegova agresivnost, pre svega ogleđa se u broju naslova, a rizičnost u broju ljudi.

Odbrana imena

Atelje ima ime. Koliko Vam je, u ovih 8 godina od kada ste upravnik, bilo teško da ga sačuvate?

Ne znam kako da odgovorim na to pitanje, ali činjenica je da ime Atelje obavezuje. Čini mi se da je ovo posao koji je glavno iskustvo koje sam do sada imao, ali je ono i neponovljivo, pa otuda i značajno, kakvo god da je. Mislim da, ako nismo otišli previsoko, nismo otišli ni prenisko. Imali smo dobrih i loših trenutaka i oni se otprilike kreću na nivou koji ne ruši ugled ovog pozorišta, pre svega, u Beogradu. Imali smo nekoliko značajnih nastupa van zemlje, na nekoliko festivala. Ali to još uvek nije uhvatilo ritam koji je konstanta. Ako bih sebi u tom smislu nešto zamerio, onda bi se to odnosilo na tu konstantu našeg zvaničnog spoljnog nastupa. Znači, ne na nastupe za naše koji žive u Austriji ili ovde i onde, već nastupe na festivalima, a do toga nije lako doći. Na tom polju se uvek morate boriti iz početka. Verujem da će i nove predstave, koje planiramo, biti kandidati za takav nastup van granica zemlje. To je odbrana imena, i svakodnevno upozorenje da ne smemo otići prenisko.

Definišite ipak preciznije šta je to što je bilo loše?

Ne mogu nekome, ko želi da dođe u ovo pozorište, da kažem za neku predstavu da je loša. Uostalom, nije ni sve što se igra na scenama Ateljea ono što volim, ali nisam ni ja u poziciji da postavljam isključivo ono što volim. Tu sam da pokušam da stvorim objektivniji pogled koji imaju ljudi koji dolaze da nas gledaju, ali moram da imam na umu i afinitete ljudi koji rade u ovom pozorištu. Ako govorim o očem lošem onda prvenstveno

Agresivan, ali i rizičan repertoar: Svetozar Cvetković (foto: M. Bezbradica)

mislim na organizaciju vremena koje je neophodno posvetiti ovom poslu. U ovih 8 godina isuviše posvećujem vremena ovom poslu, pre svega materijalnog vremena, što nije pokušaj pravdanja onoga što nije dobro urađeno. Znači, moje bitisanje ovde nikako ne može da opravda ogromno vreme koje sam uložio, ako rezultati nisu adekvatni. Kad se pojavi loša kritika, možete biti nezadovoljni i možete to primiti kao sopstvenu krivicu, ali kad se pojavi pozitivna kritika, dužni ste to pripisati onima koji su bili na sceni i koji su predstavu stvarali. Dakle, nalazim se na mestu zaduženom da prima kritike, a pohvale prebacuje na druge. Nemam ništa protiv toga. Meni bi drago što je bilo manje stvari koje je trebalo da primam, a više onih koje je trebalo da primaju oni sa scene. Može se reći i da povodom nečeg lošeg treba da snosim ličnu odgovornost, a to je ponajpre otuda što sam odveć popustljiv prema izvesnim stvarima i ljudima, bez obzira na to da li su iz ovog pozorišta.

Kao na primer?

Na primer, popustljiv sam prema nekome ko je student, pa smatram da treba da mu damo da radi ispitnu predstavu koja će ostati na repertoaru, ili s druge strane, kad imam isuviše dobru nameru prema projektu za koji se kasni-

je ispostavi da nije baš nešto što bi moglo da reprezentuje pozorište.

Od kada ste upravnik uglavnom ste imali po jednu novu ulogu u sezoni. Ostajete li i dalje na tom kursu?

Trudio sam se da bude tako, ali uprkos tome sam imao mnogo problema, prvenstveno ljudske prirode. Bilo je ljudi, iz Ateleja ili drugog pozorišta, koji su imali primedbe na to. Konkretno, i Aca Berček smatra da mi je najveća greška što igram kao upravnik. Rekao mi je najotvorenije, i to nije tajna. No, nisam bio spreman da odustanem od svog poziva jer se tu osećam najsigurnije. Zato je to bilo jednom u sezoni. Onda se zaredalo upravo s Mijačem, a zli jezici kažu da mi je, dok sam upravnik, to bila i jedina šansa da igram u njegovim predstavama. Ne verujem da je to tako, što će pokazati vreme. Za sada, od svih planiranih projekata, još nisam definisao ni ja, a ni bilo ko od reditelja, u kojem bih se eventualno pojavio. Ako negde i budem igrao, to se sigurno neće desiti u prvih pet meseci, jer je suviše stvari koje zahtevaju maksimalan upravnikov angažman.

Da li planirate i treći upravnički mandat?

Neću da prejudiciram, ali smatram da su dva mandata sasvim dobar pokazatelj šta čovek može da uradi kao upravnik. Ako ova sezona bude uspešna

i uradimo sve planirano, onda bi, što se tiče ovog posla, trebalo staviti tačku i krenuti dalje. To je moj plan i moja želja, ali još nisam zvanično razgovarao o tome s poslodavcima, sa Skupštinom grada Beograda. Nisam rezoluntan, niti ogorčen pa odustajem, već smatram da bi bilo logično da se nakon dva mandata ova priča završi. Kad kažem krenuti dalje, mislim da bi trebalo da se bavim nečim što je vezano za produkciju, jer teško mogu da se vratim nazad.

Na koju produkciju mislite, pozorišnu ili filmsku?

Teško mogu da zamislim da se vratim na sedenje u garderobi i čekanje da mi se ime pojavi na tabli. Intimna želja mi je da se bavim sopstvenom produkcijom, a da li je ona filmska ili pozorišna, to je nebitno.

Blanko pozivi za Hazarski rečnik

Šta se dešava s *Hazarskim rečnikom*? Bilo je nekih najava da bi premijerna obnova mogla da se dogodi sledeće godine u okviru Budva grad teatra?

Predstava je do sad izvedena 25 ili 26 puta i to u Beogradu, Ljubljani i Novom Sadu. Sva mesta gde je ona even-

tualno bila pozvana ili se pojavilo interesovanje za nju, bila su u svetu, a tako, kao što rekoh, ekonomski gledano, ne cvetaju ruže. Bili smo jako komplikovani i skupi za inostrana gostovanja. Bilo je skupo i za Novi Sad, ali zahvaljujući fantastično otvorenim vratima Skupštine grada Novog Sada, ipak smo uspeli da je odigramo tamo u okviru Pozorja. Što se tiče Beograda i Ljubljane oni su ušli u neku vrstu saradnje, pa su to finansijski izveli. Ponavljam, izvođenje *Hazarskog rečnika* je veoma skupo. Na primer, neshvatljivo je čitavu onu konstrukciju pomerati i praviti za jedno ili dva izvođenja, i teško je skupiti ekipu s raznih krajeva Evropa i sveta bez jakog sufinansiranja sa strane. Nama scenografija i kostimi stoje složeni i mi samo čekamo kada će se pojaviti neko da finansira igranje predstave, ali tako da niko ne bude u minusu. Da li će se to desiti u Budvi sledeće godine, ne znam. Videćemo.

Pandur je neposredno pre prvih proba rekao da bi Hazarski rečnik mogao da se finansira i od unapred rasprodanih predstava?

To je bila opcija na koju smo računali, jer čak i pre samog početka na realizaciji predstave, smo već imali mnogo poziva s raznih strana, ali su to sve bili blanko pozivi. Ali, kada su naši pozivi

vari došli ovde i videli o kakvoj je vrsti zahvata reč, uplašili su se i više nas nisu zvali.

Jedan ste od inicijatora tzv. socijalnog programa u pozorištu. Dokle se stiglo?

Pre bih rekao da sam imao ideju po tom pitanju, no da sam inicijator, ali bitnije je da smo ipak jednu stvar na tom planu uspeli da ostvarimo. Ne znam kada bi se mogao desiti drugi korak, ali on će izvesno provocirati malo veća drmanja.

Kada očekujete da bi to moglo da se dogodi?

Onog časa kad bude napravljena nova sistematizacija radnih mesta u pozorištu, a po kojoj će stalno zaposleni ostati isključivo oni bez kojih se bukvalno ne može zamisliti ni jedan dan u pozorištu. Prvenstveno mislim na ljude koji određuju šta, ko i kada bi trebalo da radi, dok će ostali biti angažovani po projektima, bilo da je reč o ljudima iz tehnike ili glumcima. Što se tiče otpuštanja ljudi, pre svega glumaca, to se neće desiti u toj meri, jer postoje zaštićene kategorije koje imaju po 20 i više godina staža i koje po tom programu ne bi trebalo da budu otpušteni. Ali videćemo...

TEŠKO JE BITI UMETNIK

„Stevan i ja smo se uglavnom oko svega složili u vezi s Milenom. Razlika je u tome što sam ja sad u ulozi glumice, čega sam se maksimalno pridržavala. Samim tim što sam žena, malo drugačije gledam na celu stvar. I možda bi moja predstava bila manje mračna. Ali nikako ne mislim da bih to bolje izrežirala“, kaže Milena Pavlović

Mikojan Bezbradica

Velikom broju značajnih uloga koje je ostvarila u *Mišolovci*, *Ubici*, *Rodoljupcima*, *Brilijantinu*, *Arseniku i starim čipkama*... glumica Beogradskog dramskog pozorišta i poslednjih sezona uspešna rediteljka Milena Pavlović, dopisala je nedavno još jednu. Ovoga puta reč je o naslovnom liku, čuvenoj slikarki Mileni Pavlović Barilli, koju tumači u komadu *Krila od olova* Sanje Domazet, čiju je inscenaciju potpisao Stevan Bodroža. Pre nekoliko godina, u intervjuu, priznala je da ima želju, da dočara Milenin lik. Zahvaljujući Sanjinom tekstu, snovi su postali stvarnost.

„Oduvek mi je bilo teško da odgovorim na pitanje – kakvu ulogu priželjkujete? Svesna toga da se glumcima retko ispunjavaju takve želje obično sam izbegavala odgovor. Naročito je glumicama gotovo nemoguće da im se težnje obistine, što zbog manjka dobrih ženskih uloga, kako u književnosti tako i drami, što zbog velike konkurencije. Mada, moram priznati da sam imala sreće u dosadašnjoj karijeri da dobijam dobre uloge, velike ili male. činjenica je da sam, na neki način, prizivala Milenu Pavlović Barilli. čekala sam da se ukaže prilika da se to dogodi. Mada sam svesna da je pitanje koliko čovek poznaje sebe, i koliko je dobro za njega da dobije baš ono

što sam traži, ili je bolje da drugi odlučuju i biraju umesto njega.“

Kako napraviti ulogu

Zanimljivo je da si u adolescentskom periodu i sama volela da slikaš, pravila si izložbe u školi, dobijala i nagrade. Tvoj otac, reditelj Žika Pavlović, takođe je imao sklonosti ka slikarstvu, čak ga je i studirao. No, koliko je ono što je Milena uradila tokom svog života imalo uticaja na tebe?

Crtanjem i slikanjem sam počela da se bavim slučajno, kao i glumom. Moji roditelji su veoma rano primetili moje interesovanje za slikarstvo, te su me podržavali u tome. Budući da je moj otac završio primenjenu akademiju, on mi je pokazao tehniku i principe prvo crtanja, a zatim i slikanja. Kasnije, taj jezik boja i oblika iskoristio je i za objašnjenje kako napraviti ulogu. Konkretno, to se odnosi na moj prvi film *Mi nismo anđeli*. Pošto sam bila u strahu kako ću tu veliku ulogu „sagledati“, on je nacrtao na papiru čup i išpartao ga je uzduž i popreko, kao šahovsko polje. Objasnio mi je da se na filmu radi na preskok: danas se snima poslednja scena, sutra neka iz

sredine, a prekosutra prva. Analogno crtežu čupa: danas se snima dno čupa, sutra polovina leve drške, a prekosutra vrh na poklopcu. A uz to idu sve senke, šare i reljefi. Tako sam jednom za svagda naučila kako se pravi uloga, bilo na filmu ili pozorištu. Taj njegov princip i danas koristim. Mama je „kriva“ za moje dobro vaspitanje, gracioznost na sceni, sklonost ka lepom izražavanju i suptilnosti. A vizuelnost je nesumljivo deo rečnika koji koristim i u režiji.

Osim identičnog imena i prezimena, ali i sklonosti ka slikarstvu, da li si tokom rada otkrila još neke zajedničke crte s likom koji tumačiš ?

Optimizam, nežnost, poetičnost, suptilnost (opet), tananost, želju za istinom, potrebu za radom... Srećom, ima i mnogo suprotnosti.

Kojih?

Milenin život, kako umetnika tako i čoveka, je bio tragičan. Moj, na sreću, nije. Neće ni biti, sigurna sam. Moje mišljenje je da je čovek ipak negde sam odgovoran za svoj put kojim ide, ako mu je već dato da bira. Možda je Milena Barilli sama uticala na svoju sudbinu. Ali, ne treba suditi. Ko zna, da je otac Bruno bio prisutniji u njenom detinjstvu, možda bi... Da nije otišla u Ameriku, ili da se nije udala za onoga za koga se udala, možda ne bi...Teško je odgovoriti na sva ova pitanja. Nemoguće je. Njena smrt u 36. godini ostala je neodgonetna do dana današnjeg (postoje samo pretpostavke), pa tako i mnoge druge stvari. Tako da će i moja interpretacija Milene Barilli biti zasnovana na tekstu Sanje Domazet. Na pretpostavkama. Na inspiraciji iz njenih slika, fotografija, pisama ili pesama, a ne na činjenicama. Teško je biti umetnik. Ali je teže biti slikarka no glumica. Slikarstvo čoveka, neminovno, okreće ka samoći. Dok glumac ima tu privilegiju da je okružen ljudima i samim tim može da pobegne od samoće. Ako je samoća to što nas vuče ka dnu.

S obzirom na to da se haviš i režijom, šta je ono što bi se u tvom pogledu razlikovalo od onog kako Stevan Bodroža vidi Milenin lik?

Slikarstvo čoveka okreće ka samoći: Milena Pavlović (Foto: M. Bezbradica)

Stevan i ja smo se uglavnom oko svega složili u vezi s Milenom. Razlika je u tome što sam ja sad u ulozi glumice, čega sam se maksimalno pridržavala. Samim tim što sam žena, malo drugačije gledam na celu stvar. I možda bi moja predstava bila manje mračna. Ali nikako ne mislim da bih to bolje izrežirala. Naprotiv, sigurna sam da je bolje što je predstava u rukama muškarca, reditelja Bodrože. Sigurno je ovako najbolje.

Kraj „Torpeda“

Tokom 90-ih učestvovala si u osnivanju pozorišne trupe „Torpedo“ koja je iznedrila nekoliko veoma zanimljivih predstava. S obzirom na to da u poslednje vreme niste radili da li ste definitivno stavili tačku na postojanje trupe?

Da definitivno. „Torpedo“ je pripadao svima nama, periodu odrastanja. I to odrastanja na najbolji mogući način. Mi smo bili privilegovani da imamo za sebe i

instituciju i alternativu. Ono što sam tamo iskusila i naučila mogu itekako da primenim danas na sceni, bilo u ulozi glumice ili reditelja.

Godinama si član ansambla Beogradskog dramskog. Vidiš li sebe, u neko skorije vreme, kao „slobodnjaka“?

Ko zna šta nas sve čeka...

Misliš li da bi dugo najavljivan zakon o pozorištu mogao u tvojoj profesiji da promeni nešto na bolje?

Kada bi mi bilo jasno šta zakon uistinu predstavlja, možda bih i mogla da odgovorim na pitanje.

Na sceni matičnog pozorišta do sada si postavila tri predstave – *Pijanistu*, *Gospodicu Juliju* i pre nepunih godinu dana hit naslov *Troje*. Nazire li se novi rad? Možda nastavak najnovije predstave, Barnsove priče o ljubavnom trouglu.

Nastavak *Troje*? Moguće. Imam neke ideje, ali nijednu ne bih otkrivala prerano.

ISTOČNO OD ZAPADA

Internacionalni festival alternativnog i novog teatra, Infant, Novi Sad - SCG, Jesenji međunarodni pozorišni festival „Scena na raskršću“, Plovdiv – Republika Bugarska i Festival savremenog dramskog teksta „Nova drama“ Sankt Peterburg – Ruska federacija

Željko Hubač

Šta povezuje tri, po koncepciji, potpuno različita međunarodna festivala, koji se pak održavaju u rasponu od nekoliko meseci u tri, po mnogo čemu, takođe različite teatarske sredine - Srbiju, Bugarsku i Rusiju? Odgovor je kratak – hronična tranzicijska besparica. Ove godine, na Infantu, jedna od važnih tema susreta sa stvaracima bila je razmena tranzicijskih iskustava u pogledu pozicije stvaralaca i teatarskih institucija u različitim sredinama, na Festivalu u Plovdivu organizovan je Okrugli sto na temu „Tranziciona iskustva u balkanskoj dramaturgiji“, a najprovokativniji prateći program Festivala „Nova drama“ bio je razgovor na temu „Umetnost bez novca, novac bez umetnosti“. Svest o nagomilanim problemima, koji su posledica divljih tranzicionih procesa i posrnutih ekonomija, strah od budućnosti, apatija, eskapizam, ali i sudar sa činjenicom da ni izvan „tamnog vilajeta“ ne cvetaju ruže, zajednički su imenitelj ukusa stvarnosti.

Ministarstvo za kulturu Srbije možda može bez „Ludusa“, ali „Ludus“ ne može bez priložništva Ministarstva za kulturu Srbije. „Vrednost dara nije mera dara; njegova mera vrednosti je vrednost koju ima za darivanoga“, kaže stara tamilska mudrost.

Tema ovog teksta nije sadržana u njegovom uvodnom delu. Povodi za osvrt na ove festivale su različiti – o Infantu pišemo jer javnost nije adekvatno upoznata s onim što je novosadska publika videla ove godine, a o festivalima u Bugarskoj i Rusiji želeći da zainteresujemo ovdashnje pozorišnike za prostore Istoka.

Deseti, jubilarni Infant imao je pred sobom izazov koji bi mogli da definišemo kroz slogan „Akcija rekapitulacije“. Bitef je odavno razbio „bauk“ alternative i novog u ovdashnjem teatru. No, kako je u godinama iza nas alternativa prerastala u mainstream, tako je i Bitef postajao festival najznačajnijih evropskih produkcija dramskog i plesnog teatra. Tvorci Infanta naslutili su, pre 10 godina, prostor koji se, prirodno, otvorio i sačinili koncept koji bi se, uslovno, mogao definisati kao potraga za alternativnim pogledom na teatar izvan već etabliranog eksperimenta. S druge strane, jubilej Festivala, podrazumeva potrebu za rekapitulacijom. Ono što su mladi, pre nekoliko godina osetili, kada su na Bitefu gledali Living ili Open teatar (najblaže rečeno, nerazumevanje i razočaranje) posledica je upravo estetskih kriterijuma koje je u nama odnegovao i postavio Bitef! Iz tog ugla gledano, još interesantnije nam je bilo da posmatramo na koji način će se Infant uhvatiti u koštac sa sopstvenim 10-ogodišnjim iskustvom.

Teatarski događaj sezone u Srbiji

Najinteresantniji momenat ovogodišnjeg Infanta, u kontekstu preispitivanja u odnosu na istoriju festivala, bio je susret s dve predstave reditelja Masima Đanetija - deceniju starom produkcijom *Sonet bez naslova* i njegovom najnovijom predstavom *Studiji jedne vizije*. Deset godina od premijere, predstava Plavog teatra (zbog ovog festivalskog izvođenja, ponovo su se na sceni susreli Tatjana Pajović i Nenad Čolić) deluje sveže na idejnom planu i, što je još važnije - ume da gane. Ali, Đaneti nas je novom produkcijom, koju je radio s dvoje zanimljivih italijanskih glumaca, uverio da je nakon toliko godina zapao u ćorsokak. Forma na kojoj insistira nije teatar, osim formalno, i za njegovo stvaranje bilo bi značajno da se vrati deceniju unazad. Problemi sasrevanja...

Na Infantu smo videli i ulični spektakl *Neka gori* Irviš teatra iz Austrije, te *Šinjel* Kreda teatra iz Bugarske. Suštinski različite, ove dve predsave su istovetno delovale na publiku, koja nije krila svoje oduševljenje. Naprotiv... Irviš stvara vrstu uličnog pozorišta koje ima potrebu da zabavi, da veštinama, čak i onim koje su sastavni deo repertoara svakog ozbiljni-

jeg cirkusa, podigne adrenalin u publici i natera gledaoca da učestvuje aktivno u predstavi. Tri sjajna zabavljača, koji više liče na klovnove, a ne na glumce, u svoju, ne posebno dramaturški konsekvantnu priču, tj. igru na temu vatre, unose, utisak je, celokupnu energiju kojom raspolazu, demonstrirajući šta im je cilj – da, kako sami kažu, „razgore ugašene vatre u stomaku“. Kreda teatar je s predstavom *Šinjel*, koju je godinama unazad izveo više od 400 puta, i s kojom je učestvovao na više od 150 festivala i pobrao brojne nagrade, od Rusije, preko Avinjona, do Amerike, došao na Infant kao „već viđeni“ događaj. A da je u pitanju vanserijski teatarski čin, dalo se naslutiti nakon svega nekoliko minuta viđenog. Odličan glumački par, u oskudnoj ali inventivnoj scenografiji, koja nakon dekonstrukcije služi ustvari kao rekvizita, ali i kao lutka, pleni ekspresivnošću i emocionalnim nabojem. Priču o Gogoljevom *Šinjelu* vešto adaptiranu tako da se fokusira na suštinu – borbu za identitetom i slobodom, Nina Dimitrova i Vasil Vasilev saopštavaju s lakoćom, kombinujući svoj glumački izraz s animacijom svojstvenom vrhunskim lutkarima, i stvarajući svet apsurdna u kome se Gogolj sjajno oseća. U okvir preispitivanja decenije Infanta, uklopilo se uspešno izvođenje monodrame *Medved* Zijaha Sokolovića, i s mnogo manje uspeha, gostovanje Oma studija iz Grčke, s predstavom *Karadoz*, koja se može opisati kao ne baš uspeo pokušaj da se na planu forme unesu novine u ovu vrstu tradicionalnog istočnjačkog teatra, dok su predstave slovenačke trupe Via negativa, *Još*, i poljskog teatra Kogitatur, *El ninjo*, u priličnoj meri iscrple strpljenje dobronamernih.

No, vrhunac ovogodišnjeg Festivala, predstava *Tejlorove lutke* Geko teatra iz Velike Britanije - po nama teatarski događaj sezone u Srbiji - zaokružila je ukupan vrlo pozitivan utisak o tome u kojoj meri su se selektor Ljuboslav Majera i njegovi saradnici uspešno nosili sa zahtevima koji su pred njima, ove godine jubileja, postavljeni.

Kad se život prepozna u pozorištu

Program jesenjeg međunarodnog festivala „Scena na raskršću“ okupio je, početkom sezone, u septembru, u Plovdivu, najznačajnija bugarska pozorišta, dve odlične predstave iz Rumunije, i po jednu iz Francuske, Makedonije i Srbije (*Uobraženi bolesnik* Narodnog pozorišta iz Beograda). Ne možemo da sudimo o kvalitetu programa jer smo videli tek manji deo (svega dve od 20-ak predstava), ali informacije radi, ovaj Festival, koji okuplja predstave nastale po dramskim tekstovima svetskih i bugarskih klasika (dakle, svojevrsni Festival klasike), je u Bugarskoj jedan tri najznačajnija teatarska festivala, i iza njega, kao direktor, stoji doajen bugarskog glumišta Stefan Danilov, ujedno i značajna kulturna politika našeg istočnog suseda. Sve ukazuje na to da „Scena na raskršću“ ima ozbiljnu razvojnu perspektivu.

Festival savremenog dramskog teksta „Nova drama“, koji se posle dve godine preselio iz Moskve u Sankt Peterburg (u Teatar Lensovet, tik uz Nevski prospekt) i deo je poznatog festivala „Zlatna maska“, okrenut je afirmaciji savremenog ruskog dramskog teksta i

Scena iz predstave Šinjel Kreda teatra

fokusira se na pisce mlađe generacije. Festival ima tri programa, ruski, koji okuplja predstave iz Rusije i Evrope rađene po komadima mladih ruskih dramatičara, međunarodni, u okviru koga se izvode predstave nastale po tekstovima značajnijih evropskih dramatičara mlađe generacije, i specijalni program (seminari, razgovori, prezentacije, radionice i sl).

U Srbiji se prilično zna o školi Nikolaja Koljade, pisca čiji su studenti, baš kao i on, izuzetno cenjeni u Rusiji. Ali, utisak koji smo poneli iz Sankt Peterburga je da ova škola (čiji su sjajni predstavnici Vladimir i Oleg Presnakov, Konstantin Kostenko, pa i Oleg Bogae, bili izuzetno zapaženi na Festivalu) ima predređen položaj u odnosu na grupu mladih pisaca-glumaca iz Moskve, koje predvodi apsolutna zvezda, glumac i pisac Evgeni Griškovec. Njegov komad *Opsada* koji su na Festivalu izveli glumci Moskovskog hudežestvenog akademskog teatra „A.P. Čehov“, najbolje je ocenjena predstava „Nove drame“. Interesantno je da tema komada ne izlazi iz okvira onoga što ruske dramatičare danas ponajviše zanima (posledice rata u čečeniji, beda i beznađe, generacije izgubljene u tranziciji...), ali Griškovec sva ova pitanja postavlja u istorijski kontekst poredeći današnjicu s ruskom istorijom, koju beskompromisno demistifikuje, uz sjajan osećaj za humor, i svodi je na razinu današnjeg bizarnog trenutka. Teško nam je bilo da razumemo da u tako velikoj i moćnoj literaturi, kao što je ruska, obrazac koji je itekako poznat u evropskoj dramaturgiji, može biti označen kao nešto originalno, no, bez obzira na tu vrstu nerazumevanja, u jednom smo se sa ruskim kolegama složili – Griškovec je napisao sjajan komad. Poseban utisak su ostavili komadi Aleksandra Rodionova *Rat moldavaca zbog kartonske kuće* (slobodan prevod naslova), *Veliko ždranje* Aleksandra Vartanova i komad koji su napisali Danil Privalov i Aleksandar Arhipov *Decembarska klasa*. Ovi tekstovi su u toj meri ispunjeni beznađem da izazivaju osećaj mučnine koji traje mesecima, i imaju moć da vam na katarzičan način približe stanje ruske današnjice, koja je, za malog čoveka, nekoliko svetlosnih godina udaljena od normalnog života. Doživljaj kada posmatrate tinejdžere (kojih je bilo u velikom broju u publici, tokom celog Festivala) kako u vidnom grču, s mešavinom empatije i straha, prate predstave, teško se može opisati. Invalidi iz čečenskog rata, beskućnici spremni da ubiju za nekoliko stotina rubalja, maloletni narkomani i alkoholičari, likovi koji dominiraju ovim dramama, očigledno da su bliski ovoj publici.

Na Festivalu smo videli i nekoliko sasvim drugačijih predstava, koje kao da je napisao Dejvid Memet, ali u trenucima ozbiljnog pomanjkanja inspiracije. Duh

potrošačkog društva kročio je i na tlo savremene ruske drame, ali njegova implementacija na tekovine sovjetskog društva deluje zastrašujuće naivno i nadasve lažno i besmisleno.

Međunarodni program Festivala obeležile su tri predstave, dve sjajne, Teatra „Vbžeže“ iz Poljske, *Ženski poljski odred u Iraku* i *Mi smo kamera* Frica Katera Magdeburškog državnog teatra iz Nemačke, te jedna više egzotična no kvalitetna, Pozorišne trupe „Tadžrobe“ iz Teherana. Ako ste usled neobaveštenosti imali predrasude na temu iranskog teatra, činjenica da na sceni ima glumica, glumaca koji piju alkohol, izgovaraju pogrdne reči i sl. razbija te osnovne predrasude. Iz razgovora s gostima iz Irana saznali smo da samo u Teheranu ima preko 50 teataru, da tokom godine u ovoj islamskoj republici živi nekoliko desetina teatarskih festivala, a da je lutkarsko pozorište izuzetno popularno. Neprijatno iznenađenje za nas bio je kvalitet produkcije Nacionalnog teatra Latvije. Niti je tekst u Latviji vrlo popularne Inge Abele, niti su režija i gluma bili na iole profesionalnom nivou.

Specijalni program Festivala činilo je mnoštvo događaja, ali razgovor, čiji je moderator bio poznati ruski glumac i reditelj srednje generacije Eduard Bojkov, i koji je kroz temu „Umetnost bez novca, novac bez umetnosti“ pokušao da da odgovore u kojoj meri je moguće stvarati nezavisno, u bilo kom pa i ideološkom smislu, delovao je izuzetno uzbudljivo. Simptomatično je da je veliki broj stvaralaca iz Rusije smatrao da je jedini način nezavisnog rada u teatru – rad bez novca. Ovaj stav smo razumeli kao svojevrsni revolt zbog stanja u ruskom teatru i na filmu, jer, kako oni tumače situaciju, država nema ambiciju da na bilo koji način pomaže umetnost izvan institucija, koje su prisiljene na komercijalne korake, koji su sve dalje od umetnosti. Što se tiče mecena, umetnici su oštro napadali one koji se oslanjaju na ovaj, kako tvrde, po definiciji prljavi novac, jer time „legalizuju veliku pljačku“ i „etabliraju lopove“. Mnogo je žuči prosuto u ovoj diskusiji, ali evidentno je bilo da većina diskutantata, koji su zastupali stav svojevrsnog besplatnog pozorišta, nije pripadala nekakvim nezavisnim trupama. Na u kojoj meri je njihov verbalni angažman u sukobu sa njihovim stvarnim statusom u ruskom teatru, oni su svoju pripadnost teatarskim institucijama (bilo da su zaposleni u njima, ili da saraduju kao autori koji za tu svoju saradnju bivaju plaćeni) objašnjavali time da su, iz egzistencijalnih razloga, prisiljeni na kompromis. Revolucionari...

SRPSKO IKSUSTVO NA BRODVEJSKI NAČIN

Radeći *Diplomca* nismo imali vremena da se prepuštamo luksuzu uzajamnih ubeđivanja, znali smo da moramo brzo da mislimo i odvojimo važno od nevažnog, budemo maksimalno koncentrisani, a pošto su sve okolnosti vezane za produkciju radile za nas, morali smo da svoje sujete, nesigurnosti i druge probleme brzo razrešavamo. Postajali smo svesni da je celina važnija od naših pojedinačnosti. Čini mi se da je stepen te svesti uvek utkan u rezultat, kaže Cvijeta Mesić

Branka Krilović

Skup, *Govornica, Paviljoni, Galeb, Bure Baruta*... Ako se za nekog može reći da nosi repertoar svoga pozorišta, onda je to Cvijeta Mesić, najzaposlenija glumica Jugoslovenskog dramskog. Jedna od retkih koju je, u vreme sezone, gotovo nemoguće videti izvan matične scene, što je zaista elitni stav. Ovoga leta, iskoracišla je iz matičnog kruga. Posle izleta u Malo pozorište „Duško Radović“, nastupila je u nezavisnoj produkciji *Diplomac*, u Beogradskom dramskom, igrajući gospođu Bredok, i otkrila sebe kao komičarku. Svojim zaobiljenim, humornim minijaturama osvaja je simpatije publike. *Diplomac* je za nju, po mnogo čemu, novo i korisno iskustvo.

Sad kad je sve gotovo možete da „priznate“ koja je bila vaša pomisao kad vam je predloženo da igrate u komadu koji je u odnosu na vaš angažovani repertoar i naše dramske živote potpuno demodiran?

Vrlo je diskutabilno koji komad bismo uopšte mogli da igramo ako bismo ga poredili s našim dramskim životima!? Po mom osećanju, umetnost treba da transcendirira život a ne da ga preslikava. Postoje veoma različiti načini da se bude angažovan. Umetnost je estetska kategorija koja, naravno, uključuje dublje spoznaje o smislu našeg postojanja a koje (spoznaje), opet, ne moramo uvek

da pokažemo manifestno ili da imaju tzv. poruke. I nisam baš sigurna da su razna velika umetnička dela uvek nastala iz „angažovanosti“. Ponekad se umetnošću bavimo iz kreativne potrebe, okolnosti ili uslova koji su nam nametnuti, ili koje smo namerno odabrali, svesno, a usput ponekad želimo i da zaradimo nešto novca. Producenti *Diplomca* žive na drugom kontinentu i njihova razmišljanja su išla u pravcu pravljenja predstave koja će ljudima pružiti i estetski doživljaj i koja je „u trendu“ jer su šezdesete u trendu, barem u svetu, a ovaj komad, tj. film, nastao je tada. Danas se takođe rade rimejkovi poznatih filmova i predstava, pa je njihovo razmišljanje išlo u tom pravcu i, koliko vidim, bio je pun pogodak! Uvek nam je potrebna lepota, radost, duhovitost, opuštenost, ljubav!

Brodvej u Beogradu

Ponavljjanje Brodveja u Beogradu, Brodveja na Balkanu, zvučalo je više naivno no pretenciozno onome ko zna vrednosti beogradskog pozorišta, ali je verovatno kao mamac za neupućene delovalo efikasno?

Diplomac nikad nije pretendovao da „ugrozi“ vrednost beogradskog pozorišta. Naprotiv, želeo je da obogati raznolikost

repertoara, doda još jednu boju, nijansu. Na svoj (naš) način. Kod nas je reklama još u povoju, ili se na nju gleda kao na nešto drugorazredno, iako smo na tom polju - koliko pratim - traženi i poznati i u svetskim okvirima; marketinška kampanja je zaista pametno vođena, po svim svetskim standardima, daleko od naivnog, a pošto su producenti došli iz Amerike - mislim da je Brodvej korišćen s pozitivnom konotacijom, bar sam to tako doživela. A drugo, mi i jesmo imali „brodvejske“ uslove rada!

Šta je dovelo taj silan narod prvi put u pozorište?

Verovatno pre svega reklama, marketing koji je urađen senzacionalno, za Srbiju i pozorišnu predstavu - „američki“, pa je predstava postala 'talk of the town'. *Diplomac* je bio *in*, kažu mi ljudi da, kao što pred Novu godinu, recimo, jedni druge pitamo „gde ćeš za doček“, tako je letos, kad bi se ljudi sreli, uobičajeno pitanje bilo „da li si gledao *Diplomca*... S druge strane, to je nekad bio kulturni film, pretpostavljam da su i ljudi koji inače ne idu u pozorište bili zainteresovani da uporede, osveže sećanja, da vide to „u živo“.

Jeste li od početka verovali da će Beograd 30 večeri trčati u pozorište?

Iskreno, ne baš do kraja, mada smo za početak imali odličnu ekipu, s rediteljem na čelu, ali pošto su se karte prodavale još pre no što smo i počeli da radimo, što je bilo zaista novo za nas, i stvaralo određeni pritisak da MORAMO da napravimo predstavu, i to dobru, koju će ljudi želeći i voleti da gledaju, a da za to imamo samo mesec dana. To za naš prethodni način rada nisu bile uobičajene okolnosti, jer mi ovde radimo predstavu više meseci, zatim možemo eventualno da pomeramo datum premijere ako, recimo, nismo sve završili, pa tek posle predstava započinje svoj život, a to da li će se isplatiti - u smislu pokrivanja troškova, honorara, zarade, itd, ne zavisi mnogo od broja prodatih karata. No, već do premijere *Diplomca* prodata je bar polovina karata, a nedelju dana po premijeri sve je bilo rasprodato, jer se, naravno, predstava „pročuła“ i napravila sebi dodatnu reklamu, te smo morali da uvedemo i matinee subotom.

Koliko je to gledalaca?

Mislim, oko 10.000 za mesec dana, bez onih koji su, ipak, uspevali da uđu i

Bilo je naporno, ali lepo: Cvijeta Mesić (Foto: Đorđe Tomić)

bez karata, i bez poslednje predstave na koju su svi, koji su bili ispred pozorišta bez karata, pušteni u salu. Potražnja je bila tolika da se čak razmišljalo da se poslednja predstava odigra u Sava centru, da bi je gledali svi koji nisu uspeli da dođu do karata, a želeli su da je vide. Ipak je preovladalo mišljenje da predstava treba da se završi u prostoru gde je nastala, što je i moje mišljenje.

Nije bilo šanse da se nastavi igranje?

Naša pozorišta su uglavnom repertoarska, što znači da se sale mogu iznajmiti samo leti. Mi smo *Diplomca* radili u julu i avgustu, kad pozorišta ne rade, a igrali u avgustu i septembru, kada su pozorišta i dalje na godišnjem odmoru. Čak i da smo želeli da, zbog neobično velikog interesovanja, produžimo igranje, nismo mogli da nađemo adekvatan prostor. Drugo, svi smo u samom početku potpisali ugovore na mesec dana igranja, neki ljudi su već imali zakazane druge poslove, mada smo imali pozive za gostovanje u Srpskom narodnom pozorištu, po Sloveniji, Hrvatskoj, Makedoniji. Dekor i kostime smo ipak sačuvali jer, nikad se ne zna.

Trijumf romantične komedije

Igrate mamu Bredok. Neki misle da biste bili i odlična gospođa Robinson?

Hvala na komplimentu! Za svaku podelu postoje razne mogućnosti, što zavisi od koncepcije reditelja, kao i drugih okolnosti. U produkciju sam pozvana da odigram gđu Bredok, majku *Diplomca*, i bio mi je izazov da napravim ulogu koje takoreći nema u filmu, za razliku od drugih likova.

Jeste li se mučili oko koncepcije gđe Bredok, ili ste od početka znali kakva će biti?

Od početka sam znala kakva ta žena treba da bude, ali sam na probama imala razne poteškoće da je uobličim, što su normalne stvari u svakom procesu rada. Svaki rad na ulozi uvek vas suočava sa sobom, pokazuje dokle ste došli u svom samo-razvoju, razvija vam kreativnost i ukazuje na nove mogućnosti (ili nemogućnosti) za koje možda niste ni znali da ih imate u sebi, ili bar ne u toj meri. Tako sam, recimo, sebe otkrila kao 'komičarku'.

Da li biste, s obzirom na iskustvo, voleli da je predstava u potpuno drugačijem ključu?

Mislim da je ovo bio najbolji „ključ“ u datom trenutku, tačno odsviran. U današnje vreme taj tekst nema konotacije koje je imao kad je nastao film; danas kada teroristi ubijaju decu, kad ljuski život, kao i hrišćanskih 10 zapovesti, nisu „u trendu“, kada je Planeta zagađena na svim nivoima, a svaki drugi njen stanovnik boluje od raka, kad su istopolni brakovi ili brakovi s ekstremnim razlikama u godinama normalna pojava, mislim da je *Diplomca* kao romantična komedija koja će vas razgaliti, nasmejati, dati vam dozu dvočasovnih pozitivnih vibracija, koje ćete razmeniti s glumcima koji to rade posvećeno i virtuosno, jedan od tačnih čitanja tog teksta - a sudeći i po reakcijama gledalaca, koji su bukvalno, svake večeri pokazivali svoje oduševljenje, i u toku predstave i na kraju. To su bile ovacije koje smo doživljavali svih 30 puta. Neka vam zazvuči i patetično, ali moram da kažem da je predstava bila razmena i zajedništvo radosti i pozitivne energije između glumaca i gledalaca. Mislim da su u tom smislu dalje spekulacije na temu „ključa“ izlišne.

U čemu vidite to „brodvejsko“?

U odgovarajuće izabranoj temi i realizaciji predstave koja je u stanju da 30 dana zaredom, svake večeri bude prepuna i stalno se igra na „kartu više“, te izaziva neprestano oduševljenje publike, u reklamama, u tome da sam posvećena predstavi u kojoj igram i da mi je ona, dok traje, centralni deo dana i života, u ozbiljnosti i odgovornosti s kojom smo svi radili, u činjenici da ne postoji otkazivanje predstave, u tome da me svakog ponedeljka u banci čeka honorar koji sam pošteno zaradila prethodne nedelje i koji je pritom veoma pristojan.

Da nisu prodate karte unapred, da li bi predstava sigurno izašla, pošto je ovo ipak Srbija?

Pošto je ovo potpuno privatna produkcija, u koju su ljudi uložili svoj novac, što već celoj stvari daje visoki ton odgovornosti i ozbiljnosti, pošto to nisu „nečije“ pare, s kojima možemo da se ponašamo kako nam odgovara, mislim da bi predstava sigurno izašla. Prodaja karata unapred bila je uspešna zahvaljujući i temi i imenima glumaca i reditelja, a naročito marketingu, i to je deo „zapad-

Drugačiji, osvežavajući način rada: Cvijeta Mesić (Foto: Đorđe Tomić)

nog modela" po kome smo radili predstavu.

Život ide dalje

Kako ste fizički izdržali igranje non-stop?

Bilo je naporno jer smo praktično posle mesec dana veoma napornih proba nastavili svakodnevno igranje, ali je bilo toliko radosti, druženja i povišenog adrenalina, da mi nije teško palo. Tek sad sam počela da osećam nagomilani umor.

Nedostaje li vam sada taj tempo?

I inače spadam u osobe koje su veoma aktivne i vole tempo i stalnu akciju, naravno ako je ona osmišljena, ali trenutno mi najviše prija da sedim uz kafu, sunčam se i posmatram ljude. Dakle, ne,

trenutno mi taj tempo igranja ne nedostaje, mora se ponekad malo i stati.

Koje su od tih specijalnih produkcionijskih okolnosti na vas najviše delovale?

Profesionalizam, tačnost, preciznost. Nikada se nije desilo da nečeg nema, da je nešto nemoguće, da nešto nedostaje, da mora da se čeka. Zaista sam veoma srećna što sam bila deo te produkcije i prošla takvo iskustvo, što sam videla kako može da se radi kad se ima dovoljno novca, koji se ne razbacuje, kako izgleda kad niko nikad ne kasni na probu, a o odsustvovanju da ne govorimo, kako izgleda kad već 20-ak dana pred premijeru imate gotove kostime i dekor, kako je osećati duh zajedništva u ekipi (što se uglavnom izgubilo poslednjih godina), što imate osećaj da ono što radite ima smisao, značaj, važnost, misiju, a sve oko vas vas podržava i pomaže i

olakšava i upućuje da se prepustite SA-MO radu na predstavi. Na mene su poseban utisak ostavili naši producenti Uliks Fehmiu i Milena Trobozić Garfield, koji su se toliko brinuli o nama i učestvovali svakog trenutka u stvaranju predstave, zajedno s nama, i rešavali probleme u hodu a da mi to i ne osetimo. Dok ovo govorim, imam utisak kao da pričam bajku jer je sve toliko bilo optimalno i u plusu, ali stvarno jeste bilo tako. I ja sam se stalno iznenađivala u početku što nema svih problema na koje sam navikla u pozorištu, a koji su matrica koja se uvek iznova ponavlja. No, onda sam se brzo navikla na ove optimalne uslove i to mi je postalo normalno, jer to ustvari i jesu normalni uslovi za rad! Mislim da je to model o kome vredi razmišljati (i) u Srbiji.

Publika ne zna uvek da iza uspeha može stajati uzajamna netrpeljivost partnera, pa i gore stvari, a ovde?

Ovde nismo imali mnogo vremena da se prepuštamo luksuzu uzajamnih ubeđivanja, jer smo stalno imali sat u glavi da moramo brzo da mislimo i odvojimo važno od nevažnog, te budemo koncentrisani maksimalno, jer premijera je tako blizu. A pošto su sve okolnosti vezane za produkciju radile za nas (a ne protiv nas, što sam iskustila mnogo puta u svom glumačkom životu), dakle, ovde smo morali da svoje sujete, nesigurnosti i druge probleme brzo razrešavamo, i čini mi se da smo baš zbog ograničenog roka postajali svesni da je celina mnogo važnija od naših pojedinačnosti i da je rešenje u zajedništvu! Pozorišna predstava kao celina uvek je važnija od nas

pojedinačno. Čini mi se da je stepen te svesti uvek utkan u rezultat.

Kako vam je sad bez *Diplomca*?

Svaki rastanak donosi pomalo tuge i sete. Ali, po prirodi ne živim u prošlosti i od nje. Povremeno mi kroz glavu prođe neka rečenica iz *Diplomca*, ili se nasmejem sećajući se neke duhovite situacije, kojih je bilo puno, nekad mi se čini da sam sve to samo sanjala, a uvek ostanu prijateljstva koja se nastave i kasnije kad sve prođe. Život ide dalje, počela je nova sezona, igram svoje predstave, gledala sam i lepe predstave na Bitefu - kao što je ruski *Rat i mir*, ili čudesna *Staljin-gradska bitka*, vajam keramiku u svom ateljeu i čekam novu predstavu koju ću raditi, a koja će mi doneti nova saznanja o meni samoj i svetu oko mene. I toliko sam srećna što je ovih dana napolju lepo.

LJUBAV KOJA JE NADŽIVELA VREME

U Narodnom pozorištu u Leskovcu *Zona Zamfirova* Stevana Sremca, u režiji Miloša Jagodića, opstaje na sceni čitavih deset godina, a glumci i ansambl uživaju igrajući ovu predstavu kao da je prvo izvođenje

Aleksandra Jagodić

Ljubavnu priču između bogate čorbadžijske devojke Zone i siromašnog zanatlije Maneta, tako prepoznatljivu i blisku i danas, piscu, Stevanu Sremcu je, posle letovanja u Skoplju kao anegdota ispričao Branislav Nušić. Očaran pričom Sremac je zamolio Nušića da mu dozvoli da načini pripovetku. Tako je nastala *Zona Zamfirova*, prvi put štampana u „Srpskom književnom glasniku“ 1903, da bi do danas ostala večna inspiracija, ne samo za reditelje, već i glumice.

„Ljudi vole ljubav“, kaže glumica leskovačkog pozorišta Maja Jovanović, koja igra Zonu, „a meni se dopada to što je reditelj, Miloš Jagodić, iako pre 10 godina još student Akademije, uspeo da na dopadljiv način pomeri Zonu od uobičajenog. Recimo, ljubavne scene između Zone i Maneta malo je oslobodio. Nije samo tekst, koji je sam po sebi inspirativan, ono što je održalo predstavu sve ove godine, već i način na koji je predstava urađena.“

Da li je Sremac veći pisac i inspiracija?

„Sremac spada u naše klasike“, veli glumica Gordana Petković, koja igra ulogu tetka Doke, „pa je samim tim sigurno večan, a i tema je večna. To nam je omogućilo da Zonu tokom minule decenije glumački i umetnički nadgrađujemo, i igramo je uvek na drugačiji način, a s posebnim elanom kao da je prvi put. Takođe je bio izazov i potpuno strani jezik za mene, pa mi se u početku činilo da bih lakše igrala na engleskom no na južnjačkom. Što se akcenata i dijalekata tiče, mnogo sam radila na govoru, a to je predstavljalo još veći izazov za ozbiljnu glumicu.“

Zona Zamfirova je mnogo puta igrana, pa pretpostavljam da je trebalo drugačije čitati i tumačiti likove?

„U privatnom životu nemam mnogo zajedničkog s Hadži Zamfirovom“, kaže

tumač ove uloge, Blagoje Ivanović, „ali sam pokušao da na drugačiji način shvatim tu rolu. Želeo sam da Hadži Zamfir ne bude lak, lefterni lik, već čovek koji u sebi nosi tragiku. Pretpostavljam da je za vreme u kome je živio i stvarao Sremac bila velika sramota za porodicu da neko proglaši devojku za pobegulju, što znači da se već udavala. Tema je na prvi pogled laka, ali ako bolje razmislite to se i danas može dogoditi u svakoj porodici i izazvati veliku tragediju. Tako da sam pokušao da u Hadži Zamfiru nađem dimenziju unutrašnje ljudske tragike.“

Da li je to, između ostalog, održalo predstavu tako dugo na repertoaru?

„To je ono što je održalo mene. Ja, recimo, mnogo volim da igram Hadži Zamfira, a i moje kolegice koje tumače Zonu i Doku takođe s velikim zadovoljstvom tumače svoje likove. Pozitivna energija, koju smo stvorili već prvih dana života predstave, održana je do danas. Sremac je i pisac koji je znao da uhvati svaki trenutak života na jugu Srbije, a njegove likove doživljavam kao mnogo slične s likovima punim derta Bore Stankovića, koje valja tumačiti s mnogo ljubavi i unutrašnjih borbi koje se spolja u prvi mah ne vide. A upravo to glumcu otvara mogućnost pravog poniranja u lik. Zbog toga je Sremac pisac koji provocira uvek nova 'čitanja', pogotovu kad je u pitanju njegovo pozorišno tumačenje. Mi smo to pokušali, i mogu reći da su mi ljudi prilazili gde god smo igrali predstavu konstatujući da je ona urađena na neobičan i drugačiji način. Intimno sam, baš zato, kao glumac i srećan, jer je ova predstava jedna od onih koja mi je omogućila da nađem ponešto od onoga što me čini duhovno bogatijim. Srce mi je u pozorištu bez obzira na ogromne poteškoće.“

„Pa i vi poštovani čitatelji, bez razlike pola i starosti, znanja i zanimanja, izvesno znate tu pesmu o lepoj Zoni. Ali ima što ne znate, i što ćete tek iz ove

Jubilee: *Zona Zamfirova*

Scena iz predstave

pripovetke saznati“, kaže Sremac“, a to što ne znate, to je: na koga se odnosila ta pesma. To vam ni sam pisac ne ume kazati, jer to ni on ne zna, ali ono što zna je: da ko je god i kad god je ko, u vreme

ove naše pripovetke, zapevao tu pesmu, uvek je mislio samo na jednu Zonu, na lepu Zonu, Zonu Zamfirovu.“ Pesmu pevaju i upravo o toj Zoni već deset godina priču pričaju u leskovačkom pozorištu,

osim Maje Jovanović, Gordane Petković, Blagoje Ivanovića i Stojan Mladenović, Mirjana Ljubić, Jasna Radivojević, Đorđe Tomić i Vesna Mirković.

CEO SVET JE GLUMIŠTE

Savremena teatrologija bogatija je za još jedno zrnce umetnosti, etike i estetike, knjigom *Filozofija pozorišta - od Platona do Kamija* profesora Radoslava Lazića, u izdanju „Foto Future“ i autora, Beograd, 2004.

Aleksandra Jagodić

„CEO svet je glumište“, reči su rimskog pisca Petronija, koji je živeo na dvoru tiranina Nerona i bio glumac u svakodnevnom životu. „Ista misao“, napominje u uvodu knjiga *Filozofija pozorišta* prof. Lazić, „nalazi se na ulazu u Šekspirov Globe theatre: *Tomus Mundus Agit Histriom* - Ceo svet je pozorište. *Stage is World* - Scena je svet za Šekspira. *World is stage* - Svet je scena“. Sličnu misao ističe i Erazmo Roterdamski u svojoj *Pohvali ludosti*: „Šta je drugo ceo ljudski život nego neka vrsta komedije u kojoj ljudi igraju svaki pod svojom maskom i svaki svoju ulogu, dok ih reditelj ne odvede sa pozornice...“

Sve ovo navodi na pitanje šta je suština nauke o pozorištu. Gde je mesto filozofije i jesu li upravo oni, filozofi, istovremeno tumači i proroci čovekove sudbine, osećanja i života, projektovanog i promišljenog kroz teatarski svet. „Ako je po Protagori *Čovek mera svih stvari*“, nastavlja profesor Lazić, „onda bi se moglo reći da je celokupna istorija pozorišta i drame označena antropologijom teatra i da je Teatar mesto u kome se prikazuje Život Čoveka (drama), „građom“ u kojoj je osnova Čovek (glumac) ili Ljudi (uloge), kojima na sceni upravlja Čovek-demijurg (reditelj), a u odeći Čoveka (kostimograf). Sve to dešava se radnjom ljudi. Kao ni u jednoj drugoj umetnosti „mi smo samo tvar od koje sazđani su snovi“, veli Šekspir u *Buri*.

Sve filozofi u delu profesora Lazića od Platona, preko Aristotela, Bharata Muna, sv. Avgustina, Zeamija, Šekspira, Molijera, Denija Didroa, Getea, Hegela, Šopenhauera, Ničea, Riharda Vagnera, Serena Kjerkegora, Nikolaja Hartmana, Pola Velerija, Antonina Artoa, Tomasa Mana, Stanislavskog, Brehta, Sartra, Andrića i Kamija, u svom vremenu tako pažljivo i studiozno razmišljaju o fenomenu igre, pre svega radi nas samih, zatim radi drugih i onda radi samog života. Život je igra, provejava svakom pročitanoj stranici knjige *Filozofija pozorišta*, a ono što gledamo na sceni i percipiramo svakim čulom, od postanka sveta i pozorišta, je sam život. Čitajući ovo delo ne možemo da ne postavimo pitanje o čemu pišu veliki mislioci sveta? Da li su i pisci filozofi života i koliko je filozofija deo sveta i kosmosa? Pokušaji filozofa, kao i samog autora da odgovore na ovakve izazove, upravo je ovo što *Filozofija pozorišta* čini jedinstvenim i neponovljivim. Filozofi pišu o običnim, svakodnevnim stvarima koje nas raduju ili rastuže, o životu trenutka, pa samim tim i o pozorištu. Šta je pozorište do trenutak u večnosti ili, kako bi to lepo rekao još jedan naš vrhni teatrolog, Petar Marjanović, „usud prolaznosti“.

Da li je pozorište u službi države ili obrnuto, takođe je jedno od najčešćih razmišljanja ne samo filozofa od postanka čovečanstva, kao i ono iskonsko: „O čemu

teatar zapravo treba da govori i koja je njegova istinska svrha?“ Ako makar i letimično pogledamo tok istorije gotovo sve civilizacije su imale potrebu da umetnost, pa i pozorište, podrede državi (vlasti) i da tako, bar na kratko, drže narod u pokornosti smatrajući da mu čine uslugu i da mu na pravi način prezentuju lične, ali pre svega tog trenutka korisne ideje. No, pozorište je bilo, kao i mnogi filozofi, i pobuna protiv aktuelnog trenutka, pokušaj da se, kao Branislav Nušić, sme hom na granici plača, na komičan način ukaže na probleme i ljudske naravi i tako bori protiv, uslovno, države. Postoje i ozbiljnije pobune, do destrukcije, kao kod Semjuela Beketa, koji pokušava da odgovori na pitanje „može li teatar reproducirati današnji svijet“, i kaže: „Nećete se začuditi ako od mene čujete da je pitanje opisivosti svijeta društveno pitanje. Ja sam to tvrdio mnogo godina i sada živim u državi koja čini ogromne napore da izmeni društvo... Za ovaj je člančić, možda dovoljno ako vas, bilo kako bilo, izvjestim o mom mošljenju da teatar može reproducirati i današnji svijet, ali samo ako ga shvati kao izmjenljiv“.

Još jedan veliki um, Seren Kjerkegor, razmatra pitanje krize kao uslova

stvaranja i tvrdi da uspeh i slava na brzini (misleći na glumca, tj. glumicu) traje koliko i vreme, a ono je, po Kjerkegoru, prolazno i ukoliko se ne dogodi metamorfoza odnosno ideja, sve ostaje na nivou trenutne zasene publike i sveta: „Osoba koja poseduje samo bukvalno žensko mladalaštvo ne može doživeti metamorfozu; jer žensko mladalaštvo tako shvaćeno, nije dijalektično u samom sebi; to je samo život koji, priključenjem dijalektičnosti, ne može da se odvoji ni izdvoji, nego samo da se istroši. Vreme je ta dijalektičnost koja dolazi spolja i koja zato, brzo ili polako, troši nedijalektično mladalaštvo. Ali tamo gde je jedan život više, tu će vreme da otkrije genijalnost i to očigledno u čisto estetskom odnosu idealnosti prema ideji“.

Upravo zbog dubokog i suštinskog razmišljanja autora o ovim i mnogim drugim problemima uspostavljanja pravog mesta teatra u univerzumu, recenzent *Filozofije pozorišta* prof. Radoslav Đokić tvrdi da „antologija koju je Lazić ponudio nije samo izbor tekstova o filozofiji, već i svojevrstni citati između kojih „čitamo“ neispisanu ali saopštenu, jasno izrečenu i artikulisanu Lazićevu filozofiju pozorišta“, dok prof. Nikola Milošević naglašava doprinos ovog dela uspostavljanju ontološkog i aksiološkog dostojanstva pozorišne umetnosti.

Ovo je, dale, prvi pokušaj prof. Lazića da približi i uspostavi toliko potreban odnos filozofije i pozorišta, te podseti na to da teatar treba i mora da se objašnjava mislima filozofa, kao i njihove misli teatrom. Možda je to put pozorišnog večnog trajanja?

OSTALO JE LUKSUZ...

Komentar ovogodišnjeg INFANT-a, iz drugog ugla

Kristian Al Drubi i Vladislav Ćurčin

Strašno je kada se jedna pozorišna trupa suoči sa svojim „raspećem“ u članku koji je izašao u prošlom broju „Ludusa“, a pisala ga je osoba čiji istinski motivi nisu potpuno jasni. Radi se o tekstu koji govori o festivalu INFANT u Novom Sadu u okviru koga je odigrana predstava *Inicijali SK* koja je proizašla iz internacionalne saradnje Les Foirades iz Strasbura i Human Teatra iz Novog Sada.

Ličnost i delo Sare Kejn (*Inicijali SK*) bili su osnovni povod za početak rada na predstavi. Ali, predstava ne govori samo o ovoj izuzetnoj umetnici, zato treba pomenuti i Brehta, Artoa, Pazolinija, Frensisu Forda Kopolu, Kjubrika i druge čiji je rad veoma uticao na kreiranje „koreografije nasilja“ (termin pozajmljen od Pazolinija), jezika proizašlog iz dvomesečnog rada na predstavi. Kako pronaći jezik i kako „dodirnuti“ drugog u ekstremnim situacijama kada smo potpuno nemoćni? Šta onda može da preživi u nama kao ljudima? Kako politika utiče na intimu i kako intima može da se suprotstavi?

Kao čitaoci dotične „kritike“ ne možemo se oteti utisku koji se dominantno provlači kao podtekst i o kom bismo rekli nekoliko reči.

Strašno je kada se novinari počnu ponašati kao pozorišni dželatni zaboravljajući da istinska priroda kritike ne bi trebala stremiti uništenju (analiziranih?) projekata, nego težnji da se ukaže na mogućnosti napretka pre svega ljudi koji se pozorištem zaista bave.

Smatramo da je potrebno izraziti dotičnoj/im osobi/ama mišljenje da ne postoji dobro ili loše pozorište, bolje je koristiti termin korisno ili nekorisno. U tom smislu kvalitet se može meriti jedinstvenim parametrom: koliko je ono blisko arhetipskom, koliko se gledalac (kritičar) može prepoznati u njemu. To je smisao i zadatak teatra, to je njegova nezamenljiva uloga. Ostalo je luksuz.

Ako je kritika od strane kritičara koji studiozno proučavaju teatar suštinski neophodna, šta reći za novinare koji nemaju iskustvo u radu u pozoristu i koji pri tom ni ne gledaju predstave o kojima nešto „pišu“.

Može se pomisliti da dotična osoba ili potpisuje tuđe tekstove ili voli da mašta. Postoji i realna mogućnost da se preko takve vrste tekstova kreće u obračun s kulturno-političkim neistomišljenicima.

Naravno, žrtve su uvek poželjne za jednostavniji plasman „problema“ ili, što bi Sergej Eježstajin rekao: „Najlakše je iskaliti bes na novajliji.“ Ovo podseća na izjave političkih stranaka koje sputavaju druge ne bi li uzdigli sebe i svoj program kao jedinstven, kao svetionik u tami, pravi put za ovce bez pastira. Iliti cilj opravdava sredstvo. A nemoguće je da je jedan vođa, jedna stranka, jedna ideologija u pravu.

Ne zvuči li mudrije ujediniti najbolje od svakog i odatle krenuti putem utopije?

Što se Human Teatra tiče, bitno je istaći za one koji ne znaju da pomenuta trupa iza sebe ima tri pozorišne predstave od kojih su dve rezultat internacionalne saradnje. Druga po redu predstava *Korektura* po tekstu Hajnera Milera upravo govori o teškoćama i preprekama na koje čovek, nošen ličnim idealom, nailazi i kako ga suočavanje sa sistemom neizbežno lomi. Istina nije bitna koliko je važno ono šta se kaže s vrha. Glavni lik, Bremer, u jednom času kaže: „U koncentracionom logoru sam znao zašto sam osuđen, sada ne znam ništa više“. Prošto je zanimljiva korelacija između generalne situacije u pozorišnom (kulturnom) Novom Sadu danas i dešavanja tokom 50-ih u istočno-nemačkom postrojenju za vađenje i preradu uglja „Crna pumpa“. Zasiurno je da krivaca ima mnogo.

Trenutno se radi na trećoj međunarodnoj pozorišnoj koprodukciji.

U daljem posmatranju ostaje pitanje kako je moguće da je u sredini kakva je grad Strasbur predstava *Inicijali SK* bude izuzetno dobro prihvaćena, kako od strane kritike, tako i od publike? Kako je moguća pojava tako ekstremne razlike između reagovanja strasburške pozorišne kritike i novosadske?

Očigledno nešto nedostaje.

Da li je možda posle decenijske izolacije teatarska svest kod nas na volšeban način sazrela, dok je u sredini zapadne nam Evrope pozorišna svest doživela atrofiju.

Možda nije u pitanju ni jedno ni drugo. Razlog najverovatnije leži u razlici između istorijsko-geografsko-kulturnoloških faktora. Ili nam bar ostaje da se tome nadamo.

„Dužnost svakog umetnika-stvarao ca jeste da svaku prepreku koristi kao motiv za rast, kao podstrekač unutarnjeg sveta na putu ka dubljim nivoima svesti (umetnosti).“

Kako onda da jedan umetnik (ili trupa) suočen sa podnebljem kao što je naše, gde vlada kolektivna apatija, gde ne postoje uslovi za bilo kakav razvoj pozorišnih nezavisnih trupa (kako od ljudi u tako i od ljudi izvan pozorišta), gde mnogo toga „ličič“ na klanove, gde se mediji koriste za hipokritske potrebe, itd. - dakle kako pronaći podstrek i afirmaciju?

GLUMAČKI POSAO JE TEŽI OD RATA

Petar Banićević, dobitnik Nagrade za životno delo „Dobričin prsten“

sagovornik: Branka Krilović

Dobitnika „Dobričinog prstena“ u 2004. Petra Banićevića moguće je videti u predstavi *Čovek slučajnosti*, na Sceni „Raša Plaović“ Narodnog pozorišta. Pre dve godine, na istoj sceni, odigrao je Šarla u *Drami na jednom staničnom peronu*, a na Velikoj sceni – nema ga. Pod misterioznim okolnostima s repertoara je skinut *Pigmalion* u kojem je Banićević bio maestralni Higin. S mirom, kao da je sve u najboljem redu, glumac se preselio u gledalište, posećuje većinu beogradskih premijera i svojim studentima glume pokušava da vrati veru u prave (a ne javne) vrednosti. Uz to, brine brigu Narodnog, kuće kojoj nešto jeste, a ne zna se šta je, ponešto skuva i čeka prsten Dobrice, glumca s kojim je odigrao jednu predstavu.

Možda je trebalo ranije da dobijete „Prsten“, šta mislite?

To pitanje sam čuo već 25 puta, a pošto to ne pitate slučajno – tu je negde i odgovor.

Sviđa li vam se društvo dobitnika?

Sviđa. Svako ima predlog, sa svoje tačke gledišta, za nekoga, tako da to tolerišem.

Prilično visoko mišljenje postoji o Dobrici? Da li je to mit, da li se preteruje s tim poštovanjem?

S njim sam igrao u predstavi *Gorski Vijenac* – gde je bio gost. Igrao je Serdara, a ja sam, kao student druge godine, igrao glasnika. Njega sam tad video, a slušao sam njegove ploče. Slušao sam divnu pesmu u njegovoj interpretaciji – *Don Ramiro konja jaše* – to je sasvim drugačije od ovog kako danas govore, ne mislim na kvalitet, već na vrstu govora i pristup glumi uopšte u to vreme. Ta gluma je puna emocije, strasti, mislim da je tu i problem; ljudi uvek misle da je nešto patetično. Patetično nije ništa ako u toj patetici imate misao, emociju, a Dobrica Milutinović je tako i govorio, i tako osvajao tadašnju publiku koja je bila drukčija, ali iskreno rečeno – ne mnogo.

Da li bi Dobrica „prošao“ danas?

Ne bi! Zato što je forma glume mnogo bliža životnosti, životnom razgovoru, a to je kod njega i njegovih vršnjaka bilo jako podignuto. Mislim da bi on, više prošao iz poštovanja. Sigurno bi ga jedan sloj ljudi slušao i jako pozdravio. Gluma se kroz vreme menja, ali nažalost, ne uvek na bolje. On je imao nešto što danas nije rasprostranjeno u osobinama glumaca. A to je ogromna ljubav prema poslu, zatim unošenje strasti, emocije i misli u odbranu uloge. Publiku ga je na taj način i shvatala. To je bila uzvišena umetnost. Tako i danas Englezi igraju Šekspira – malo „podignuto“. Sećam se kako je ovde Pol Skofild izvanredno odigrao Lira. Svet je bio šokiran kako je patetično počeo, namerno je tako počeo, jer on je ipak Kralj, ličnost. Odmah smo se svi uhvatili za to, i bilo nam je prijatno. Ali, oni to rade i danas. I stvarno, nešto u toj klasiци mora da se izdvoji od banalnog, životnog govora.

Mediji protiv vrednosti

Čini se da je Dobrica i kao ličnost bio poštovan i da se u njegovo vreme jasnije znalo ko je ličnost, a ko nije?

To je tačno, i njihov način života bio je takav, bilo ih je mnogo manje, bili su mnogo istaknutiji, pa i grad je bio manji, postojala je izuzetna privrženost publike koja je možda srećom, a možda nažalost, imala pozorište kao jedinu zabavu. Televizija, CD... ništa od toga oni nisu imali, sem onog gramofona s kućetom, eventualno neku polču. Sad imamo priliku da gledamo i gostujuće trupe, što oni nisu mogli, ali i to je bio razlog što su prvaci bili izuzetno cenjeni i poštovani, a predstave posećivane.

Ta ljubav prema pozorištu i glumcu bila je istinitija, iskrenija? Danas mediji proizvode popularnost. Oni su postajali popularni samo ako su bili jaki, i to su postajali samo zahvaljujući onome što su pokazali u pozorištu?

Tako je. Teško je tada bilo prevariti nekoga. Danas mediji izbacuju na površinu vrlo sumnjive kvalitete, odnosno nekvalitete. Čitam neki dan u novinama. Bila je nekakva predstavica, i stoji veliki naslov: „Zvezda je rođena“. Ne može zvezda da se rodi na jednoj predstavi, zabavljačkoj. Gospodin o kome mi govorimo nije se rađao tako. Trebalo je da zapne užasno mnogo, u vrlo teškim uslovima, nikakva štampa nije mogla da ga uzdigne, on se morao sam uzdizati onda kad dodete da ga gledate.

Pored ostalog znao se red veličina unutar pozorišnih kuća, pretpostavljam? I odnos prema tim ljudima je bio drugačiji?

Mi ovde i u svakom pozorištu imamo masu prvaka. Neću sad da kategorišem ko bi to trebalo da bude a ko ne. Međutim, tada je bilo strašno teško doći do prvaka. Bili su veliki filteri, zahtevala se ogromna zasluga koja je bila vidljiva, nikakvi žiriji ni klanovi nisu mogli da vas ubace među prvake. Kad biste videli glumca kako igra, već biste znali da je to prvak. To je bilo tako jasno u toj hijerarhiji pozorišnoj. Postojalo je, naravno, i maestralnih epizodista. Ja sam neke, pošto sam davno došao u pozorište, i zatekao: Frane Novaković, Zlatković, itd. To su bili fantastični epizodisti. A oni su dragoceni, baš kao i ovi koji igraju glavne uloge.

Gotovo da je čudno što ste dobili nagradu s obzirom na to da niste čovek ekipe, klanu?

Ne znam ni ko su ti. Nedavno su me baš pitali kako ja to ne znam. Mojoj koleginici koja se čudila da to postoji rekli su: jesi li normalna, ovaj ima klan, onaj ima klan, povezani su ne samo glumci već i novinari, kritičari, upravnici pozorišta i direktori drame, pisci. Tako kažu. Nisam nikad bio u klanu, niti znam šta je to, a možda bi trebalo da pokušam. Što vele: sve treba pokušati. A možda mi je već kasno, možda bih eventualno mogao da budem neki portir.

Formalno ste u penziji, ali igrate?

Igram pod ugovorom. Dobro je to od pozorišta što vežu nas koji smo ovde puno igrali, a možemo još. To se radi svuda u pametnom svetu. Englezi svoje stare glumce čuvaju, kad gledate serije začudite se: gde nađoše ovu božanstvenu glumicu ovako staru. Ne puštaju ih tako lako. Nezgodno je u pozorištu kad dođe u situaciju da nema ko da igra oca, a dedu još manje. Smešno je kad počnu da ih prave šminkom. Mislim da glumac treba da igra do poslednjeg daha. Ne samo zbog sebe već zato što ga publika dobro pamti i ima puno likova koji tim zrelim, starim i najstarijim glumcima odgovaraju.

Zakopani u fah

Igrate u Čoveku slučajnosti, kamer-noj predstavi koja pripada poetici što,

možda, ne odgovara vašem glumačkom sklopu?

Mislim da je dodirivanje tih uloga izuzetno zanimljivo. Glumac ima često mnogo veći dijapazon od onog koga pozorište i publika registruju. Publika navikne da neko igra isključivo komediju a u suštini, ispostavi se da on izuzetno igra psihološku dramu. Ljubiša Jovanović je, recimo, bio glumac herojskog tipa, igrao je Stanoja Glavaša, Edipa, ali u svojim poznim godinama napravio je fantastičnu karakternu ulogu. Ležalo je to i pre u njemu, ali u pozorištu vas nekad traže zato što ste im potrebni baš za to. Glumac mora da se izbori za raznolikost. Meni ovo ni najmanje nije palo teško, leglo mi je kao da je pisano za mene, kao što mi nije teško pao ni Hamlet. Glumac mora da radi na sebi, ne zakopa se u jedan fah, a to prilično zavisi od njega. Ima glumaca koji se zakopaju u fah i pate zbog toga, znaju da su mogli da

igraju mnoge drugačije uloge, a pozorište im nije dozvoljavalo. Upravo pozorište može da bude surovo u tome. Vi igrate strogog oficira i stalno vas traže za to. Vi kažete: daj malo zaobidi me. Tek kad vide da ovaj može da odigra i seljaka kažu: jao, pa ovaj može i nešto drugo. Može, ali imaj smelosti da mu to daš. Slično je u sportu, neko stalno igra u odbrani, a onda se proslavi kao napadač. Potrebno je malo smelosti i rizika. Obostranog.

Koja lica još krijete, koja bi mogla da se pokažu u nekim karakterima i ulogama, a niste ih do sada prikazali?

Igrao sam zaista razne likove. Ako pogledate Staljina i Čerčila na TV to su dva potpuno različita lika – po odgoju, po načinu života, po načinu govora, mišljenju... Možda imaju zajedničko to što su bogovi u politici. Igrao sam i lik u *Međi vuka manitoga*. Hoću da govorim o razlici. Imam 15-ak uloga koje su izuzetno različite, ali kad biste me gledali rekli biste: pa to je njegov repertoar. Ne mislim ovim da se hvalim nego mislim da govorim uopšte o glumcu. Nisam jedini u tome, ima puno glumaca koji izu-

Petar Banićević (Foto: Đorđe Tomić)

zetno igraju potpuno različite stvari. A u tome je čar. Ako to ne radite, onda ste neka vrsta dobrog spikera, prenosite isključivo pisca a ne uranjate, ne tražite više od teksta. A možete. Smisao glume je transformacija. Zato ogroman broj ljudi hoće da bude neko drugi, negde. Kažu da Englezi, koji su božanstveni glumci, to rade i zato što su stidljivi po prirodi. Čovek kad izađe na scenu ubije stidljivost i nekako se, kroz drugi kostim prezentira publici. Mada do sad nisam uspeo definitivno da zaključim šta je to što tera 300, 400 mladih, u Beogradu čak i 500, da dođu na prijemni. Hoće da budu glumci. Novac sigurno nije presudan, ovo nije Amerika, nešto je drugo, ali o tome se ne može govoriti u nekoliko rečenica.

Zašto se Pigmalion više ne igra?

Pigmalion je u grupi predstava koje pozorište pravi povremeno, a onda je skine jer vidi da je predstava išla dugo, ili da ima malo publike, ili da je rasklomatana, ili da su iz nje izišli mnogi važni glumci... U takav spisak je ušao *Pigmalion*. To nije znao ni direktor drame, niko. Pitao sam upravnika, on je rekao: jao, izvini, to je bila greška, i ostalo je tako, to se teško posle vraća. Čak su govorili i da se predstava ne igra zbog mene, nije mi jasno šta je tu bilo, i onda sam napisao na tabli da sam profesionalac i da to ne bih uradio a da ne obavestim prvo kolege, pa direktora drame, pa upravnika pozorišta, pa i reditelja koji eventualno ima nameru da uvede zamenu. Tako je to prošlo, nekoliko puta mi je upravnik rekao: jao, to je bila greška... A predstava je bila fantastično puna. Nogo ljudi mi je na ulici ili pijaci govorilo: gledali smo to. Neki i po 3, 4 puta. Takve predstave treba sačuvati. Igrali smo je nekoliko godina, ali nažalost, zbog zaštićenosti velike scene, vrlo retko. Prvo 3 puta mesečno, zatim 2 puta, pa jednom, pa u 40 dana jednom. To je slučaj i s drugim dobrim predstavama. Zbog toga Narodno pozorište prosto čezne za nekom salom, scenom u gradu, 3 ansambla je teško uklopiti.

Istovremeno ima predstava koje se stavljaju na repertoar a nemaju publiku?

Ima. Ne znam kako dolazi do toga. Ima predstava očigledno loših koje su stalno na repertoaru.

Stvaranje gledaoca

Vi tu ne možete ništa svojom mudrošću?

Ne! Ako bih rekao ovako iskreno kao što vama kažem (a mi smo naklonjeni pozorištu), ta izjava bi se savim drugačije tretirala. Za predstavu koja nije dobra a na repertoaru je, uvek se nađe neki izgovor. No, u svetu je ta nemilosrdnost užasno oštra. Ne dozvoljava se baš tako lako da loša predstava iziđe, sagledaju je, pa ako nema publiku - gotovo je. Čak razumem ako nema publiku, a dobra je. Nije mi jasno kad se poklopi da nije dobra, i da nema publiku, a nije ni dobro ocenjena, pa ipak živi.

Šteta, jer postoje predstave, poput *Pigmaliona* ili *Maske*, koje bi trebalo pokazivati deci, na taj način od njih stvarati pozorišne gledaoce, ukazivati im na prave vrednosti, samim tim formirati kriterijume?

Tačno. *Pigmalion* je gledalo strahovito puno mladih ljudi. Dovodili su decu. To je tema koju mi nismo ni načeli. Kad sam bio u Italiji, u Firenci sam slušao po parkovima božanstvene koncerte. Razgovarao sam s Italijanom

koji mi je rekao da su to mamac-koncerti, besplatni, na njih dođe mnogo dece i omladine. Najpre ih lukavo „zatrjuju“, navedu ih da zavole muziku, i onda im kasnije, kad uđu u dvorane, naplaćuju to. Jer, ne možete nekom detetu narediti: idi, slušaj Devetu simfoniju. Treba ga polako uvući, da on kaže: e, sad idem sam. Moja unuka ide u „Puž“ pa mi je rekla da je fantastično, hoće da ide opet. Jednom je ostala, nije htela da izađe, pa je Kockica došao i molio je: idi sad pa ćeš doći drugi put. Ja mojoj snaji kažem: vidiš, biće gledalac. Tako se pravi gledalac. Ako je bombardujete nečim suvoparnim, nejasnim, onda ćete je odbiti. Taj proces stvaranja gledoca je kod nas potpuno zapušten.

Toliko su pobrkane stvari, nije jasno šta je dobro a šta nije, velika prevara je na delu, da li se i vama čini tako?

Meni se to vrlo čini. Malopre sam vam rekao kako u novinama čitam povodom neke predstave, da je „zvezda rođena“. To je prevara. Ne smete tom čoveku to reći. Pre svega njemu. Zato što će sutra biti razočaran kad bude kritikovan. Znam dosta devojčica, lepih devojaka, koje su počele da igraju i više su skretale pažnju na svoju fizičku lepotu. Počeli su da je slikaju pre nego što je nešto značajno napravila. Posle izvesnog vremena oni je zapuste, ne slikaju je više, i ona je očajna. Zato što je to bila prazna popularnost. To sve treba da ide postupno uz malo psihologije. Inače se ljudi upropašćavaju. A drugo, stvarno postoji poremećaj ocena vrednosti. Uхватite se za glavu kad gledate neku predstavu, pa bez malicioznosti komentarišete na pauzi, ili posle, da je to promašaj, a sutra čitate da je vrhunsko. Prosto se zapanjite. Čoveku jedino preostaje da se smeje, jer je nemoćan da se bori oko takvih stvari. Svašta se tu umešalo. Jako puno o pozorišnom stvaralaštvu govore ljudi koji ne gledaju pozorište. Oni ne znaju šta je glumac napravio, već da je određeni glumac učestvovao u određenoj predstavi. I tu ima mnogo drugarsko-kućno-porođično-klanovskog, sve se to pomešalo i stvara veliku neobjektivnost. Što je šteta. Pozorišna karijera trebalo bi da bude isključivo rezultat onoga što čovek stvori, ne rezultat slikanja. U vreme Dobrice Milutinovića, glumca niko nije mogao da lansira, osim on sam sebe, svojom ulogom. Tad su bila samo dva lista u gradu. Morali ste ga videti i oceniti. Ovde, sada, na pet rečenica – 150 fotografija. Kaže mi čovek za nekog glumca da je dobar, a ja ga pitam gde ga je gledao. Nigde, kaže, ali stalno čita o njemu. Bombardovani smo izjavama, slikama... Gospodin Dobrica to nije mogao da dobije, morao si doći u pozorište da ga vidiš. Samo tako.

Na koji način vi, kao profesor, vraćate svojim studentima veru u istinsku vrednost? Ne u laž? Na koji način ih osposobljavate da kažu: ja verujem sebi i onome što osećam, neću da me bacu u paniku to što piše u novinama?

Ne očekujem od njih da mi se dive, ne pričam im mnogo o sebi, već usput tražim da pogledaju vredne predstave, filmove, da pogledaju vrlo loše predstave, od kojih se uči kao od vrlo dobrih (nekad možda i više), pa da ne nasedaju, ne postanu lakoverni, da ne veruju onima koji ih opsedaju, mislim medijima. Save-tujem im da vrednuju ono što sami naprave i što zajedno sa drugima procene. Teško je napraviti karijeru. Mislim da je Italijan Tomaso Salvini rekao divnu misao: glumački posao je težji od rata. Ta težina, te muke, nisu tako vidljive kod ljudi koji gledaju predstavu, jer oni

gledaju završnicu, proizvod. Kao što se služi nekim aparatom a ne pada vam na pamet da razmišljate o milion njegovih delova, tako ne razmišljate ni o tome kako je glumac za ta 2-3 sata morao da radi mesecima. A gde su neverica, nespavanje, sumnja. Zato je pozorišni posao uz sve ove druge (ne potcenjujem film i TV) - izazov, što bi rekao Dostojevski, sa pritajenom željom ide se u opasnost. Kao da dirate glavu zmijske, pa izmičete ruku. Po tome smo slični sportistima. Počne košarkaška utakmica i niko ne zna kako će biti. Kad gledate film - sve znate. Sedim, ja sam već gotov, to je otišlo na traku, a ovaj život trenutka ne zna ni onaj ko gleda. Zato, ako navija za mene, on ima emotivnosti, mnogo više no dok gleda film. Ništa nije uporedivo s pozorištem. Ništa! Ništa ne znamo, ne znamo šta će se desiti, kako će biti primljeno; e ta neizvesnost i privlači ljude pozorištu. Snimao sam koprodukcije s mnogim značajnim filmskim glumcima i

nemoj unapred da misliš da taj ne voli da te sluša, već načini to izuzetno kvalitetnim i sigurno će te slušati.

Ne popravljajte Čehova

Kako podnosite radikalnu modernizaciju, recimo, Čehova? Imali ste u Narodnom jedno neočekivano čitanje *Višnjika*?

Možda je dobro što je ta predstava pomenuta. Meni se nije dopala. Ne mislim zbog onog bukvalnog da to nije Čehov, ne. Čehov nije lako pomerljiv. On mora nositi u sebi ono što je stvarno napisao. Čehov je jedan od najlukavijih pisaca u najboljem smislu reči. Izuzetno je zatvoren tip, on zna da optužuje i život, i vlast, i sredinu, ali nigde vulgarno. Njegove emocije su skrivene, a strahovito jake. Kada izbrišete to, kao što je izbri-

Petar Banićević (Foto: Đorđe Tomić)

svaki od njih mi je zavideo što sam pozorišni glumac; oni imaju filmsku slavu, ali čeznu za pozorištem. I, moram da kažem, da mi je italijanski glumac, važno rekao: „Malo je falilo da dođemo na Bitez“. Eto koliko je to značajno.

Svet je suroviji, menjaju se okolnosti, sve... Kako se to odražava na najnovije glumačke generacije, na vaše studente? Da li su, bez obzira na zanat, njihove emocije malo prohladne?

Jesu, to se oseća. Potreban im je podsticaj, hrabrost da se izvuku iz te površnosti. A površnost je dominantna u svakom pogledu, mislim na okolinu. Treba im pomoći da se ne stide stvari koje izgledaju nemoderno.

Stide li se poezije?

Da, oni se ustručavaju od poezije. Ali, pošto ja volim poeziju, puno je govorim, studentima s moje klase dajem da sami izaberu 5-6 pesama. Moram reći da izaberu vrlo lepe i dobre. Znači da su skloni poeziji, vole je. Iz dobre poezije je nastalo sve. *Romeo i Julija* su uzeti iz poezije. Mladi imaju taj prokleti kriterijum sličan našem. A mi smo skloni da nešto smatramo modernim, a nešto da nipodaštavamo. Tako procenjujemo i predstave. Kad sam jednom, za predstavu koju su svi hvalili, rekao da mi se ne dopada, počeli su da me ljube, priznali da se ni njima ne dopada, ali ne smeju da kažu, jer će biti proglašeni za konvencione i zaostale. Isto je i s poezijom;

sano u toj predstavi, onda ne ostaje ništa, i ne znam više koji je to pisac. Imam utisak da je ta predstava igrana na tekst nekog drugog. Bojim se da, pošto Čehov važi za usporenog pisca, reditelj pokušava navrat-nanos da ga izvadi, kao, on će da popravi Čehova. Postoje reditelji koji vežbaju modernost na piscu koji je toliko očigledan. Ako ga pomerite, onda ste uzeli samo tekst i ništa više od toga. Čehov je nepomerljiv, treba ga tražiti po formama, ali ne bežati od onoga što on jeste. Nažalost, to je slučaj i s našim Nušićem. Reditelji imaju osobinu da se ponašaju kao da je Nušić loš pisac pa će ga oni ispraviti. Tako rade i sa Šekspirovom. Nije to drugo gledanje. Nema tu gledanja ili negledanja, znamo mi šta je *Lir*.

U Narodnom pozorištu ste, u kući koja dramatično ne zna šta će, kako vi kao jedan Hamlet to doživljavate?

Mene su pitali šta je to, šta su ti štrajkovi, kažem: ne znam. Pitaju kako je primljena vaša nagrada u pozorištu, kažem: čestitalo mi je svih 25 sindikata. Kad mi je neko rekao koliko ih ima, zapanjio sam se. Jedni su za ovo, drugi su protiv toga. Iskreno, nemam uvid šta hoće. Znam da traže smene. Nisam neko ko napada ili brani, ali kada neko traži promene ili smene, on mora da ima alternativu. Mora. Lako je srušiti kuću, zapaliti je, ali teško je obnoviti je. Mislim da ima mnogo zaletanja, korišćenja neke demokratičnosti, a sve to nažalost utiče

na rad u pozorištu, na psihologiju pozorišta koja mora da bude oslobođena svega toga. Mi radimo svojom dušom i svojim emocijama, to nije fizički posao i sve to užasno utiče na nas.

Vi bar dobro pozanajete dramaturgiju, mislite li da je problem u kući ili izvan nje?

Mislim da je spojeno. Vidite kakav je odnos društva prema umetničkim institucijama. Trebalo bi ga preispitati. Tu su uostalom iskustva raznih vlada, iz različitih perioda, čak i raznih država. Ne mislim da treba davati pare koje se nemilice troše, ali se ne mogu izuzetne institucije države zapustiti baš zato što su one veliki deo države, mnogo bitniji no što se misli.

Ima se utisak da vrhunsko, elitna kultura nije baš sada poželjna?

Nije poželjna, zatrpana je. Kao razlog se uzima to što je zemlja u teškom stanju. Baš zato što je u teškom stanju ne treba zaboraviti kulturne institucije, naprotiv, možda bi upravo one mogle

doprineti izlečenju državnih kriza. Ne direktno. Ali, kada kažem da mi radimo emocijama, isto tako i gledaoci koji nas gledaju koriste emocije. Mislim da je neko dobro rekao da je pozorište slika društva. Ima u tome puno istine. Ne bi u divnoj Grčkoj postojalo pozorište, koje su ljudi sa strahom gledali, da država nije bila na svojim nogama. Kada bi sredina bila organizovana i privržena pozorištu, problemi bi bili rešeni ko ništa. Ovako - nadajmo se.

Na kraju, kao Beograđanin, kako živite izvan pozorišta?

Ne bih mogao da odgovorim ne uzimajući u obzir život drugih slojeva. Ako bih rekao: dobro, ne verujem da bih rekao istinu, ako bih rekao: loše, još manje. Kada kažete kako živite, ljudi prvo pomisle na materijalna svojstva, međutim, u tom životu su i sva druga svojstva. Ja sam prilično emotivan tip, i mnoge stvari, uključujući neizvesnosti, zbivanja, čuda iznenadnih događaja, jako utiču na mene. Upravo zato ne bih mogao da kažem da dobro živim. Govorim sigurno u ime mnogo građana. Nama, građanima, mogao bi materijalno, život da bude 10 puta bolji, ali bi ostali svi ovi navedeni problemi.

Da li još uvek kuvate po receptima iz „Politike“?

Da. „Politika“ ima recepte koji mi se dopadaju, jako su zanimljivi, interesantni, tako da bi i druge rubrike „Politike“ mogle da se ugledaju na njih.

ODLAZAK ČAROBNICE GLUME

Zorica Stefanović (1923-2004)

Slobodan Krstić

U Nišu je 5. XI preminula srpska pozorišna diva Zorica Stefanović. Glumačka legenda je otišla u legendu. Iz života i sa scene otišla je glumica sazdana od nerva, intelekta i emocija. Bila je čarobnica glume i čarobnica smeha!

Hram boginje Talije podno kruševačke Bagdale iznedrio je sijaset glumačkih veličina. Jedna od njih je i Zorica Stefanović, rođena Stepić. Glumačku karijeru započela je 1945. u Kulturno umet-

ničkoj ekipi 47. divizije NOR-a, a profesionalno nastavila u kruševačkom Gradskom pozorištu, odigravši 57 uloga snagom svog mladalačkog talenta, prirodnom lepotom, prijatnim zvonkim glasom i scenskom ženstvenošću. I ona je, poput mnogih kruševačkih glumaca, otkriće uvaženog profesora nemačkog jezika i dramskog umetnika Bore Mihajlovića. Skromna početnica imala je, kako reče popularni čika Bora, mladost, lepotu, nežnu toplinu, zvonak glas, ženstvenost

BILA JE ČAST ZA NAŠU PROFESIJU

Napustila nas je svestrana umetnica, izuzetna glumica, Mirjana Kodžić

Ksenija Jovanović

Ovog leta napustila nas je prvakinja Narodnog pozorišta – tiho i skoro nečujno, kako je poslednjih godina i živela, utonula u svoj literarni svet. Zavolela je pozorište u ranoj mladosti i iz svog Žarkova, po čiji zimi, u hladnim vagonima, dovozila se u Beograd na časove glume u dramskom odseku Muzičke akademije.

Glumačku karijeru ostvarila je u raznim velikim pozorištima: u Novom Sadu, Sarajevu Savremenom i Narodnom pozorištu u Beogradu, gde je dočekala penziju. Bila je glumica izraženog ličnog senzibiliteta i retkog obrazovanja. Njen glumački dijapazon bio je veoma širok – od karakterne komike do izrazito dramskih uloga. Gledala sam je kao gimnazistkinja kao Olgu u drami *Golgota* Milivoja Predića na sceni Kolarčevog Univerziteta. I danas pamtim njenu završnu scenu kada s konopcem u rukama odlazi u dubinu pozornice odlučna da samoubistvom razreši životne nedaće. Danima sam bila pod utiskom baš te scene. Možda se zahvaljujući upravo tome u meni rodio prvi nesvesni impuls da sebe potražim na pozorišnim daskama?

Mirjana Kodžić je imala sreću i privilegiju da kao jedna od tri najdarovitije glumice, zajedno s Mirom Todorović Stupicom, Olgom Spiridonović, uči od velikana pozorišne režije. Već je Josip Kulundžić u njoj nazreo veliki dramski potencijal, a docnije Jurij Rakitin, Jovan Putnik, Aca Ognjanović. Oni su joj poveravali velike role verujući u njenu glumačku inteligenciju i ceneći njenu specifičnu individualnost. Za nju je svaka uloga bila izazov i lična strast, pa i avantura duha. Nad njenim razvojem bdeli su i Zlata Markovac, Petar Konjović, Viktor Starčić i Sreten Marić, koji je kod nje uočavao i talenat za literaturu, savetujući joj da se posveti književnosti. Tada je, ipak, prevagnula ljubav prema pozorištu.

Odigrala je niz velikih uloga – Eliza Dutilt u *Pigmalionu* Šoa, Malčika u *Izbičnici* Koste Trifkovića, Dorina u *Tartifu* Molijera, Dojkinja u *Romeu i Juliji* Šekspira, Evdokija u *Romanovu* i *Dulijeti* Justinova, Porcija u *Mletačkom trgovcu* Šekspira, gospođa Pejđž u *Veselim ženama Vindzorskim* Šekspira, Matilda fon Cant u *Fizičarima* Drenmata, gospođa Stokman u *Neprijatelju naroda* Ibsena, Fema u *Pokondirenoj tikvi* Šteri-je Popovića, Aleksandra u *Kolombi* Žana

Anuja, Persa u *Pop Čiri i pop Spiri* Sremca, Domna Pantalejeva u *Talentima i obožavaocima* Ostrovskog, Katarina Šrat u *Analizi ili Franjo Josif na otomanu Sigmunda Frojda* Mikošja Hubaja, Grofica u *Domu Marije pomoćnice* Cankara...

Posle ove uloge, u punom kreativnom zamahu, nezadovoljna stanjem u pozorištu, posvetila se literarnom stvaralaštvu kojim je počela da se bavi još u svojoj mladosti. Napisala je deset romana, ali i pozorišne kritike, studije i eseje. Dragocena su i njena sećanja na pozorišne prilike posle rata, kao i saradnju s velikim rediteljem Rakitinom, objavljena u „Teatronu“.

Snimila je više filmova, igrala u mnogim televizijskim dramama i serijama. Bavila se i pedagoškim radom, kao profesor glume i dikcije na Državnoj srednjoj školi u Novom Sadu.

Mirjana Kodžić je bila glumica izrazite individualnosti, sopstvenih estetskih shvatanja i širokog izražajnog dijapazona. Uspevala je da u dramskim, karakternim i komičnim ulogama pravi čulne sinteze i da sa svim ulogama nametne svoj personalitet.

Kad su se prorodile njene premijere, revnosno je, iz gledališta, pratila tuđe. Koliko je pozorište izgubilo njenim preanim povlačenjem, a koliko je dobila literatura, proceniti vreme. Međutim, s Mirjanom Kodžić otišla je svestrana obrazovana glumica, žena velike energije i autentičnog scenskog temperamenta.

Bila je čast za našu profesiju.

Mirjana Kodžić

i, što je najvažnije, talenat. Redale su se uloge u *Običnom čoveku*, *Platonu Krečetu*, *Sumnjivom licu*, *Protekciji*. Pupoljak Bore Mihajlovića nežno i brižljivo čuvaju i iskustvom razvijaju Milan Pužić, Mija Neoparac, Luka Bošnjanc, Raša Plaović, Milenko Misailović, Aleksandar Đorđević... Uzvraća im Zorica u *Gospodi ministarki*, *Košani*, *Đidu*, *Pokondirenoj tikvi*, *Kir Janji*, *Pop Čiri i pop Spiri*, *Stanoju Glavašu*, *Vitezu čudesa*, *Tartifu*, *Zvonaru Bogorodičine crkve*, *Lukreciji Bordžiji*...

Kruševački glumački cvet svoje plodno tle naći će zatim u Narodnom pozorištu u Nišu. Rascvetaću se kroz 95 uloga, počev od 1955. do 1987. godine, kada odlazi u penziju. Simpatije publike najpre je osvajala likovima mladih sentimentalnih žena, da bi pravu umetničku afirmaciju stekla igranjem grozničavih, frustriranih, surovih i izvitoperenih likova, poput Marte u komadu *Ko se boji Virđžinije Vulf*, ili Beatrise u Zindelovom *Dejstvu gama zraka na sablasne nevene*.

U Nišu debituje u ulozi Hasanaginice u istoimenom Ogrizovićevom delu, u

Zorica Stefanović

režiji Dušana Životića. Publika ovacijama sa scene ispraća mladu i darovitu glumicu. Cveće za Zoricu Stefanović na premijeri, ali i za stolom u niškoj Gradskoj kafani, gde je svakodnevno ručavala sa suprugom, glumcem Budimirom. Sveže cveće su svakodnevno slali gledaoci. Prijalo joj je i godilo. Tumači, zatim, Loru Reynolds u komadu Roberta Andersona *Čaj i simpatija*. Uloga Hane Radvanjske u *Premijeri na pragu* donela joj je prvu Oktobarsku nagradu grada Niša (1960). Bila je sumorna i tiha Jelena Andrejeva u Čehovljevom *Ujka Vanji*, lepa i privlačna, ali bespomoćna i zapostavljena Lusi Kraun u istoimenom delu Irvina Šoa, demon-žena buržoaskog društva XIX veka – barunica Kasteli (*Gospoda Glembajevi*), ženstvena Dezdemona u

ODLAZAK VELIKANA

Đorđe Lebović (1928-2004)

Zoran T. Jovanović

Đorđe Lebović je preminuo 22. IX 2004, a 27. IX je sahranjen na Jevrejskom groblju u Beogradu. Istaknuti dramski pisac, jedan od začetnika moderne dramaturgije kod nas, Lebović je uneo nove teme iskazane na svež, do tad nepoznat način u našem pozorištu.

Prvim delom *Nebeskim odredom* (napisan u zajednici s Aleksandrom Obrenovićem) začine novi dramski vid – dramu preispitivanja savesti, oslobođenu spoljne spektakularne dinamike, usredsređenu u prvom redu na zbivanja u samim ljudima i na njihove međusobne odnose. Delo je imalo prekretnički značaj i otvorilo novu etapu u srpskoj dramaturgiji posle Drugog svetskog rata.

Lebović je rođen 27. VI 1928. u Somboru. Osnovnu školu pohađao u Zagrebu (1934-1938), gimnaziju u Somboru (1938-1947). Kao Jevrejin bio je zatočenik u nacističkim logorima Aušvicu (Osvienćimu), Sachsenhauzenu i Mathauzenu (1942-1945): „Pretvoren u petocifrenu brojku (A-12750), s ukupnim životnim stažom od 15 dečakih godina, upleo sam se u suludi košmar neverovatnih i stravičnih događaja: krematorijumske katakombe, brda ljudskog pepela, bombardovanja, transporti smrti, glad, pegavac“, zapisaoe 1959. Počeo da studira na Tehničkom (1947-1948), potom završio filozofiju na Filozofskom fakultetu (1948-1951). „Student sam bio noću, a danju sam bio nosač i nastavnik matematike, zidar i statist u pozorištu, humorist i kubikaš, glumac i vaspitač“, priseća se Lebović.

Posle diplomiranja bio novinar u Radio Novom Sadu (1953), kustos Muzeja pozorišne umtenosti u Beogradu (1954-1955). Od 1955. upravnik Letnje pozornice, a od 1960. upravnik Izložbenog paviljona u Beogradu. Dve godine je proveo kao umetnički direktor Beogradskog dramskog pozorišta (1983-1985), posle čega odlazi u penziju. U kriznim 90-im proveo izvesno vreme u Izraelu.

Jedan od najplodnijih srpskih dramskih stvaralaca, od sredine 50-ih do početka novog milenijuma, napisao je više od 50 dramskih tekstova namenjenih

pozorištu, radiju, televiziji, uz 10-ak filmskih scenarija.

Prevođen je na blizu 20 stranih jezika, a dela su mu igrana u Poljskoj, Mađarskoj, Rusiji, SAD, Rumuniji, Čehoslovačkoj, u obe Nemačke, Izraelu, Holandiji... Gotovo da nema pozorišta u Srbiji u kome nije izvedeno neko od Lebovićevih dela (Beograd – Atelje 212, Narodno, Savremeno pozorište, Beogradsko dramsko; Priština, Novi Sad, Bačka Topola, Užice, Kruševac, Leskovac, Sombor, Vršac, Subotica, Zajčar, Niš), i u nizu pozorišta donedavne Jugoslavije, kao i na brojnim amaterskim scenama.

Dramsko delo Lebovića moglo bi se, uslovno, podeliti u tri tematska ciklusa. Prvi bi činila dela nastala o logorima i logorašima, „dela o smrti, pisana u ime života“, trilogija koju čini *Nebeski odred* (s Aleksandrom Obrenovićem) 1956, *Haleluja*, 1964. i *Viktorija* 1968, sve tri nagradene na Sterijinom pozorju, u izvođenju ansambla Srpskog narodnog pozorišta u Novom Sadu i u rediteljskim postavkama Dimitrija Đurkovića. Drugu skupinu bi činila dela satirične orijentacije, među kojima su imala zapaženiji uspeh dela *Groteske*, 1959, *Svetlosti i senke*, 1960, *Cirkus* (s A. Obrenovićem), 1962. i *Srebrno uže*, 1967.

Osamdesetih godina Lebović se posvetio istraživanju prošlosti Vojvodine kroz adaptaciju dela Jakova Igrnjatovića i Veljka Petrovića, što je rezultiralo zapaženom trilogijom *Dolnja zemlja*, kojom je otvorena nova zgrada SNP-a u Novom Sadu 1981, potom je usledio *Ravangrad* 1900. (1982), oba dela u postavci Dejana Mijača, i *Sentandrejska rapsodija* (1983) u Beogradskom dramskom. Među Lebovićevim filmskim scenarijima, često pisanim po narudžbini, ističe se popularni film *Valter brani Sarajevo* (1972), dok su ostali bili, čini se, u rukama režisera manjih umetničkih ambicija. Prva Lebovićeva TV drama *Silan čovek* snimljena je još 1962, a 70-ih je adaptirao seriju sačinjenu od pripovedaka Jare Ribnikar, Eriha Koša i Andreja Hinga. A njegova TV serija *Pesma* (šest epizoda, 1975), po Davičovom romanu, u režiji Živojina Pavlovića, imala je zapažen uspeh i doživela više repriza. Ništa manji

Otelu, beskrupulozna kraljica Gertruda u *Hamletu*, temperamentna Juliška u *Putu oko sveta*, smerna udovica Sika u *Ivkovoj slavi*, i to u 34. godini života. U toj, kao i u ulozi Doka u *Zoni Zamfirovoj*, više puta se ogledala, i to veoma uspešno. Ali Zorica Stefanović je u jednoj ulozi ostala do danas neprevaziđena, kao Marta u Olbijevo komadu *Ko se boji Virđžinije Vulf* (1967) u režiji Gradimira Mirkovića. Svim ljubiteljima pozorišta za navede je ostavila svoju Martu, koja će joj 1968. doneti drugu Oktobarsku nagradu Niša i sijaset priznanja na festivalima.

Glumačkom poslu prilazila je iskreno i radno. Uvek je težila da ide u korak s vremenom. Menjala je i dopunjavala svoj način igre u skladu s ritmom života današnjeg gledaoca. Zato su možda i njeni nemiri bili veliki, a mnoge noći – bez sna. Njen glumački i lični život išao je onako kako je svim bićem želela – raditi, voleti, radovati se, tugovati. Zorica Stefanović, kao glumica, nikada nije tapkala u mestu, nije stalno udarala u istu dirku. Tragala je za novim scenskim sadržajima, čak i kada je kao penzioner igrala u niškom „Teatru-Klasika“, gde je mladima prenela deo onoga što je od 1945. godine naučila i unela u svoju raskošni glumački cvet i svet.

Đorđe Lebović

uspeh nije imala ni serija *Aleksa Šantić* (s Josipom Lešićem, osam epizoda, 1989-1991). Poslednje televizijsko ostvarenje mu je bila „nostalgijna komedija“ *Kaktusi i ruže* (2000), objavljena prethodne godine u ediciji *Savremena srpska drama*. Svoj umetnički kredito i svoje poimanje pozorišta Lebović je formulisao pre dve decenije, u punoj stvaralačkoj zrelosti: „Pozorište treba da je arena za angažovanje, sporenje, opredeljivanje. Međutim, to ne znači da dramski pisac mora da objavi obrazac koji će izmeniti svet, da pronađe formulu koja će izbaviti čovečanstvo. On treba da se zadovolji time da piše komad u kom može da pruži intimno svedočanstvo o svojim dilemama i sumnjama... On mora da se opredeli za istinito tumačenje naše prošlosti ili naše stvarnosti, bez njihovog ulepšavanja, ali i bez njihovog sakaćenja i iskrivljavanja. Osnovna pretpostavka umetničkog stvaralaštva jeste: pisac je slobodan čovek koji se obraća slobodnim ljudima. Onog časa kada potčinjenost prihvati kao slobodu, a nagradu za poslušnost kao počast – stvaralac postaje sterilan“.

Držeći se ovog principa, otuda stvaralaštvo Đorđa Lebovića krasi upravo duboka iskrenost u pristupu i obradi tema, ideja, likova. Njegovo traganje za istinom i pravdom je istrajno. Njegova strast za istinom i otkrivanjem spoznaje šta je čovek, davala mu je snage da iz dramskih situacija i zbivanja izvlači suštinu i da je konfrontira sa postupcima svojih junaka. Zato je njegovo raznovrsno dramsko delo prožeto neobičnim, nekonvencionalnim, što će reći istinskim humanizmom.

SVETLOST ČEKA U SREDIŠTU SVETLOSTI KOJA GORI

(drevna istočnjačka mudrost)

Jožef Nađ, kanjiška priča s kraja leta 2004.

Snežana Miletić

Jesam li srećan čovek? Je li sreća varljiva ili konstantna kategorija? Pa, ne znam. Ne znam to tačno, ne znam pouzdano da kažem. Znam samo da nisam nezadovoljan, ali se ne zadovoljavam postignutim", kaže Jožef Nađ jednog sunčanog kanjiškog jutra, na kraju leta za nama, tek nedelju dana uoči svetske premijere njegovog *Raja* u Srpskom narodnom pozorištu i na Bitefu.

Sedimo ispred „Knese“ - Kanjiškog kulturnog centra koji bi za koju godinu trebalo da postane Nađova umetnička baza, isto kako je to proteklih godina bio Nacionalni koreografski centar u Orleanu. Nađ u slast „vošti“ svoj duvan, migolji se povremeno jer beton baš i nije najugodnije sedište, ali, sami smo ga birali za mesto razgovora želeći da se naučavamo jutarnjeg sunca. Netipično za Kanjižane, junak ove kanjiške priče s kraja leta 2004. pije vrlo slatku kafu, s dve vrlo pune kašičice šećera.

Dok laganim pokretom, gotovo pantomimski prinosi šoljicu kafe ustima, ovaj čisti hedonista uma povremeno duboko i zamišljeno, čini se čak pomalo odsutno, uzdahne. Pravi duge pauze dok bira reči, traži ih, meri im kakvoću, kad nije siguran u nijansu značenja reči izgovara lagano, prvo na mađarskom, pa na srpskom i na koncu - francuskom.

Iako mu život već sasvim upečatljivo ispisuje godine na kosi, on je i dalje neumorni tragalac za večnim mirom, a on - mir - Nađ to svojim životom potvrđuje, čeka jedino u središtu svetlosti koja gori...

Konstanta u zadatim okvirima

Dakle, jeste li srećan čovek? Je li to kod vas varljivo stanje ili konstanta?

Treba biti oprezan u definisanju ličnog osećaja sreće, jer je ona zapravo vrlo relativna stvar. Za mene je sreća lični kontakt na mentalnom i emotivnom planu. Taj lični kontakt se proverava u delanju, sadejstvu, radu, a dokazuje delom, onim što se stvori iz tog kontakta. U tom smislu, dakle konstantnih ličnih susreta i kontakata, te onog što iz njih proizilazi, mogao bih da kažem da sam konstantno srećan čovek. Mislim da je sloboda to kad čovek sam odlučuje o nečem, svesno, bez pritisa, bez nekih vanrednih okolnosti. I tom smislu treba se mnogo truditi da bi se bilo slobodan čovek. I u tom smislu sam slobodan, jer niko ne može da odluči nešto umesto mene. No, kad nešto odlučim, moram živeti u okvirima te odluke, pa sam onda u tom kontekstu neslobodan jer sam ograničen okvirom koji sam, doduše, sam zadao - sam odlučio gde, kada, zašto, kako, s kim, koliko i do kada...

Puno radite, dugo spremate predstave, često ste i na putu, pa se neko ko predano prati vaš rad može pitati, stižete li vi da imate probleme i nedoumice svakodnevnog života? Na primer, imate li vremena za tugu ili neko razočarenje? Koji bi, recimo, bili razlozi vaše tuge?

Kao i kod ostalih ljudi, često to mogu biti isti razlozi koji su povod za radost. Zapravo, ja sam jako retko tužan.

Rastuže li vas ljudske slabosti, ima li ih u vašem okruženju, u krugu ljudi s kojima delite scenu i život?

Veoma retko. Ljude merim po njihovim sposobnostima i vrlinama.

Kako odolevate civilizacijskim tekovinama? Znam da niste u ljubavi s telefonima, elektronskom poštom, uopšte dopisivanjem, tom vrstom komunikacije...

Nisam im rob.

Čini li vam se nekad da ste surovi prema sebi?

Ne bih rekao. Neki ljudi možda misle da živim surovo jer sam život tako podredio igri, plesu, istraživanju u pozorištu i umetnosti. Međutim, surovost nije ono što sam odabereš. Nije surov život koji sam, svojom voljom, kreirao tako, odabereš ga.

A jeste li surovi prema drugima?

Ne, samo sam vrlo disciplinovan u onome što radim i od drugih tražim disciplinu.

Moja sloboda je moja igra

Koji je univerzalni jezik slobode?

Za mene je to ovo što radim, moja igra. Taj jezik govori mi da sam živ, da postojim, daje mi smisao, daje smisao mom postojanju, dolasku na ovaj svet.

Pada li vam kadgod roletna na oči?

Dešavaju se i meni, naravno, situacije kada bi mi ona mogla pasti na oči ali sam svestan da bi se onda još teže vratilo u ono zbog čega ta roletna nije smela da mi padne i prekrije pogled. Nekad, recimo, imam vrlo snažan osećaj da mi nedostaje samo malo vremena, ponekad sam imao osećaj da nisam stigao do kraja u onom što sam istraživao, što sam radio... ali nikad nisam produžavao rok. Ali, ne gubim živce, ako ste na to mislili. Za to nemam vremena.

Kako to ne gubite živce?! Baš nikad?

Duboka vera, karakter, vera, duboka vera u ono što radim, onda svaka moja odluka je svesno doneta, da nije, bilo bi mnogo bola u glavi kada bih zalutao na tom širokom terenu istraživanja.

Verujete li u prijateljstva? Nastaju li ona i na sceni, iz tog bratstva po tom vrlo neobičnom traganju po sebi?

Verujem u susrete ljudi. Susreti se stvaraju, odnosno pripremaju se. Ako su prijateljstva ti susreti, onda verujem u njih.

Jeste li kadgod bili promorani da prekinete neka od tih prijateljstava i kako se to onda odrazilo na sceni?

Neka neminovno da, ali ne zbog ličnog sukoba ili nečeg sličnog, već zato što neki ljudi moraju da odu, neke ljude jednostavno sretnete u ovom životu da bi bili prolaznici, neki se zadržavaju nešto duže, neki još duže, a neki ostaju zauvek s vama, na vašem putu ka negde. Prirodno je da svi ne mogu istom brzinom da hodaju, pa tako ni svi ljudi ne mogu isto da napreduju, ne mogu svi u isto vreme prelaziti na više nivoe. Razuman čovek to na vreme shvati i pomiri se s tim.

Pošto mnogo radite, kad dođe vreme odmora, da li umete da se odmarate, može li vas odmaranje umoriti?

Ne odmaram se baš često, pa ne stignem da se umorim od odmaranja.

Stečeno i odlučeno

Kako se Vojvođanin i Evropljanin ogledaju jedan u drugom u vama?

Da si Vojvođanin, to se ne odlučuje, to se dobija, to je poreklo, od čega si sastavljen, a odlučuješ hoćeš li biti Evropljanin, građanin sveta. Tako bih najkraće to mogao definisati. Ja u sebi vidim i jednog i drugog.

Šta je olimpijski rekord u umetnosti?

U mom slučaju, ja ga još jurim. Ja sam kao na nekom maratonu. Ja jurim maraton. Moj rad liči na maraton. Sam sam sebi pomagao i odmagao. Umetnost jeste kolektivan maraton, kolektivno se trči, ali je važna, možda čak presudna, spretnost svakog maratona u konačnom zbiru do pobede.

Jeste li kadgod pomišljali da dignete ruke do svega?

Mislim da nemam pravo na to. Sva-ko od nas na zemlju dođe s misijom i dužan je da je ispuni.

Imali ste nekoliko prijatelja koji su, iako su imali misije, ipak, digli ruke od sebe, svega, cele ove planete? Nekima od njih, pre koju godinu, posvetili ste jedan solo u Kanjiži. Jeste li kivni na njih što su tako otišli?

To je vrlo delikatno... Ja ne mogu da kažem da ih osuđujem. Ne, to ne. Prihvatam njihovu odluku...

Čini li vam se ta njihova odluka hrabra ili je ona znak kukavičluka?

Znam samo da hrabrost može imati različite oblike. Moj jako dobar prijatelj, kanjiški slikar - to je taj koga pominjete - njega su, na primer, prilikom prvog pokušaja samoubistva spasili ali je zato uspeo drugi put. Znači, on je tako odlučio, to je bila njegova čvrsta odluka, čvrst naum, čim ga je na kraju i sproveo.

Smaraju li vas ljudi?

Ne, moje vreme je tako isplanirano da nema vremena za nekog ko bi mogao da me umori.

Koliko vere toliko pobožnosti

Verujete li u kosmičku vertikalnu i kako je vidite?

Da sada imam blok i olovku nacrtao bih vam to. Vidim je kao drvo, vrlo snažno drvo koje bi predstavljalo pozorište, a njegove grane i plodovi, vrlo zdravi, bili bi crtanje, grafika, muzika... sve ono što još čini moj život.

Može li se istovremeno biti pobožan u dve crkve, onaj s oltarom i pozorištu za koje se neretko kaže da je hram umetnika?

Pozorište jeste hram. Obe te crkve su vera. Ako imaš vere u sebi za obe crkve, onda si vernik u obe.

Koja vam vrlina celog života sapliće noge?

Tolerancija. Mislim da me to što sam odveć tolerantan nekako sputava u životu.

Kako mislite da godine utiču na vas?

Pa sigurno je da nisam isti čovek kao pre... ne znam koliko godina...

Da li biste rekli da srećom niste isti čovek?

(Smeh) Da, srećom nisam isti čovek. Čovek je živo biće. Treba se preslišavati, treba u datom vremenu proveravati svoje stavove, korigovati ih, ali srce i mentalni kod moraju ostati. Mnogi ljudi greše, pretvaraju se, grade iluzije o sebi, hoće da ostanu kao nekad, mladi, nepromenjeni, ali sve nekako vanjski...

Šta čini identitet jednog emotivnog pamćenja?

Sve ono što pokrene um i srce.

Jeste li emotivno zlopamtilo?

od kojih sve te promene zavise, jako teško prihvataju promene... Nekako mi se odavde čini da bi bilo dobro raditi, i tamo - u Orleanu - i ovde - u Kanjiži. Mislim da bi se sve moglo jako dobro iskombinovati, samo nedostaje još da se udese neke personalne stvari.

Jeste li u panici zbog povratka?

Nemam paniku od dolaska ovde jer je i to svesna odluka. Poznajem sebe, poznajem ljude, okolnosti, ponavljam da nemam nikakvih iluzija, znam šta me čeka. Treba početi od najmanje ćelije, bez nekih iluzija i tako se može boriti i, uslovno rečeno pobeđivati.

Scena iz predstave *Raj* (Foto: Ispanoch & Reves)

Scena iz predstave *Raj* (Foto: Ispanoch & Reves)

GENIJALNOSTI NAIZGLED OBIČNE IGRE

Crte s jedne kanjiške probe

Snežana Miletić

Nakon što su kafa i jutarnje sunce napravili veliko spremanje u glavi, a pošto je i diktafon prestao da *hekla*, proba je mogla da počne...

Nad lagano ustaje, gotovo da vuče noge dok ulazi u „Knešu“. To nije znak neodlučnosti - on dobro zna šta će tog dana i koliko uraditi, ni, iako je ranoranilac, neispavanosti - a ni umora jer oduvek je, kaže, znao mogućnosti svog tela i uma. Ta sporost je slika mira iz kojeg uvek kreće u nemire koje stavlja na scenu.

Na probu prvi pristižu muzičari. Njih sedam. Sedam je dobar broj. Predvodi ih Akoš Seleveni, Francuz mađarskog porekla. Iz Mađarske je otišao davno, kaže, zbog sistema koji nije postovao talenat. Seleveni je, posle ce se ispostaviti, jako duhovita i visprena muzička duša.

Ubrzo, jedan po jedan, stižu i glumci. Među prvima je, tog dana vrlo raspevani, Ištvan Bičkei - on je prava maskota probe - pa onda vrlo staloženi Đula Francia, ozbiljni Šandor Krupa, te svetački odsutno prisutan Peter Gemza, i na koncu Đerk Sakonji, koji pojavom neodoljivo podseća na Zan Mark Bara. U paru stižu samo Krista Sorcik i Kinga Mezei. Grle

Nada. Čavrljaju. Svi su vrlo raspoloženi - moguće da je razlog tome sinočno *otpadanje* na Tisi, koje je *platila* izgleda samo Kinga i to prehladom zbog koje su joj paketići maramica glavna rekvizita celog dana. Neko iz muzičkog kružoka prepričava deliće s jučerašnjeg kupanja na Tisi, a varnice sevaju zbog odbojkaškog meča, odigranog takođe pored Tise. Kupanja i odbojka su im, inače, svakojutarnji i svakovečernji rituali „koji čiste dušu i okrepljuju telo“. Da li je sve na mestu, proverava još jednom na samoj sceni Zoltan Bičkei, dobra duša „Knese“. On je Nadov stari znanac, prijatelj i saputnik - u radosti ali i nevolji. Plan im je da od ove kuće naprave dom umetnosti.

Odnokud stižu i žerbo kocke koje nekako, prosto *spa* deluju na celu ekipu, te rezultiraju osebnim raspevanjem svih prisutnih. Nad mirno čeka trenutak u kojem će biti siguran da će svako od prisutnih iz svoje osovine krenuti u pravom - njegovom pravcu. I rastezanje može da počne. Ono se rasteže, čini se, kao Tisa. Toliko da pod postaje potpuno ulašten. Nad im se, nakon što ih je jedno vreme kamerom snimao iz partera, i sam pridružuje. Kinga i dalje šmrca ali koliko se isteže sva će prehlada, koliko u toku

probe, izaći iz nje. Peter Gemza na sasvim drugom kraju scene mirno ušiva svoj kaput. Za njega nema zime. Propadne li kao plesač - što je malo verovatno - eto krojača više. Za to vreme muzičari vredno vežbaju, improvizuju, probaju, Nad broji taktove, naročito onaj koji jedan od muzičara nikako da *ubode*. Sugerise, odobrava, ne negoduje kad greše, bar ne onako kako smo ovde navikli da se negoduje; samo insistira da ponavljaju dok ne dobije ono što želi. Sa scene povremeno ode u gledalište i tu obavezno smota cigaretu. Onda ih sve pažljivo promatra, kao da svojim okom pravi rentgenske snimke u prilog velikoj fotografiji koja se spremala novosadskoj, pa bitefovskoj publici, a potom Peštanima, Slovencima i ko zna kome još.

Uvežbavaju se, scenu po scenu. Prvi je na redu Bičkei, na sceni ih je trojica, ali on briljira u svom monologu. Onda dolazi muška tačka, Nad je *specijalac* za njih a svojih 5 minuta potom dobijaju i dame, zajedno s Nadom. Dan polako odmiče ali se snaga ne gubi. Na kratkoj pauzi niko ne govori o umoru, pričaju o tome šta još moraju tog dana da urade, poneko od njih insistira kod partnera da nešto ponove, uvere se, budu sigurni. Posle kratkog okrepljenja i razgovora o tome šta su uradili, sledi nova runda treniranja snage i uma. Sudeći po reakcijama Beograđana i Novosađana trening je bio pravo mesto odakle se komotno moglo krenuti u *Raj*.

Sa probe... (Foto: Snežana Miletić)

VOLIM BITEF..

Vera Konjović

Drugujemo odavno i na različite načine. Ja sam i verna publika i prevodilac i selektor i organizator Bitef na filmu itd...

Do BITEF mi je veoma stalo. Zato smatram za svoju dužnost i obavezu da kažem sve što bi trebalo da je drugačije. Ubedena sam da je kritika važnija od pohvale, naravno kad nije zlonamerna ili rušilačka.

Divim se ljudima koji znaju i hoće da sebe i svoj posao usavršavaju. To očekujem i od sebe i od drugih, a to želim i BITEF.

Festival ne čine samo selekcija, gostovanja, pozorišne trupe, komadi, reditelji, glumci, publika, kritičari, već i atmosfera, duh manifestacije, čine ga pre svega ljudi koji ga vode i organizuju. A oni bi trebalo da vole svoj posao i moraju biti profesionalci. Ako to još nisu, da uče od iskusnijih koji bi trebalo da im omoguće da nastave bolje i uspešnije od njih samih. Ne valja kad neko ljubomorno čuva svoje znanje, ali ne valja ni kad neko odbija da uči, ne valja kad se odbacuje tradicija i ne prihvataju novine.

Kad smo kod tradicije, evo jedne odbačene: od početka pa do pre neku godinu bio je običaj da se svi poslenici BITEF od nekoliko dana pred Festival pa do njegovog kraja, sastaju ujutro da bi proverili da li je sve u redu, da nije nešto zaboravljeno, da li ima problema. Festivalski staf funkcionisao je kao celina. Od toga se odustalo. Čini mi se, možda se varam, da se zbog toga sada sa više ljudi manje postiže.

A novine? Na filmskim festivalima odavno je uvedeno titlovanje na prokelciji - među prvima, ako ne i prvi bio je beogradski FEST, te u Beogradu ima ljudi koji znaju da rade taj posao. Razvoj kompjuterske tehike olakšao je tu vrstu prevodenja i proširilo ga, između ostalog i na teatar.

Ali, pozorišta su prihvatila različite sisteme, što za sobom povlači i različite načine adaptacije teksta. Prevodilac bi pre nego što počne da radi, a ne kad posao završi, trebalo da zna po kakvom sistemu će titlovati: našem ili gostinškom, da li displej prima jedan, dva, tri ili više redova, koliko red sme imati slovnih znakova (znak+praznina) i ostale „sitnice“. Prevodilac mora imati bar minimalne uslove za rad. Bez video ili bar audio snimka predstave i odgovarajućeg teksta ne može da radi. Za vreme predstave prevodilac bi trebalo da sedi u kabini koja je pravilno ozvučena (ne standardnim pozorišnim ozvučenjem, već da u slušalicama ima ton samo

s pozornice, a na njoj mikrofoni moraju biti pravilno postavljeni, usmereni i raspoređeni), trebalo bi mu pružiti mogućnost da se pre dolaska trupe, ako mu je to potrebno, savetuje s rediteljem ili dramaturgom predstave, a da je po dolasku gostujućeg pozorišta u vezi sa za to odgovornom osobom. Prevod je važan deo predstave i element njenog uspeha. Prevodiocu je na predstavi najteže, teže nego glumcima i tehnicima. Naime, u teatru je teško titlovati jer glumac dodaje, izostavlja, zaboravlja, permutuje tekst. Taj problem kod simultanog prevoda ne postoji. Ako tome dodamo i da zbog neprikladnog mesta na kome prevodilac ponekad sedi, nepravilne ozvučenosti ili slabe akustičnosti prostora, glumce nije moguće uvek čuti, eto nam slike o uslovi-ma pod kojima se kod nas radi.

No, pati i publika. Ne iz istog razloga kao prevodilac. Retko se vodi računa o položaju displeja. U Jugoslovenskom dramskom može da se dobije vrtoglavica od neprestanog dizanja glave prema previsoko smeštenom displeju, a u Ate-ljeu 212 gde su na engleskoj predstavi titlovi bili nisko, zadnji redovi partera ostali su bez prevoda. Ipak, najstrašnije je kad su reflektori u blizini ili ispred displeja, te nije moguće pročitati ni jedno jedino slovo.

Sve to se lako može rešiti s malo volje i znanja: uslovi, način i tehnika prevodenja moraju biti deo ugovora o gostovanju. To obavezuje i jednu i drugu stranu. Gostujuća pozorišta moraju biti obavještena o našim mogućnostima, a mi o njihovim. Ne smeju se uludo trošiti ni energija ni novac.

Da navedem samo nekoliko primera: zbog nekoordinacije jedan se komad prevodio dva puta, drugi im nije trebalo ni da se prevodi već samo rediguje, kod jednog komada kasete i tekst nisu bili istovetni, prevodilac nije upozoren da je tekst novija, a snimak starija verzija, jedan prevod poslat je gostujućem teatru, na predstavi se ispostavilo da su ga preukucali i da vrvi od grešaka. Od naših slova ostali su, odnekud, samo š i ž, a ć, č i d pretvoreni su u c i d, pa je mesto pića bilo mnogo pica, bih je prezren, od dve reči pravljena je jedna, a od jedne dve, i td.

A BITEF je kulturna manifestacija! Znam da smo zakleti individualisti, čini se na pogrešnom mestu. Znam i da smo ponosni, opet na pogrešnom mestu. Ponekad valja pitati, poslušati, prihvatiti, to olakšava, poboljšava, pojeftinjuje.

POVRATAK KULTNE RIJEČKE ČELAVICE

HKD teatar iz Rijeke, obnovio svoju najgledaniju predstavu i sa njom bio na turneji po pozorištima Srbije

Svjetlana Hribar

Svoju kazališnu sezonu riječki HKD teatar otvorio je obnovom kulturne predstave *Čelava pjevačica* u režiji Laryja Zappije. Od premijere 1994. godine, kada je izvedena u sklopu Festivala malih scena, riječka je *Čelavica* doživjela dvije obnove s 55 repriza, gostovala u Splitu, Zagrebu, po Istri i u Sarajevu, a krajem novembra ove godine je prikazana u beogradskom kazalištu Ateleje 212 i u Srpskom narodnom pozorištu u Novom Sadu.

Kazališni gledatelji nekog većeg grada reći će: Zar najgledanija predstava, a samo 55 izvedbi? No u gradu koji jedva da može sakupiti dvije hiljade kazališnih gledatelja i to za cjelokupnu scensku ponudu, što znači i dramu, i operu, i balet - 55 izvedbi pravi je podvig!

Što to čini Zappijinu *Čelavu pjevačicu* tako privlačnom?

U prvom redu originalni pristup jednom od tzv. „negledljivih komada“. Novije izvedbe *Čelave pjevačice* nastoje pronaći ključ koji će zainteresirati suvremenog gledatelja, a Lary Zappia ga je definitivno našao. On je prostor igre smjestio među gledatelje, čime je uspostavio izravnu vezu publike s likovima ove anti-drame. Njegovi Gospoda i Gospodin Smith od prvog ulaska komuniciraju s gledateljima, tako da i banalne fraze koje govore u tom kontekstu dobijaju smisao. Igra se nastavlja uvođenjem ostalih likova, a vrhunac predstavlja zvonjava Vatrogasca pred vratima i njegov ulazak u igru pričanjem anegdota.

I mada bi ovakav redateljski postupak iznenadio Ionesca, gledatelji uživaju

u predstavi, jednako koliko i glumci u igri. Riječka je *Čelavica* brza, duhovita i komunikativna predstava, prepuna briljantno osmišljenih detalja i britkih doskočica.

Šestoro sjajnih glumaca, čije su kreacije toliko pedantno razrađene da ih je zaista teško „pohvatati“ u samo jednom gledanju, u paklenom tempu igra ovu Zappijinu dosjetku, s potpunim uvjerenjem. Ni 10 godina od premijere, nijedan lik nije prešao u kliše - svaki je ostao svjež i nadahnut kao da je smišljen baš „ovih dana“.

Nenad Šegvić kao Gospodin Smith emanira nevjerovatnu energiju pri tumačenju teksta koji nepovezan, kao da je prepisan iz nekog udžbenika za učenje stranih jezika (zato se komad u početku i zvao *Engleski bez muke*) postavlja pred glumca prave zamke; Zrinka Kolak Fabijan, kao Gospoda Smith, kreirala je tipičnu sredovječnu kućanicu, zarobljenu klišeom građanskog braka i morala; Zdenko Botić kao Gospodin Martin čapljinovski razrađuje Ionescov teatar apsurdna potencirajući ga u suigri s publikom, dok Edita Karadole kao Gospoda Martin iskazuje vrhunski smisao za komiku apsurdna, iznenađujući iskrenom naivnošću. Marija Geml kao Služavka Mary, zaigrana je poput mlade djevojke, a izbor glumice s glasom muškog timbre za lik tradicionalno nježne i naivne služavke, dodatno potencira besmisao.

U režiji Laryja Zappije, riječka je *Čelava pjevačica* zadržala svih 10 godina istu glumačku ekipu, osim uloge Vatrogasca u kojoj su se izmjenjivali Elvis Bošnjak, Rijad Ljutović, a u najnovijoj podjeli ulogu Vatrogasnog kapetana igra Damir Orlić. On je spretno uskočio u seniorsku podjelu, dajući ulogu Kapetana svježinu, ali i novi šarm.

Scenografiju je prema zamisli Doriana Sokolića obnovila Ljerka Hribar, a kostimografkinja je Ružica Nenadović-Sokolić.

Uspeh i u Novom Sadu: scena iz predstave *Čelava pjevačica*

TELO JE PAMETNIJE OD UMA

Ako si celim bićem na bini, ne moraš ništa da govoriš, možeš samo da stojiš, veli Josi Jungman, koreograf čija je predstava *Radost* izvedena na 38. Bitefu

Olivera Milošević

Tri igrači na sceni i jedan čovek iza njih, plesna su predstava *Radost* izraelskog koreografa Josi Jungmana koju smo na 38. Bitefu gledali na sceni Ateljea 212. Tri žene i muškarac, tri oblika i glas u igri u kojoj ima mnogo tuge i isto toliko optimizma. Ta igra bila je ženstvena, jednostavna i očajna.

Naziv Vaše predstave je *Radost*, ali smo na sceni videli pomešana osećanja radosti, melanholije i tuge. Da li Vam je to bio cilj?

Namera mi je bila da predstavim radost, ali ne radost zbog radosti, već radost koja dolazi i iz tuge, melanholije i intimnosti. Ne verujem u samo jednu emociju. Ne zanima me da tražim tek jednu emociju ili osećanje. Težim tome da tražim jedno osećanje i njegovu suprotnost. To je kao i život... Po meni, ako govorite o životu, govorite i o smrti. Ako govorite o noći, govorite i o danu. To sam želeo da uradim i u predstavi. Mislim da ponekad ima puno radosti i u tužnim trenucima. Kad dodirnete nešto što je veoma nežno, meko, melanholično, u tome takođe možete naći lepo osećanje radosti. To nije radost smeha i sreće, drugačija je. To je radost samog življenja, dodira, intimnosti, osećanja...

U predstavi koristite, ili za inspiraciju koristite stihove persijskog srednjovekovnog pesnika. O čemu oni govore i zašto su deo predstave?

Uzeo sam pesmu, tačnije nekoliko rečenica, uradio nešto što nije lepo, ali mislim da će mi on oprostiti. Uzeo sam pesmu veoma poznatog persijskog pesnika iz XIII veka, Rumija, i sam sam odabrao neke rečenice. To nije pesma kao što je napisana, koristio sam po rečenicu iz nekoliko delova pesme i napravio svoju pesmu. Izabrao sam ga zato što je to u mnogome imalo veze s mojim radom. Odlučio sam se za njega pošto sam već počeo da radim na predstavi. Rumi je u svojim pesmama govorio puno o životu i smislu života, a po meni je smisao života povezan sa smislom igre. Ja igram zato što sam živ i živ sam i zato igram. To mi je bila inspiracija i zato sam njega odabrao. Takođe, jedna od njegovih rečenica glasi: „Mi smo prašina, podignuta u oblike“. Po meni je to odlična definicija plesa. Ples je oblik, ali koji nije postojan, već se stalno menja... Baš kao i prašina, kao i život. Konstantne promene. U tome je veza.

Osećanja o kojima ste govorili, igraju žene na sceni. Da li su one za Vas simbol svih tih osećanja, a i radosti – kako se zove ova predstava?

Izabrao sam samo žene jer sam tražio tu osobinu i energiju ženstvenosti. Ali, ne ženstvenosti kao klišeja (kao što je rečenica „Ja sam žensko“). Po meni, ženstvenost je nežna, meka, poetična, lepa... Ali, u isto vreme veoma istrajna i snažna. To nije snaga koju imamo mi muškarci. Drugačija je. Dolazi iz istrajnosti, kao što je majčinska. Postoji razlog zašto žene rađaju decu, a ne muškarci. One imaju veliku snagu da u tome istraju. Mislim da muškarci ne bi mogli da rađaju decu. Mi možemo da radimo druge stvari. Zato sam izabrao žene. To je bio najbolji način da se to predstavi na

nežan, a ne snažan, agresivan način. Zato sam ih odabrao.

Da li jedini muškarac koji je na sceni, koji završava ovu predstavu, takođe nosi to osećanje?

Da, i on ima glas koji liči na ženski. On je deo tog istog sveta. On ne unosi ono muško, već nešto što je po meni – ženstvenost muškarca. Nežnost koju muškarac može da poseduje. Nežan, dirljiv

KAKO ISPRAVITI SLIKU SVETA

Osećam odgovornost da prikažem globalne probleme, ne samo kao građanin Holandije, već i sveta, kaže reditelj Johan Simons, gost ovogodišnjeg Bitefa

Olivera Milošević

Holandski reditelj Johan Simons, nakon što je jedno vreme bio koncentrisan na grčke tragedije i po njima realizovao predstave *Prometej*, *Persijanci*, *Menade*, bavio se ruralnim komadima ranih 90-ih. Njegova interesovanja su se postepeno pomerala ka društveno angažovanim temama, kakva je bila predstava *Glavovi*, koju smo pre dve godine gledali na Bitefu, i sve više ka otvorenim političkim pitanjima. Toj grupi njegovih pozorišnih radova pripada i delo *Anatomija Tit Pad Rima* Hajnera Milera koje je realizovao s ansablom Kammerspile iz Minhena, a koje za temu ima ovovremeni sukob Zapada s Trećim svetom. Predstava je po glasovima nemačkih kritičara ankete časopisa „Teatar Hojte“ proglašena za najbolju u Nemačkoj u 2004.

U poslednje vreme radite politički angažovane predstave. Zašto Vam je bilo važno da radite ovo delo?

Delo Hajnera Milera smatram izuzetno bitnim, težina teksta i njegova politička konotacija su me privukli. U ovom komadu on se bavi prelaskom iz Trećeg u Prvi svet, dolaskom novog sveta koji zauzima prethodni. Dolazim iz Holandije, dakle sa Zapada, gde je zastupljena kapitalistička klima, vi to doživljavate drugačije, ali za mene to izgleda ovako: vidim dan kada ćemo svi iz Zapadnog dela sveta biti bogati, dok s druge strane postoji taj drugi, siromašni svet. To je interesantna tema o kojoj sam želeo da raspravim i kažem ono što mislim. Interesuje me najpre problem nasilja, iako se ono u mojoj predstavi ne pojavljuje. Tu, dakle, na sceni nema nasilja, ljudi se ne ubijaju međusobno, jer ja o tome ništa ne znam. Gledao sam na televiziji, ali se lično nisam na taj način ni sa kim sukobio. Nikada. Mislim da nasilje ne treba ispoljavati na sceni, već ono treba da ostane u procesu mišljenja. Pozornica je prostor gde razmišljanje počinje, ali se kod mene nasilje na pozornici ne pojavljuje. Takav osećaj je meni nepoznat, znam ga samo, kao što rekoh, iz medija, a isti taj osećaj ima velika većina stanovništva na Zapadu. Inače, ne verujem da je današnje pozorište sposobno da takav osećaj prikaže uverljivo. Ako to neko radi, onda je to samo zbog senzacije na sceni.

glas... sve što ima veze sa ženama... A on to, kao muškarac, postiže glasom. One to postižu telom, i to zajedno čini jedan svet. Nisam želeo da predstavim muško i žensko. Hteo sam da stvorim svet na sceni koji prožima ta osobina ženstvenosti. Zato sam iskoristio i muškarca.

Uvek je interesantno kako nastaje dramaturgija kod predstava bez reči. Šta ste u ovom slučaju igračima govorili, šta treba da publici kažu, i kako da to izraze pokretom i telom?

Za mene je telo izrazito izražajno. Gledate pokrete i u njima tražite osećanja. Ja ne pričam puno, jer verujem da je telo pametnije od uma. Pokret može na mnogo bolji način da govori od reči. Ne govorim igračima, sada radite ovo, sada ono. Predstavim im osećanje, pokret i svet koji treba da izraze. Onda oni u to unose svoj unutrašnji svet i izražavaju svoju ličnost. Ja im ne govorim šta da rade na pozornici, već da prosto budu na pozornici. Ne govorim im kako. Želim da

samo budu, to je veoma važno. Onda vam ne trebaju reči. Ako si celim bićem na bini, ne moraš ništa da govoriš, možeš samo da stojiš.

I još me zanima koliko ste o ovom festivalu znali pre nego što ste došli u Beograd i šta vam znači učešće na Bitefu?

Nisam ranije znao za festival, ali sam veoma srećan što sam došao, zato što je to odlična prilika da prikažem svoj rad i da osetim drugačiju publiku. I veoma sam srećan što sam ovde. Nadam se da se publici predstava dopala. Ako su osetili da im se nešto dogodilo, mogu samo da budem zahvalan. Sjavno je igrati svoju predstavu u inostranstvu i pokazati da granice ne postoje. Da nije važno da li je u pitanju Izrael, Evropa, Persija... Politika i sve ostalo ostaje po strani, a mi postajemo jedno. Zajedničko je to što smo svi ljudi. Svi volimo, mrzimo, umiremo... radimo iste stvari. To je ono što pokušavam da predstavim na sceni. Nema razlike da li ste muškarac, žena, koliko

godina imate, da li ste hrišćanin ili Jevrej... svi smo jedno. Svi smo ljudi, svi volimo, svi osećamo. Za mene je to odlična prilika i veoma sam zadovoljan.

Josi Jungman

nemaju čvrste stavove, fleksibilni su i to ima svoje posledice. Mislim da ljude treba zabaviti i nasmejati u pozorištu, ali se i pored toga može prezentovati ozbiljna tematika.

Čini mi se da ste delo Hajnera Milera rediteljski dogradili i tumačili ga iz trenutka u kojem danas živimo. Kako?

Dao sam glumcima male mikrofone da bi njihovi glasovi delovali prirodno i blisko. Postigao sam efekat prostora za mišljenje. Ljudi čuju njihove reči kao unutrašnji monolog. Nisam želeo spoljne glumačke efekte.

Kako se osećate u Beogradu?

Predstavio sam ovde svoje ranije delo, *Glavovi*, o moći muškaraca i ono je takođe bilo politički obojeno. Danas se BITEF održava u gradu s veoma opširnom istorijom. Danas, kada iz aviona sednem u taksi, čiji vozač ne govori ni nemački ni engleski, ali je pri tom atmosfera u kolima dobra, ja čuteći posmatram okolinu i u svakom detalju pronalazim ostatke iz Titovog i Miloševićevog vremena. Vidim da to nije samo istorija od pre 50 ili 100 godina već i od nekoliko godina u nazad. U Holandiji se nalazi Sud gde se sudi Miloševiću, Karadžić još nije pronađen... Onda vidim registarske tablice Sarajeva... Pokušavam da ispravim sliku koju su mi pružili mediji na Zapadu. Znam da ti mediji nisu predstavili pravu sliku, ali ja još uvek ne znam istinu o celoj priči. Onda postajem radoznao i posramljen i zauzimam dvostruki stav prema takvoj zemlji.

Johan Simons

Dolazite iz mirne, idilične zemlje koja, reklo bi se, nema mnogo problema, i koju ne bi trebalo da dodiruju problemi ostalog sveta, a Vi se izgleda duboko i iskreno bavite problemima koja se tiču čitavog sveta. Zašto Vas u pozorištu globalna politika toliko zanima?

Osećam odgovornost da prikažem globalne probleme, ne samo kao građanin Holandije, već i sveta. Istorija Holandije je veoma često korišćena i nedovoljno je dramatična, postoji uvek taj odnos između muškarca i žene, Strindberg se fino može režirati u Holandiji, ali meni to nije interesantno. Osećam odgovornost prema svetu i želim da izrazim svoj politički stav i način na koji to estetski doživljam. Vrlo je bitna uloga medija, naročito televizije, pri formiranju stavova i zato sam zainteresovan za pokušaj da prikažem istinitu priču na globalnom nivou. To, međutim, nema veze s globalizacijom.

SARA KEJN JE BLISKA ANTIČKIM GRCIMA

Uz pisce koji su napisali deset komada, a već razmišljaju o jedanaestom, i o tome kakvu novu intrigu da naprave, imate Saru Kejn koja ne piše zato što želi da bude dramaturg, već iz potrebe da sve što je muči izbacila iz sebe, govori Kšištof Varlikovski, reditelj predstave *Očišćeni* koja je izazvala šok na 38. Bitefu

Olivera Milošević

Poljski reditelj Kšištof Varlikovski diplomirao je na Fakultetu režije Nacionalne pozorišne akademije u Krakovu, u klasi profesora Kristiana Lupe. Učio je i od Đorđa Strelera kojem je jedno vreme bio asistent i na čiji poziv je u Piccolo Teatru u Milanu radio predstavu *Perikle*. Takođe i od Pitera Bruka, za vreme jedne radionice u Krakovu. I njemu je bio asistent u Parizu, tokom rada na operi *Pelejeve impresije*. Režirao je

veliki broj Šekspirovih drama, *Roberta Cuka* Bernar Mari Koltesa, te antičke tragedije. Beogradska publika je njegovim učešćem na 38. Bitefu prvi put bila u prilici da na sceni vidi delo Sare Kejn, komad *Očišćeni* koji je Varlikovski režirao u Teatru Wspolczesny u Vroclavu.

Šta Vas je navelo da režirate ovo delo puno brutalnosti, šta inače za Vas znači delo Sare Kejn?

Kšištof Varlikovski

Za mene je Sara Kejn brutalna iznuda. To je drugačija vrsta silovanja čoveka. Mislim da je ona kao dramski pisac sledbenik antičkih Grka i Šekspira, i da

je stvorila svet koji bismo mogli da uporedimo sa svetom Ane Frank. Za mene je njeno delo melanž koji izaziva reditelja da se suprotstavi svemu tome o čemu ona piše. Njene drame su velike metafore. Drama *Očišćeni* nema didaskalija, ali tu, na primer, govori o tome kako pacovi jedu ljude. I kako to sad reditelj da uradi? Prvo mora da razume šta to znači kada pacovi jedu ljude, a zatim i kako to da predstavi u pozorištu. To nije realistična definicija, to je neka vrsta metafore. Ceo govor te, kako ste nazvali, brutalne drame je poetička metafora i reč je o unutrašnjem silovanju.

Šta Vam je bilo važno da nam posredstvom ovog dela kažete?

Kada sam čitao komad pitao sam se da li uopšte ima smisla pokazati ovakvu predstavu, jer veoma je teško shvatiti brutalni svet Sare Kejn ako ne nadete nešto što će vam na tom putu pomoći. Jedno je kada vam se događa nešto strašno, a drugo je kada nešto strašno morate da posmatrate. Sara Kejn govori iskreno i otvoreno. Tera nas da je shvatimo i da saosećamo s njom. Koristi veoma jake reči na temu sveta u kojem živimo. To je literatura koja je nastala kao unutrašnja potreba. Uz pisce koji su napisali 10 ko-

mada, a već razmišljaju o jedanaestom i o tome kakvu novu intrigu da naprave, imate Saru Kejn koja ne piše zato što želi da bude dramaturg, već iz potrebe da sve što je muči izbaci iz sebe. To je izvor različitih misli, psovki, pakleni miks koji ona upućuje na našu adresu. U tome je njena snaga. Ona ne teoretiše, ona ne izmišlja. Napisala je i jedan komad o svom samoubistvu. Sve što piše sve je to o njoj, a istovremeno stvara i takvu dimenziju u kojoj se srećemo i poistovećujemo se sa njom. Nama Poljacima je bilo lako da je razumemo zato što smo se kao nacija veoma često osećali poniženo i izmučeno od strane istorije. Ovaj tekst nam je pomogao i da prvi put kod nas u pozorištu progovorimo o različitim seksualnim orijentacijama, o mnogim stvarima o kojima mi tvrdi katolici ne umemo da razgovaramo. Ovo je zato bila razotkrivajuća predstava, ne zato što glumci na sceni nemaju odeću, već zato što smo njome hteli da pokažemo besramno brutalan život.

Predstava je posebno teška za glumce, kako ste radili sa njima?

Proces nastanka predstave nije bio priča, to je pre bio unutrašnji proces

svakog od učesnika u njoj, proces ulaska u situaciju sa samim sobom i proces prolaska kroz tu situaciju koja je izazivala neke improvizacije. Nisam tome davao ime, nisam to objašnjavao. Sara Kejn u komadu nudi rešenja kao što je recimo odsecanje ruku. Mi na početku nismo znali šta to treba da znači, ali smo znali da to možemo da pokažemo samo ako znamo čemu to služi. Da li treba da nas uplaši ili da nas zaboli.

Da li se delo Sare Kejn odnosi na generaciju kojoj je pripadala, a kojoj i Vi pripadate?

Mislim da komad *Očišćeni* nije generacijski, mislim da on pripada pokretu novih brutalista. Mislim da vuče duboke korene iz tradicije, od starih Grka, preko Šekspira. Iza njenog dela kao da stoji iskustvo celokupne pozorišne istorije. Mislim da njena potreba za pisanjem potiče iz nečeg veoma arhaičnog, iz prvobitnog instinkta. Zbog toga je ona bliska starim Grcima, zbog toga je ona univerzalna. Naravno vreme će pokazati da li će postati klasik ili samo fenomen jednog vremena.

Kako je publika u Poljskoj reagovala na ovu predstavu?

Veoma emotivno. Interesantne su bile recenzije u novinama i časopisima

jer su počele da se pojavljuju i u nedeljnim i mesečnim časopisima koji nisu pozorišni, u onim iz literature i filozofije. Pitali su se o granicama pozorišta, o tome gde počinje život, gde pozorište ima granicu, šta ne bi trebalo da pokazuje. Na prvi pogled se stvarnost o kojoj piše Sara Kejn više odnosi na Zapad nego na civilizaciju Srednje Evrope, one koja je bila iza gvozdene zavese. Poljska reakcija na predstavu nam je otvorila oči da bita stvarnost mogla biti mnogo šira, da ona govori o čoveku, nezavisno iz kog društva dolazi.

Šta Vam znači učešće na Bitefu?

Za mene je Bitef susret sa srpskom publikom i znači to šta današnji Poljak može da kaže današnjem Srbini. Da li današnji Srbi koji imaju iskustvo rata mogu da razumeju Poljake čija sećanja na rat dosežu 20-ak godina u nazad ali se od toga još nisu oslobodili. Tako da je sve jedno blizu drugog, a ipak daleko. Pitanje je koliko možemo iskreno da porazgovaramo ovde, u Beogradu, posredstvom Sare Kejn.

Sekretarijat za kulturu Skupštine grada Beograda usrdno dariva svoje jedine pozorišne novine. „Ludus“ uzvraća s blagodarnošću.

VELIKI JUBILEJ FESTIVALA ZA MALE GLEDAOCE

Deseti Festić održan je od 25. XI do 2. XII u Malom pozorištu „Duško Radović“

Aleksandra Jakšić

U oskudici u kojoj smo živeli 1994. grupa mladih Beograđana odlučila je da može ukloniti bar jedan nedostatak, i osnovala - Pozorišni festival predstava za decu FESTIĆ. Jedini festival u tadašnjoj Jugoslaviji bio je kotorski, i Boško Đorđević, tad student astronomije, sada reditelj, odlučio je da, s jedne strane, beogradske deci malo ulepša život dovodenjem najuspešnijih predstava namenjenih najmlađima iz profesionalne produkcije, a s druge strane, da pozorišnim producentima i umetnicima da podstreka za obogaćivanje ovog segmenta njihovog rada. Došao je na ideju da Festić pruži priliku i dečjim dramskim studijama, dramskim sekcijama i grupama da u prestonici, na festivalu, vršnjacima prikažu svoje predstave. Tako Festić već 10 godina funkcioniše kao takmičarski festival sa dve selekcije: blok profesionalnih predstava za decu (igranih i lutkarskih) i blok *Deca za decu*, podseća Jelica Stevanović, PR menadžer Festića. A Boško Đorđević dodaje: „Kada smo pre deset godina pokretali festival, glavna ideja je bila da završimo točak pozorišne produkcije za decu. Stanje u tom času bilo je više no zabrinjavajuće. Grad od dva miliona stanovnika imao je tek nekoliko dečjih pozorišta, ali su zato roditeljski džepovi bili preopterećeni plaćanjem karata za svakakve 'tezge' koje su izvedene po osnovnim školama u vrlo oskudnim uslovima. Tako su deca bila uskraćena za magiju pozorišne sale i ozbiljnu produkciju, a volja roditelja da vode decu u teatar, ogleдалa se u polupraznim salama. Srećom, popravljanjem opšte situacije u zemlji, popravilo se i stanje u dečjem pozorištu“.

Iako su u međuvremenu nikli novi festivali (preko potrebni domaćem dečjem teatru), Festić se nije promenio. I dalje se trudi da bude okrenuti pre svega deci, da kroz prateće programe stvori karnevalsku atmosferu i učini pozorište mestom za njih... gde će se oni prijatno i dobro osećati i odakle će poneti impresije

koje će se prepričavati. Tako su ove godine, u okviru pratećeg programa, klinci učili o lepom ponašanju s Dušankom Bojičić, predsednicom Društva za negovanje lepog ponašanja. Gosti iz Danske su održali tribinu posvećenu aktuelnim trendovima u danskom dečjem teatru.

Pozorišta lutaka „Pinokio“; *Car Bumbar* u režiji Dragoslava Todorovića Lutkarske scena Narodnog pozorišta „Toša Jovanović“; *Na slovo na slovo* u režiji Alise Stojanović Pozorišta „Boško Buha“; *Princeza na zrnju graška* u režiji Slobodanke Aleksić Pozorištanca „Puž“; *Pozorišne čarolije* Ivana Tomaševića, Scene „Maska“ iz Šapca, *Senke u noći* Biserke Vasileve Kolevske, Pozorište lutaka Niš, *Mačak u čizmama* u režiji Darina Petkova Pozorišta mladih i *Mala sirena* u režiji Olivera Viktorovića Pan teatra.

Ovogodišnja „eksperimentalna“ selekcija (blok nazvan „Komunikacije“)

žiti. Ostale predstave predstavljaju možda glavni tok domaćeg pozorišta za decu.

Ove godine promenjen je pristup u žiriranju i nagradivanju predstava - broj nagrada je sveden na minimum. Sve to da bi se povećala pažnja medija i kulturne javnosti na pobedničku predstavu čiji je značaj često zapostavljan u brojnosti ostalih nagrada.

Proslavljajući ne mali jubilej, deceniju života na surovom tržištu (Festić nije na budžetu, već ga organizuje Društvo za animaciju i razvoj dečjeg dramskog stvaralaštva), Festival će se od sledeće

ci, upravnici pozorišta, direktori festivala, moći da se upoznaju s domaćom produkcijom i ostvare eventualnu saradnju putem gostovanja domaćih predstava u inostranstvu.

Imajući u vidu da domaća produkcija i dalje forsira skupe, gabaritne komade, od ove godine Festić je uveo blok malih formi za decu (reč je o vrlo ozbiljnim produkcijskim zahvatima), koji je pogodan i reprezentativan za gostovanja ovakve vrste. Evropski model dečjeg teatra je evoluirao u idejnom smislu - male forme najčešće raspravljaju o ozbiljnim životnim problemima, gledanim iz aspekta deteta. Ovakav pozorišni model kod nas ulazi na mala vrata, stidljivo, kroz retke pokušaje pozorišta „Pinokio“, „Radović“...“, kaže direktor Festića, Boško Đorđević.

iri bloka profesionalnih pozorišta u sastavu: Ljubivoje Ršumović, Ksenija Krnajska i Zoran Čosić, proglasio je najbolju predstavu - *Senke u noći* autora i reditelja Biserke Vasileve Kolevske, u izvođenju Pozorišta lutaka Niš. Nagrada za tekst pripala je Branislavu Milečeviću, za režiju Slobodanke Aleksić, za glavnu mušku ulogu Mladenu Andrejeviću (sve za predstavu *Princeza na zrnju graška*, u izvođenju Pozorištanca „Puž“); nagrada za glavnu žensku ulogu pripala je Ljiljani Blagojević (*Bajka o češlju i violini* Pozorišta lutaka „Pinokio“). Dodeljene su i dve specijalne nagrade: za total dizajn i virtuoznost u izvođenju predstavi *Senke u noći* Pozorišta lutaka Niš, i za total dizajn i ekološku poruku predstavi *Svet jednog cveta* Malog pozorišta „Duško Radović“.

A u konkurenciji predstava bloka „Deca za decu“, žiri u sastavu: Stanislava Koprivica, Miodrag Fišeković i Fedor Šili proglasio je za najbolju predstavu *Začarani kotlić*, u režiji Ibrahima čate Hasanagića, u izvođenju Male pozorišne radionice Doma kulture „Pivo Karamatićević“ iz Priboja.

Ove godine Festić se priključio dobrotvornoj akciji „Negujmo prave vrednosti“, a sav prihod od ulaznica bloka „Deca za decu“, poklonjen je organizaciji „Naša Srbija“, odnosno deci Srbije.

Pobednici 10. Festića: *Senke u noći* Pozorišta lutaka Niš

Komunikacije

U selekciji profesionalnih pozorišta na Festiću se takmičilo 11 predstava: *Snežnu kraljicu* u režiji Dušana Murića i *Svet jednog cveta* Tatjane Stanković Malog pozorišta „Duško Radović“; *Bajka o češlju i viloini* u režiji Juga Radivojevića i *Tamo daleko* Amele Vučenović

poverena je Umetničkom savetu. Ideja je bila da se pronađu inscenacije koje komuniciraju univerzalnim pozorišnim jezikom: putem senke, lutke, pantomime. Jer, ovim sredstvima glumac s ma kojeg govornog područja može da komunicira sa bilo kojim detetom na svetu ili čovekom. Predstave *Senke u noći*, *Tamo daleko*, *Snežna kraljica* reprezentuju ono čemu će na budućim festivalima te-

godine donekle izmeniti. „Festić će u narednim godinama i dalje biti okrenut pre svega domaćem teatru, ali će potencirati i razmenu iskustava s evropskim dečjim pozorištima.“

Poklon deci

elja nam je da festival postane mesto gde će inostrani pozorišni stvarao-

U SLAVU GLUMCA

Sa Vojom Mirićem nakon 39. Filmskih susreta u Nišu

Zoran T. Jovanović

Istaknuti filmski glumac Voja Mirić jedan je od osnivača filmskog festivala u Nišu, i sadašnji član Saveta. Festival naredne godine obeležava značajan jubilej – četiri decenije postojanja. To je bio jedan od povoda za razgovor s popularnim glumcem, junakom brojnih domaćih filmova, slobodnim umetnikom od 1961. i inicijatorom osnivanja svog staleškog Udruženja filmskih glumaca Srbije.

Po čemu se niški Filmski susreti izdvajaju od ostalih brojnih domaćih filmskih smotri (Beograd, Vrnjačka Banja, Herceg Novi, Palić, Novi Sad)?

Festival glumačkih ostvarenja domaćeg igranog filma iduće godine ulazi u četvrtu deceniju postojanja. Na inicijativu niških bioskopskih prikazivača, Udruženje filmskih glumaca Srbije je prihvatilo ideju i zajedno pokrenulo ovu filmsku smotru. To je danas jedan od najstarijih filmskih festivala ne samo kod nas već i u Evropi. Njega organizuju glumci i na njemu se dodeljuju isključivo nagrade za glumačka ostvarenja.

A šta je, pre četiri decenije, bio osnovni pokretački motiv?

Osnovni motiv je bio što smo osetili da je pitanje tretmana i vrednovanja glumaca u filmskoj delatnosti, na neki način, periferno. To je bio jedan od značajnih podsticaja i za osnivanje staleškog Udruženja filmskih glumaca. Slična je situacija i danas. Filmska kritika obraća pažnju, pre svega, na ostvarenje režisera, scenariste, kamermana, dok glumac ostaje u trećem planu. A

publika filmove pamti upravo po glumačkim kreacijama. Mi smo osetili tu neravnopravnost, zapostavljenost, da ne kažem nepravdu. Niški festival ima tri osnovna elementa: to je film kao takav, glumac u njemu i gledaoci. Na Niškom festivalu ocenjuju se, poznato je, samo glumačka ostvarenja. Glumci su učesnici, a njihovi gosti su režiseri, dok za ostale činioce stvaranja filma ima prostora na drugim festivalima. Naše Udruženje, uz domaćine iz Niša, vodi i sve programske i organizacione poslove oko Festivala.

Da li se festival od početka održavao u divnom ambijentu Niške tvrđave?

Od prvog festivala sve projekcije su u Niškoj tvrđavi, pod otvorenim nebom. Ona je nekad bila, tokom leta, u svakodnevnoj upotrebi, kao stalna scena filmskih projekcija i ostalih kulturnih priredbi. Ne mogu da se otmem ličnom utisku, ali i činjenici, što je niška filmska publika, tokom protekle četiri decenije, ostala verna domaćem filmu, da u tome ne vidim, u dobroj meri, razloge opstanka festivala uprkos povremenim krizama.

Glumci glumcima

Koliko se nagrada dodeljuje za glumačke kreacije?

Danas se dodeljuje 8 glumačkih nagrada, a niški ljubitelji filma glasaju za najboljeg glumca svake večeri. Tročlani žiri sačinjavaju isključivo glumci. Naravno, u početku nije bilo tako. Dok je

postojala Jugoslavija, žiri je brojao i po 13 članova, različitih struktura, iz svih republika i pokrajina, kako je tada bilo uobičajeno. Kasnije se taj broj smanjivao, dok nismo došli do današnje formule. Jedne godine je bila Međunarodna godina žena i mi smo se odlučili da tada žiri bude ženskog sastava. I desio se paradoks: jedino te godine nije dodeljena nagrada za najbolju žensku ulogu! Narednih godina smo zbog toga u pravilniku precizirali da se mora dodeliti svaka od predviđenih nagrada. Postala je tradicija da predsednik žirija bude glumica. Danas se dodeljuje 8 nagrada: glavna je Gran pri Naisa, zatim dve ravnopravne Carica Teodora i Car Konstantin, dve Povelje za izuzetnu žensku i mušku ulogu, dve nagrade za žensku i mušku epizodnu ulogu, i najzad, nagrada za debitantsku ulogu.

Pored zvaničnih nagrada, na festivalu se dodeljuje još nekih glumačkih priznanja?

Svakogodišnje se uručuje nagrada samog Udruženja filmskih glumaca, „Pavle Vuisić“ za izuzetan doprinos umetnosti glume u domaćem filmu, koju dodeljuje tročlani žiri sastavljen od prethodnih dobitnika. Ranije se ta nagrada zvala „Slavica“, po našem prvom posleratnom igranom filmu, a od 1994. nosi ime našeg proslavljenog glumca Pavla Vuisića. Od te godine dobitnici su: Milena Dravić, Ljubiša Samardžić, Ljuba Tadić, Mića Tomić, Bata Stojković, Dušica Žegarac, Dragan Nikolić, Aleksandar Berček, Bora Todorović, Ružica Sokić, a ovogodišnji dobitnik je Miki Manojlović. Nagrada nije novčana, za razliku od prethodnih, već se sastoji od povelje, monografije i jednosatnog filma o dobitniku, koji se uručuju naredne godine. Iako nagrada nije novčana, ona ima veću specifičnu težinu.

Tokom festivala uručuje se i nagrada, koju dodeljuju „TV novosti“, za najpopularniji glumački par godine „Ona i On“. Ove godine taj par čine Dara Džokić i Mima Karadžić.

Mnogo lepih ideja

Tokom festivala u Nišu boravi, kraće ili duže, veći broj istaknutih glumačkih imena. Čime je ispunjen program njihovog boravka, sem pojavljivanja na večernjim projekcijama u Tvrđavi i davanja autograma?

Ranijih godina smisao je bio u druženju glumaca iz cele Jugoslavije, a sada smo svi iz dva-tri grada, pa smo od ove godine počeli da u pratećem programu festivala osmišljavamo tematske susrete i razgovore na različite teme. Na primer ove godine, u lepoj sali Niškog univerziteta, pored izuzetno uspele prezentacije monografije i projekcije filma o Ružici Sokić, bila je projekcija našeg prvog igranog filma „Život i delo besmrtnog Vožda Karadžića“, zatim razgovor s inostranim gostom Nikolajem Burlajevim, predavanje sa temom *Glumac na filmu i zaštita njegovog izvođačkog prava* prof. dr Slobodana Markovića i dr.

Kako će biti obeleženi jubilarni 40. filmski susreti u Nišu? Šta u tom pogledu predviđa Vaše Udruženje, uz niške domaćine, naravno?

Već sada se rađaju izvesne zanimljive ideje. Po meni, za jubilarni festival valjalo bi organizovati, pre svega, izložbu dokumenata, kojom bi se retrospektivno sagledali Filmski susreti, podsetili se gledaoci nagrađivanih umetnika, uz njihovo prisustvo. Mnogi od njih, na-

Kad poželite da kupite knjigu, ponesite sa sobom ovaj kupon!

Knjižara BOOKWAR - SKC,

čitaocima „Ludusa“ daje popust od 10 do 30%

na sva izdanja

Studentski kulturni centar,

Kralja Milana 48, 11000 Beograd

U slavu glumca: Voja Mirić

žalost, nisu više među živima. A oni su svojim kreacijama dali neizbrisiv pečat domaćem igranom filmu. Bila bi poželjna i retrospektiva najboljih i najviše nagrađivanih filmova. Ima još lepih ideja, ali je veliko pitanje šta će od tih ideja biti

realizovano, jer je sve uslovljeno finansijskim mogućnostima. Uprkos svemu, srdačno poručujem kolegama: doviđenja na jubilarnom 40. Festivalu glumačkih ostvarenja u Nišu avgusta 2005!

Žiri 39. Festivala glumačkih ostvarenja domaćeg igranog filma, u sastavu: Neda Arnerić, predsednik, Jelica Sretenović i Dragan Mićanović, doneo je sledeću Odluku o nagradama:

Gran pri „Naisa“, u iznosu od 150.000 dinara:

Bogdan Diklić (Mali svet);

„Carica Teodora“ u iznosu od 100.000 dinara:

Kalina Kovačević (Jesen stiže Dunjo moja),

„Car Konstantin“ u iznosu od 100.000 dinara:

Lazar Ristovski (Mali svet);

Povelja za izuzetnu žensku ulogu u iznosu od 80.000 dinara:

Marija Karan (Jesen stiže Dunjo moja);

Povelja za izuzetnu mušku ulogu u iznosu od 80.000 dinara:

Branislav Trifunović (Jesen stiže Dunjo moja);

Nagrada za izuzetnu žensku epizodnu ulogu u iznosu od 60.000 dinara :

Jasna Đuričić (Memo),

Nagrada za mušku epizodnu ulogu u iznosu od 60.000 dinara:

Mladen Andrejević (Kad porastem biću kengur);

i Nagrada za debitantsku ulogu u iznosu od 60.000 dinara:

Igor Đorđević (Jesen stiže Dunjo moja).

Pretplatite se na

LUDUS

Godišnja pretplata za SCG - 500,00 din.

Dinarski tekući račun:

Savez dramskih umetnika Srbije

255-0012640101000-92

(Privredna banka Beograd A.D.)

NOVO!

PRIMAMO PRETPLATE IZ INOSTRANSTVA

Godišnja pretplata - 15,00 EVRA

Devizni žiro račun:

5401-VA-1111502

(Privredna banka Beograd A.D.)

KAZALIŠNI POVRATAK EMOCIJI

Nadam se da će Jagoš Marković biti jedna od konstanti u našem teatru jer je uspostavio takav kontakt s glumcima da i on i oni imaju potrebu da ga razvijaju dalje, što će nužno dovoditi do novih predstava. Naravno, uvijek s ponekim iznenađenjem. Jer, Jagoš Marković je ne samo redatelj emotivne inteligencije nego i redatelj koji uvijek iznenađuje

Svjetlana Hribar

Mani Gotovac, u teatarskim je krugovima poznata kao teoretičarka, dramaturginja ali i ravnateljica kazališnih kuća – u prvom redu zagrebačkog studentskog kazališta &td kojim je bila na čelu do kraja devedesetih, a potom nacionalnih kuća kao što su splitski i riječki HNK, na čiji je repertoar udarila autorski pečat.

Mandat Mani Gotovac kao intendantice riječkog HNK Ivana pl. Zajca, započeo je hit-mjuzikom *Karolina Riječka*, koji je uzdrmao umjetničke krugove svih segmenata i izazvao više oprečnih izjava nego ih pamti hrvatski teatar. A razlog je bio u angažmanu Severine Vučković za ulogu Karoline Riječke. Iako se svaki objektivni promatrač mogao osvjedočiti da je Severina i te kako opravdala povjerenje, njen angažman i dalje izaziva nevjericu, a činjenica da *Karolina* još nije ostvarila niti jedno gostovanje izvan matične scene, gdje se za sve odigrane predstave (više od trideset u jednoj sezoni) tražila karta više – govori da će se ta predstava jednakim intenzitetom igrati i dalje.

Muving koji je Mani Gotovac pokrenula mjuzikom, nastavio se na opernoj sceni *Nabuccom* u potpuno „otkačenoj” inscenaciji, a potom dramskom *Filumenom Marturano*, kojom se Jagoš

Marković predstavio riječkoj publici kao senzibilni tumač de Filippa. Novu sezonu Mani Gotovac započinje ponovo iznenađenjem za riječku publiku. Bit će to „kazališni vikend” s dvije premijere, koji je i povod ovom našem razgovoru:

Predstojeći kazališni vikendom odmah će, na neki način, pokazati dva smjera kojima namjeravam voditi ovu sezonu. Dakle, na velikoj sceni tog će vikenda (9. oktobra) biti izvedeni *Krvavi svatovi* u režiji Damira Zlatara Freya, prepjev Lorce, jer je riječ o kroeo-drami, koja će otvoriti ovogodišnju temu sezone – „Strasti”, dok će na maloj sceni biti praiizveden tekst Dore Delbianco *Prokleti ne idu na Bali*.

Ako smo, dakle, prošle godine govorili o NJEŽNOSTI, ove ćemo učiniti korak naprijed i okrenuti se strastima. U skladu s tim, na velikoj ćemo sceni kružiti unutar emotivnog povratka kazalištu. Imam osjećaj da se i inače, u svijetu danas, javljaju neki znaci povratka, davanje digniteta emociji koja je dugi niz stoljeća – skoro bih rekla od 1604. kada je Decartes objavio svoju glasovitu knjigu iz filozofije u kojoj je napisao: „Mislim, dakle jesam”, do nedavne prekretnice u svijetu, kada je Damasio izjavio „Jesam, dakle mislim!” bila zapostavljena. Iz te ideje povratka emociji, svi ansambli

riječkog kazališta smišljaju program ove sezone.

Neka mladi kažu svoje!

Nasuprot *Krvavih svatova*, koji dalek slijede moto „Strasti”, na maloj ćemo sceni, praiizvedbom drame *Prokleti ne idu na Bali* ali i drugim naslovima koji će uslijediti, prikazivati svjetske i hrvatske tekstove, koji govore o onim temama koje nas najviše pogađaju. Komad Dore Delbianco, primjerice, govori o nasilju roditelja nad djecom.

Smatram, naime, da velika scena mora na neki način biti zanosna, puna čarolije, energije, duše i ljubavi, jer tamo dolazi najveći dio publike, a dok je mala scena prostor za opore teme koje okupiraju suvremeno kazalište.

Tko će režirati *Proklete* na maloj sceni?

To je, u ovom slučaju, složenica: pozvala sam ekipu studenata sa zagrebačke Akademije i mladih umjetnika, koji su svi mahom iz ovih krajeva – dakle, iz Istre i Primorja – rekla sam im da smisle temu, odrede tekst, a ja ću im financirati predstavu i omogućiti da igraju ne samo u Rijeci nego u regiji.

Dora Delbianco je iz Pule, tu je i glumica Jadranka Đokić i još neki mladi glumci, koji su u Zagrebu pripremili predstavu; dolaze u Rijeku na generalne probe i ostvariti premijeru. Ideja mi je da se vidi što mladi misle, što oni osjećaju, zbog toga ja kao intendant i moj direktor Drame, ni na koji način nismo utjecali na njihove ideje. Ništa dakle od onoga što inače radimo. Sve je njihov izbor – neka kažu svoje...

Nakon *Prokletih* radit ćemo jedan iznimno šokantan tekst, koji se u režiji Petera Halla igrao u Nacionalnom teatru u Londonu. Radi se o crnoj komediji *Zozos* ili *Bludi*, talijanskog autora Giuseppe Manfredija, a o šokantnosti teksta govori i činjenica da u matičnom teatru pisca – nije nikada izveden. *Zozosa* su igrali samo u onim sredinama koje takav tekst mogu preživjeti. Vidjet ćemo hoće li Rijeka.

Inozemni redatelji

Jeste li i za taj tekst našli mladog redatelja?

Rekla bih mladog, ali s već nekim stvarnim rezultatima, jer se radi o vrlo složenom priči, to je Matjaž Latin, Slovenski redatelj. Oduvijek radim s redateljima iz raznih država, još iz vremena &td-a, jer smatram da nam oni mogu ponuditi nešto drugo, neki novi, drugačiji svijet. Takva drugost oživljava ansambl, stvara napetost koja je nephodna za ozračje uzbudjenja u kakvom jedino nastaje kazalište.

Čini mi se da to novo ili drugačije, što dovodite izvana, ne nailazi uvijek na dobar prijem. Recimo, u Splitu ste u repertoar uveli dva velika režisera – jedan je bio Rus, drugi Francuz, a njihove su predstave dočekane, gotovo, na nož!

Doslovce „na nož”... Da... još je gore prošao Pesenti nego Anurov. Reći ću vam zašto: Mi smo kazališno prilično konzervativna sredina, negdje više, negdje manje, ali svaki pokušaj istraživanja novog i drugačijeg, koji ide s krajnjim konsekvencama, dakle bez zadržke, nailazi na odbojnost kod publike. Za razliku od zemalja kao što su Nizozemska, Njemačka, pa sada i Španjolska, Finska, koje su ušle u slobodu stvaralaštva – mi imamo pretežito konzerva-

tivno stajalište u vezi kazališta, koje se nimalo ne podudara s neokonzervativizmom koji se stvara u svijetu kao pravac i to zato jer neokonzervativizam Francuske ili Njemačke ima svijest o svemu što se dogodilo ranije. Ta svijest je uključena u novi konzervativni pogled. Nasuprot tome, naš konzervativizam potječe iz XIX stoljeća, mi kao da se još nismo probudili u 21. vijeku...

Filumena u Milanu

Vi ste ipak napravili „hrabar” potez, kada ste u riječko kazalište, nakon *Skupa* koji je trijumfirao na Festivalu malih scena, doveli režisera Jagoša Markovića – prvog beogradskog redatelja koji je radio predstavu u Hrvatskoj, a njegova je *Filumena Marturano* dočekana izvrsno! Kako bi takav potez prošao u Splitu?

U Splitu sam imala negativnih iskustava i sa domaćim tekstovima, tako da sumnjam da bi i Jagoš Marković tamo prošao dobro. Ali ono što je bitno u svemu tome jeste da je on za mene, doista, jedan od najzanimljivijih redatelja u ovom dijelu Europe i da se neke njegove predstave mogu mjeriti s najvećim ostvarenjima koje vidimo u posljednje vrijeme. Dok sam gledala *Skupa*, nisam uopće razmišljala odakle je redatelj, bilo mi je svejedno, za mene je on bio samo veliki redatelj. A budući se može sporazumijevati s mojim glumcima, dakle nema barijere jezika i kako ne živi daleko, dakle nema ni prevelikih troškova – odmah sam ga pozvala u Rijeku. Nadam se da će Jagoš Marković biti jedna od konstanti u našem teatru jer je uspostavio takav kontakt s glumcima da i on i oni imaju potrebu da ga razvijaju dalje, što će nužno dovoditi do novih predstava. Naravno, uvijek s ponekim iznenađenjem. Jer, Jagoš Marković je ne samo redatelj emotivne inteligencije nego i redelj koji uvijek iznenađuje.

Da se još samo malo zadržimo na njegovoj riječkoj predstavi: nakon prvog gostovanja Riječana na BITEF-u, uslijedit će i prvo gostovanje u milanskom Piccolo teatru, što nije mala stvar!

Uputila sam u Piccolo neke prizore iz *Filumene* na video kazeti i pismo u kojem sam upozorila direktora da je na našoj sceni napravljen jedan De Filippo koji mijenja pogled na njegovo djelo, izvlači ga iz strogo lokalnog, napuljskog konteksta i pokazuje kao europskog klasika. Također sam mu rekla kako smatram da bi bilo korisno da netko iz Piccola to vidi. U davno vrijeme, dok je tamo bio ravnatelj i redatelj Giorgio Streller, surađivala sam s Piccolo teatrom i oni su prihvatili poziv te poslali dva selektora. Već nakon prvog dijela predstave rekli su mi da će pozvati *Filumenu* u Milano, što me jako razveselilo. Jer biti u konkurenciji njihovog jesenskog međunarodnog festivala – doista nešto znači.

Od *Carmen* do *Kate*

Sezonu opere Jagoš Marković u riječkom teatru započinje režijom *Carmen*. Što očekujete od predstave?

Čisto ludilo! Premijeru će pjevati Jadranka Jovanović, kasnije Dubravka Šeparović-Mušović iz Zagreba, a onda i Kristina Kolar iz Rijeke. Očekujem jednu *Carmen* koja će biti uznemirujuća, krajnje uzbudljiva i koja će, možda više nego što smo toga svjesni, pokazati koliko je to genijalno djelo. Jagoš Marković je redatelj koji radi iz glazbe, poznaje djelo, zna ga napamet, a motiviran je interpretacijom Marije Callas, koja nikada nije scenski ostvarila ulogu Carmen, ali ju je snimila tako impresivnom izvedbom da je to doista poticajno. Njena je izvedba

Mani Gotovac

bolna, uzbudljiva, dramatična i strasna, ona je našla točan ton za tu interpretaciju. Mi bismo htjeli takvu predstavu.

Recite još što će raditi svi ansambli HNK Ivana pl. Zajca do kraja sezone, pod motom „Strasti”?

Nakon *Carmen* izvest ćemo premijeru mjuzikla *Jalta, Jalta* - 60 godina nakon sudbonosnog susreta državnika, u režiji zanimljivog reatelja Bojka Bogdanova iz Sofije. On je na ovogodišnjem Festivalu malih scena dobio pet nagrada. Vidjela sam, dakle, njegovu predstavu kao što sam prethodne godine vidjela *Skupa*, odmah sam promislila da bi on mogao napraviti mjuzikl na suvremen način. Važno bi mi bilo da pronađemo novi ključ za igranje *Jalte*, a sigurna sam da će Alan Bjelinski kao dirigent i redatelj Bogdanov u tome uspjeti. Naravno i na *Jalti* je bilo strasti.

Barem među sobarima.

Nije važno, ali se predstava uklapa u dramsku sezonu pod motom „Strasti”, na čijem će kraju Neva Rošić, Riječanka koja je danas jedna od najvećih hrvatskih glumica, proslaviti svojih 50 godina umjetničkog rada i to s predstavom *Kata Kapuralica*.

U režiji?

Jagoša Markovića, naravno!

Talijanska drama u svom premijernom programu igra Goldonijevu romantičnu komediju *Pamela* i glazbenu dramu *Majstorska klasa Marije Callas* Terencea McNellyja, a na maloj sceni dramatičnu jednočinku *Njujorški maraton* Edoarda Erba. Opera će završiti sezonu obnovom *Trubadura*, a Balet se uklapa u „Strasti” *Markezomanijom* Staše Zurovca i autorskom večeri jednog izuzetnog baletskog umjetnika, strastvenog Gagika Ismailiana *Željena ljubav – dana samoća*.

Ono što me posebno raduje, jeste činjenica da sam u svim ansamblima postigla repertoarno opredjeljenje za „Strasti”. Samo tako možemo publici dati razlog za dolazak u kazalište, a da je tema privlačna, govori činjenica da nam ove godine broj pretplatnika raste u nekim ciklusim i za 30 %.

LUDUS MOŽETE KUPITI...

U Beogradu u knjižarama:

Beopolis (Makedonska 22),

Naš dom, (Knez Mihailova 40),

„Pavle Bihali”, (Srpskih vladara 23),

Plato (Akademijski plato 1),

Stubovi kulture, (Trg Republike 5),

„Školigrlica”, (Gospodar Jevremova 33),

Zadužbina Ilije M. Kolarca (Studentski trg 5),

Bookwar (SKC, Kralja Milana 48);

U Novom Sadu u knjižarama:

„Solaris” (Sutjeska 2),

Most (Zmaj Jovina 22);

SLOVENIJA 3026. GODINE

Vesti iz slovenačkog gledališta

SNG Nova Gorica otvorilo je sezonu premijerom predstave *Volpone iliti Lisac* Bena Džonsona, a u režiji Vita Taufera.

U Prešernovom gledalištu u Kranju prouzveden je tekst Evalda Flisera *Nora* nagraden na letošnjoj Nedelji slovenačke drame nagradom „Slavko Grum“ za najbolji dramski tekst. Predstavu je režirao Dušan Mlakar.

Slovensko narodno gledalište Maribor krajem septembra proslavilo je 85. godina rada. Prva od rodjendanskih manifestacija je bila premijera predstave Antona Tomaža Linhart *Ta veseli dan ali Matiček se ženi*. Publici je predstavljena i monografija Repertoar SNG Maribor 1919-2004, kao i izložba dokumentarnih fotografija 1945-2004.

Publika 11. festivala Ex ponto, najboljom je proglasila domaću predstavu *Hodnik*. Napisao ju je i režirao Matjaž Zupančič, a nastala je u koprodukciji ljubljanske Drame i Kulturnoga društva B-51. *Hodnik* je među devet predstava u konkurenciji, dobio najvišu ocjenu – laskavih 4.54. Drugoplasirana je poljska predstava *Kronike* u režiji Gregora Brala, a treća hrvatska predstava – *Jazz* Filipa Šovagovića u režiji Ivica Buljana i izvedbi HNK Rijeka.

Pozorište iz Kopra je novu sezonu otvorilo premijerom politički angažovane drame *Anarhist* italijanskog komediografa Daria Foa. Predstavu je režirao Boris Cavazza.

Borštinkovo srečanje je takmičarska smotra slovenačkih teatar, potekla iz

mariborskog SNG-a, koja nastoji da bude odraz događanja u domaćem pozorištu. Na festivalu se uz niz nagrada deli i ona koju smatraju najznačajnijom u slovenačkom glumištu – Borštinkov prsten, a namjenjen je glumcu ili glumici koji su ostavili neizbrisiv scenski pečat. Ovogodišnja 39. Borštinkova srečanja, održana su od 15. do 28. X.

Takmičili su se, između ostalih: *Čekajući Godoa* u režiji Vita Taufera, *Smrt trgovačkog putnika* – Mateja Koležnik, *Get famous or die trying. Elizabeth 2* – Sebastijan Horvat,

Tihožilje – Jernej Lorenci, *Divni dami* – Meta Hočevar, *Nekoliko eksplicitnih fotografija* – Eduard Miler, *Teško pametnome* – Zvone Šedlbauer, *Medeja material* – Ivica Buljan

Čelava pevačica – Samo M. Strelec. Najboljim teatrom je proglašena Drama SNG Ljubljana. Najbolja predstava je *Traganje za izgubljenim vremenom* Marsela Prusta u režiji Dušana Jovanovića, dok je Borštinkov prsten pripao glumcu Bini Matohu.

U Mestom gledalištu Ptuj prouzvedena je monodrama *Pavlek* autora i reditelja Roka Vilčnika. Tekst je dobio „Zlatno komedijsko pero“ na takmičenju za najbolju izvornu slovenačku komediju u sezoni 2003/2004, na Danima komedije u Celju.

Nakon uspeha u Holandiji, politički angažovana predstava (možda šou?) *Everybody for Berlusconi* seli se u Sloveniju.

SMG je za drugu ovogodišnju premijeru odabrao dramu Petra Handkea *Kaspar*. Tekst je slovenačku prouzvedbu imao pre 35 godina u eksperimentalnom teatru Glej, dok najnoviju inscenaciju potpisuje redateljica Jaka Ivanc.

Po motivima Rasinove *Fedre* u Ljubljani su u kratkom vremenskom razmaku postavljene čak tri predstave (i na sceni Drame SNG Ljubljana) od kojih je najnovija premijera umetničkoga društva OSUM. Autori koncepta Matej Filipič i Irena Štaudohar odlučili su na glasak svoje Fedre staviti na priču o nesretnoj ljubavi.

Nova premijera ljubljanske Drame je *Na cilju* Tomasa Bernarda. Ovaj tekst su teoretičari često nazivali neprevedivim.

Na cilju: Maja Sever i Milena Zupančič (Foto: Tone Stojko)

Reditelj Igor Ivković u „Teatru 007“ uradio je komad po motivima „Balkan nije mrtav“ Dukovskog.

Premijera *Diplomca* po noveli čarlsa Veba a u režiji Siniše Eftimova održana je u Makedonskom narodnom teatru u Skoplju. „*Diplomac* je brodvejska predstava u ne brodvejskim uslovima. Nemamo uslove velikih teatarskih kuća ali imamo odlične glumce, ideje i maštu. Ovo je prisna priča u kojoj je Bendžamin Bredok jedini realni karakter, dok se ostali sa svojim strahovima postavljaju prema njemu“, rekao je Eftimov.

Ljupčo Georgievski postavlja Sofoklovog *Edipa* u Turskom teatru u Skoplju. „Tekst otvara pitanja i probleme koji su i dalje aktuelni. Ne tretiram Edipa van univerzalnih problema ali ga stavljam u kontekst sada i ovde. Pokušao sam da mislim i govorim o modernim problemima“, rekao je Georgievski. Ova postavka je u vezi sa *Sedmoricom protiv Tebe* i *Antigonom* koji su postali ogledalo haosa i konflikata koji se dešavaju posle pucanja socijalističkog režima.

Dobri doktor Čehov, komad baziran na čehovljevim pričama, je postavka Bugarke Elena Baeve u Stipskom teatru. „Ansambel je, zajedno sa čehovljevim junacima, pokušao da se uključi u potragu za uspehom, srećom i ljubavlju. Naš cilj je bio da se zapitamo šta je sreća i gde je ona u našim životima. Da li je u lepoti i ljubavi, u bistrom razumu ili čistom moralu“, rekla je rediteljica.

Premijera predstave *Drugi testament* Karine Kodikian, u postavci Armenijca Hakoba Gazanchiana održana je u nacionalnom teatru „Jordan H. K. Džinot“. Ovim je NP Veles nastavilo saradnju sa Yerevan Theatre.

Reditelj Stojan Stojanovski postavio je *Sud* Koleta Casulea za Prilepski teatar. Priča se odvija za vreme Ilindana i ima nacionalne motive. „*Sud* je tekst koji je,

Režiju potpisuje Dušan Mlakar, a igraju Milena Zupančič, Maja Sever i Uroš Smolej. Majka i ćerka odlaze na more u letnjikovac u koji godinama odlaze istog dana, čak u isti sat. Pri pakovanju prtljaga, koji je svake godine isti, majka nenamernim šikaniranjem svoju kćeri otkriva svoju narav supruge, majke i udovice veleindustrijalca, istovremeno recenzirajući premijeru koju su videle prethodne večeri...

U Mariboru se od 25.11. do 3.12. zbiva 9. međunarodni festival performansa, suvremenog plesa i kazališta – *Performa 2004*.

U režiji Januža Kice na sceni SNG Nova Gorica prouzveden je tekst o emi-

graciji *Medtem* savremenog slovenačkog autora Srečka Fišera.

Na sceni Slovenskega ljudskega gledališta u Celju premijerno je izvedena predstava za djecu i mlade *Bliznakinje*, po istoimenoj knjizi Ericha Kastnera, u režiji Ivane Dilas.

Branko Đurić Đura, osim što za Novu Tv upravo pravi *Našu malu kliniku*, neumorno i dalje radi i u slovenačkom pozorištu. Njegova najnovija premijera je *Slovenci u veselju*. Ovu pozorišni naučno-fantastičnu priču o o sudbini Slovenije u dalekoj 3026. godini postavio je Teatar 55.

Priredila Aleksandra Jakšić

I JOŠ ČEHOVA

Pozorišne novosti iz Makedonije

Premijera predstave *Veliko čudo* Mitka Madžunkova u režiji Branka Stavreva održana je u Domu kulture „Anton Panov“ u Strumici. Stavrev je do sada na ovoj sceni postavio pet Madžukovih komada.

Bure baruta Dejana Dukovskog u režije Saše Milenkovskog proslavilo je

desetogodišnjicu. Ovaj komad ima oko 200 izvedbi u svetu. „Svaki reditelj bi bio srećan ovakvim jubilejom“ rekao je Milenkovski i dodao: „Mnogi glumci su prošli kroz predstavu, neki su otišli, neki ostali, neki čak ostareli kroz nju. Posetila je mnoge evropske zemlje“. Scenograf ove postavke je Miodrag Tabački.

Spilioni Narodnog teatra Bitola

po mom mišljenju, veoma aktuelan. On govori o osuđivanju krivih, ali krivci i istina se ne mogu naći na sudu. Jer krivica ide sa nama“, rekao je Stojanovski.

Sa više od 400 premijera i 200 predstava godišnje Nacionalni teatar Bitola proslavlja 60 godina postojanja. „Od 14.11.1944. kada je izveden *Dora Magarevski* Vlade Maleskija u režiji Dimča Stefanovskog na makedonskom jeziku, bitoljski teatar se razvio u internacionalni pozorišni hram“, rekao je upravnik Ljupčo Georgievski.

U Albanskom teatru postavljaju *Susede* Britanca Henri Adama u režiji Srdana Janikjievica. Ovu urbanu priču smo imali prilike da vidimo na ovogodišnjem Bitefu.

Nacionalni teatar Bitola izveo je komad *Spilioni* Tomislava Osmanlija u režiji Dimitria Osmanlija. Drama je istorijska freska ratnog perioda. To je priča o mlađoj Jevrejki i sudbini urbane porodice u multinacionalnom Bitolju.

Premijera *Svakog čoveka* (Everyman), podnaslova *Živ čovek* Gorana Stefanovskog, u režiji Deana Damjanovskog održana je u Skopskom dramskom pozorištu. Tekst je o nemoralnosti današnjeg čoveka. Smrt je predstavljena kroz ljudski karakter Anastasiu koja sreće grupu turista koji su jeziviji od smrti same. Anastasia je sinonim Vizantije i Istoka, dok turisti prikazuju Zapad. Zapravo, ova drama je dokaz gubitka mosta koji povezuje Istok i Zapad.

U Kumanovo teatru reditelj Vladimir Milčin je postavio tekst *Bašta kisele višnje* ruskog savremenika Alekseja Slapovskog. „Niko ne može pisati u Rusiji kada je čehovljev duh stalno prisutan“, rekao je autor. Ovo je komad koji reflektuje čehovljeve drame. Tema su ljudi koji su uhvaćeni u tranziciji i njenom uticaju na njihove živote. Uzimajući neke od čehovljevih junaka i njihovo postavljanje

u nov kontekst, pisac je locirao radnju u zgradu koja treba da bude prodana i srušena, akteri su stavljeni u novu situaciju gde su rastavljeni nostalgijom za starim i strahom od novog vremena.

Scene života Irca iz Belfasta Ovena Mekkaferitia (Owen McCaferty) projekat je Makedonskog nacionalnog teatra. Phillip Le Muan, koji je posatvio *Bure baruta* u Londonu 1999, režira ovaj komad. Drama se odvija tokom jednog dana u Belfastu, u kojoj 19 likova prezentuje slike svakodnevnog života, sve to kroz sedam priča. Autor je istakao da tekst nije o konfliktima u Belfastu ili Severnoj Irskoj, već o svakodnevicu. Po reditelju cilj predstave je da prikaže način na koji se ljudi bore sa problemima u životu. Komad uključuje sahranu, preljubu, nestalo telo, uplašenog prodavca, dileru droge, alkohol, uličnu bandu... sve to začinjeno domaćim i uličnim nasiljem. Postavljajući ovaj komad rediteljeva ideja je bila da napravi paralelu između Skoplja i Belfasta.

Premijera predstave *Ples noćnih leptirova u Orijent Ekspresu* po drami *Vozovi koji stoje* Petra Bakevskog u režiji Violete Džoleva održana je u napuštenom vagonu na Staroj železničkoj stanici u Skoplju. Radnja se dešava u vozu „Orijent Ekspres“ i predstava je postavljena u autentičnom prostoru u vagonu koji stoji na stanici 40 godina.

„Komad koji uključuje i karaktere iz romana Agate Kristi *Ubištvo u Orijent Ekspresu*, preko razočaranog intelektualca Kristijana, povlači pitanje da li su Makedonci u mogućnosti da uzmu sudbinu u svoje ruke i da pomere statični voz ka boljoj budućnosti, ka Evropi“, rekao je Bakevski. Predstava je radena u Brehtovom maniru te ima songove koji komentarišu svakodnevni život. Priredila Aleksandra Jakšić

MIRA STUPICA U ZAGREBU

Kazališne novosti iz Hrvatske

Na sceni HNK Rijeka postavljeni su Lorkini *Krvavi svatovi* u režiji Damira Zlatara Freya. Ova specifična izvedba u žanru koreodrame slobodna je interpretacija Lorkine drame. Frey ovde komunicira sa autorovom poezijom ali i s radovima njegovih prijatelja Dalija i Bunela dajući predstavi nadrealnu komponentu koja svojom interpretacijskom otvorenosti pomaže da se usloži vizija Mediterana.

Na dodeli Nagrada hrvatskog glumišta dominirale su dve predstave sa po 4 nagrade – *Ekvinocijo* Ive Vojnovića, u režiji Joška Juvančića i mjuzikl *Čikago*.

Na Maloj sceni u Zagrebu premijeru je imala dečja predstava *Kako je Tonkica kupovala kruh*. Veseli igrokaz Jasena Boke režirala je gošća iz Slovenije, Mateja Koležnik. Prvo su se mama i tata posvađali pa je onda Tonkica uzela torbu i krenula sama da kupi hleb, a na putu je bilo mnogo opasnosti, jedan dečko s kojim je otišla kupiti kolače, ali se sve srećno završilo. Takođe, premijerno je izveden *Život x 3* Jasmine Reze u režiji Ivice Šimića (u beogradskom Ateleju 212 igra pod naslovom *Tri verzije života*). Na sasvim čistoj, scenografskim detaljima neopterećenoj sceni koja dočarava dnevni boravak odvijaju se, rediteljski glatko i decentno, tri moguće varijante jedne odlučujuće večeri.

Na sceni KMD-a izvedena je predstava Eve Ensler *Vaginini monolozi* u režiji Snježane Banović Dolezil. Dubrovačka izvedba je šlagvort za tri glumice da pokažu što mogu, a da pri tom i kažu neke stvari koje se obično ne izgovaraju i koje će možda nekog naterati na razmišljanje. Ispovesti zlostavljanih žena, devojčica, starih usedelica, domaćica, uspostavljaju se kao dijaloška struktura, ne samo na pozornici nego i u odnosu prema publici.

Oktobarska premijera Drame HNK Zagreb je *Herakle, Alkestida* Euripida. Ozren Prohić, reditelj, stišao je junačenja svog Herakla, a pojačao izbegličku nemoguć njegovu porodice. Sva ta pogubna suzdržanost koja prati današnje genocide odlično je pogodena u prvom delu predstave, dok drugi deo, izvedba *Alkestide*, ne poseduje ni koherentnost ni originalnost rediteljskog tumačenja. Veliki deo poslao napravio je prevodilac Neven Jovanović, kojem je pošlo za rukom da antičkom dramskom tkivu podari oreol živog i savremenog govora.

Na istoj sceni premijeru je imala i *Glorija* Ranka Marinkovića u režiji Božidara Viočića. Viočićeva *Glorija* počinje scenom cirkusa u kojoj se prvi put javio

Glorijin strah od trapeza. Time njena životna putanja logično počinje strahom, koji je dovodi do manastira i završava tragičnom smrću. U dramaturškoj obradi Viočić je, uz umetnutu sliku cirkusa koju pisac nije napisao, početnih pet slika poručio drugačije, neznatno smanjujući izvorne dijaloge. Fenomenalnu ulogu, kako kaže kritika, ostvario je i Mustafa Nadarević.

Povodom ove postavke u Zagreb je doputovla Mira Stupica, koja je 1955. bila prva Glorija. Pošto je pozdravljena burnim aplauzom u foajeu pozorišta, izjavila je: „U hodu vremena, mnoge se stvari promene, jedino se ne menja velika i lepa uspomena, koja i u grbavom vremenu sačuva svoje lice i lepotu“. Na svečanosti su prikazani i neki zvučni i video snimci razgovora s umetnicom i neni pokojnim suprugom.

Predstava *Pre sna*, nastala po drami Lade Kaštelan, prouzročena je u Gavelli u režiji Nenni Delmestre. Ovo je punokrvna ženska predstava – tekst je napisala žena, režirala je žena, sve glavne uloge su ženske, večna tema je ispričana iz još uvek manje čujnog, ženskog ugla. Kaštelanova kroz deliće pojedinačnih porinuća naznačava duhovnu klimu sredine iz koje njeni likovi dolaze, pri čemu na snažan i efektan način uspeva iskazati svoju rezignaciju i skeptičnost prema mogućnosti tzv. životne sreće. Muškarci su možda najuočljivija 'senka' na tom rendgenskom snimku. Lišena dekorativnosti, maksimalno posvećena glumcu i dinamično dobro izbalansirana, režija Delmestre je stvorila upečatljivu i svedenu predstavu, s nizom uverljivih glumačkih ostvarenja.

Jednočinka *Još jedan posao* Chrisa Steela prvi je plod saradnje Gradskog dramskog kazališta „Gavella“ i Akademije dramske umetnosti, koja je započela ove sezone. Zamisao je da odabrani rediteljski ispiti studenata završne godine budu postavljeni na maloj sceni, „Mamutu“, sa glumačkom podelom u kojoj bi bili ili studenti glume ili „Gavellini“ glumci. Prednost pred hrvatskim kolegama dobio je mladi američki pisac i student pozorišne režije Kris Stil, koji na zagrebačkoj akademiji boravi u sklopu razmene studenata sa Indiana univerzitetu iz Pensilvanije. U nekom gradu bez imena, u napuštenom stanu na petom spratu solitera, jedne prolećne noći sastaju se četvorica likova kriminalaca. U stan ih je dovela tajanstvena naredba nadređenog, iza koje se možda skriva samo 'još jedan posao', a možda je reč o lukavo smišljenoj klopci u kojoj će jedan od aktera izgubiti glavu.

Druga ovosezonska premijera Gradskog kazališta lutaka Split je *Snežna kraljica* nastala prema delu Andersena u režiji Gorana Golovka.

Dubravka Vrgoč je nova upravnica ZKM-a. „Zamišljam Zagrebačko kazalište mladih kao otvoreno pozorište, radikalno posvećeno negovanju umetničkog teatra u svim njegovim estetskim oblicima koje bi trebalo da zadovolje publiku različitih generacija...“, rekla je nakon imenovanja.

Kao prvu premijeru u ovoj sezoni Talijanska drama HNK Ivana pl. Zajca izvela je jednočinku savremenog italijanskog dramatičara Edoarda Erbe *La maratona di New York/Njujorški maraton* u režiji Neve Rošić. „Ne znam, ne uspevam shvatiti ko sam. Vidim sebe kao čoveka koji je u kontradikciji sa samim sobom...“, kaže pisac. U potrazi za osobama, temama, situacijama, Erba je došao na ideju da svoje skromno iskustvo vežbanja za maratonsko trčanje postavi na scenu. Ta početna ideja je nadograđena drugom, tuđim iskustvom tragičnih posledica jednog prometnog udesa.

Pošto je, po pisanju hrvatske štampe, riječka predstava *Filumena Marturano* uzburkala kulturnu javnost učestvovanjem na BITEF-u, počelo se 'šuškat' o novim gostovanjima riječkog pozorišta u Srbiji, i to s *Karolinom Riječkom*. Uprav-

44. MESS

Šta se događa u pozorištima Bosne i Hercegovine

U periodu od 22. do 26. septembra, koliko je trajao ovogodišnji Teatarfest u Sarajevu, publika je imala priliku da gleda ostvarenja koja svoj teatarski izraz grade mimo standardnih okvira, autorske, kreativne i alternativne projekte koji kroz režiju, igru, ples i muziku istražuju nove medije i teatarske prostore. Od 12 izvedenih predstava, najboljom je proglašena *Na glavu* Martina Paceka, Jane Vasakove i Miroslava Hanusa iz češke.

Nova sezona u Bosanskom narodnom pozorištu Zenica otvorena je premijerom *Bube u uhu*, reditelja Admirata Glamčaka. Naime, kako je rekao direktor Mugdim Avdagić, BNP će se u ovoj sezoni, u kojoj planira vratiti publiku u svoje sale, orijentisati isključivo na komedije jer „komedija je ono što puni pozorište i nakon premijere“. Najavljena je i postava Nušičeve *Vlasti*, koju bi trebalo da režira Gradimir Gojer.

U Pozorištu mladih Sarajevo reditelj Pjer Žalica počeo je rad na drami Almira Imširevića *Cirkus inferno* (premijera je najavljena za decembar). Tekst je nastao po motivima Šekspirovog *Julija Cezara*.

Na sceni sarajevskog Narodnog pozorišta izvedbom litvanskog *Romea i Julije* Oskara Koršunovasa, počeo je 44. Internacionalni teatarski festival MESS. Pomenimo samo neke od predstava iz programa: *Molijer – još jedan život* JDP-a, *Ivanov* mađarskog Katona Jozef Szinhaz Teatra, *Snovi izgnanstva* Kama Moskovskog teatra za mlade gledaoce, *Taylorove lutke* britanskog Geko teatra, *Priča Ronaldal, klovn McDonaldal* teatra La Carniceria iz Španije, *Helverova noć* Kamernog teatra 55 iz Sarajeva... Festivalna premijera je *Adam Geist* u režiji Dine Mustafića.

Glumačke nagrade dobili su Miki Manojlović (*Molijer*), Mirjana Karanović i Ermin Bravo (*Helverova noć*), i Rasa Samuolyte (*Romeo i Julija*). Zlatni lo-

Praizvedba komada *Pre sna* u Gavelli (Foto: Vladimira Spindler)

nica Mani Gotovac kaže da još nema konkretnih ugovora, ali se govorilo o terminima u maju za gostovanje *Karoline* u Beogradu i Novom Sadu, a istovremeno se razmatra i gostovanje opere

Karmen (režirao je Jagoš Marković, inače dobila je loše kritike) koja bi otvorila kamernu scenu „Madlenianum“ posle rekonstrukcije.

Priredila Aleksandra Jakšić

Najbolja mlada glumica 44. MESS-a: Rasa Samuolyte kao Julija

vorov venac za najbolju predstavu u celini dodeljen je *Ivanovu* u režiji Tamasa Ašera (nagrada i za najboljeg reditelja). „U svojoj interpretaciji čehovljeve drame Ašer suptilno balansira između tragičnog i komičnog, sledeći piščeve intencije i tako stvarajući autentičnu i savremenu kreaciju. U svojim režiserskim mizanscenskim rešenjima on promišljeno iskorišćava scenografska rešenja kojima kreira svet čehovljevih likova. On istovremeno otvara prostor čitavom ansamblu za kreativnost uzajamne igre, ali i uspeva istaknuti svaku pojedinu rolu“, piše u obrazloženju žirija.

A prema rečima reditelja, jačina čehova nije samo u tome što pojedinačno predstavljaju različite likove ljudi, nego i u tome što predstavljaju društvo i društvene probleme u određenom periodu razvoja. „*Ivanov* govori o propadanju jednog čoveka, o njegovom nestajanju. Čehov kroz svoje delo ne objašnjava zbog čega je taj čovek došao do takvog nivoa psihičke rastrojenosti. U predstavi, prikazali smo traganje samog Ivanova za uzrocima njegovog stanja i poenta predstave je zapravo u tome da je traganje čoveka za samim sobom stalan proces“, objasnio je Ašer. Takođe, kroz scenska rešenja nastojao je predstaviti vreme socijalizma 70-ih i 80-ih godina XX veka koje je bilo obeleženo depresijom kakva prati i glavnog junaka ovog komada.

Predstavom *Pomrčina krvi* Ahmeda Muradbegovića, u režiji Lajle Kaikcije i izvođenju Bosanskog narodnog pozorišta iz Zenice, počeli su 21. susreti pozorišta

BiH u Brčkom. Selektor susreta je Jovica Pavić.

Za početak 50. sezone, sarajevski Kamerni teatar 55 odabrao je delo poljskog katastrofičara Stanislava Ignacia Vitkijeviča *Obučare*, snažnu satiru dvadesetog veka. U postavci Aleša Kurta ovo delo, na alanfordovski način ismeva društvene poretke, ljudsku glupost, glad za vlašću... Reditelj je u fokus priče stavio obučara Sajatana i njegova dva šegrtu potcrtavajući kako je simbol rada kao nečeg pozitivnog i usko vezanog sa čovečjim postojanjem gotovo nestao. Razočarani, bedni, umorni i rezignirani oni osuđuju i kritikuju vlast i vladajuću klasu. Mađutim, kada posle revolucije i sami postanu lideri, utopljavaju se u tu istu armiju beskrupuloznih i gladnih moći, te zaboravljaju svoje nekadašnje ideje.

Posle 28 godina, čehovljevi *Višnjik* ponovo je na sceni Narodnog pozorišta Sarajevo, u režiji Petra Večeka. „*Višnjik* je neobična asocijacija na vreme u kom živimo, svedočanstvo da na našim prostorima žive ljudi koji su svezremene emotivnosti, ali neobične ukletosti“, rekao je direktor NP Sarajevo Gradimir Gojer. „Gradim lica iz glumaca i zato nemam nikakvu eksplicaciju na početku rada na predstavi. Podela je ono što za mene čini koncept predstave. Bez glumaca, njihovog angažmana i njihove duše, ove predstave nema“, dodao je Veček. Priredila Aleksandra Jakšić

Jasmina Reza na hrvatski način: *Život x 3*

EDINBURŠKA OLIMPIJADA

Izveštaj sa festivala u Edinburgu

Duška Radosavljević

Za okorele posetioce edinburškog festivala – one koji iz godine u godinu pohađaju čitav jednodnevni maraton bez predaha – važi izvesno pravilo koje mi se ove godine prvi put ukazalo kao opšte važeće. U avgustu, život van Edinburga prestaje da postoji. Čak i najgore katastrofe – kao što je pre nekoliko godina bio poton podmornice „Kursk“, na primer – iz vizure Edinburga u avgustu, ostaju samo ružne vesti bez mnogo prilika za senzacionalizaciju. Ovog avgusta, tzv. „edinburški mehur“ se manifestovao na taj način što nikome prisutnom nije bilo jasno zašto se uplakana britanska trkačica Paula Radcliffe nalazi na svim naslovnim stranicama žute štampe; te nijedna slučajna anketa na temu Olimpijskih igara na ulicama ovog škotskog grada ne bi donela nikakvih smislenih rezultata. Čuli smo da su Grci pripemili višeslojni spektakl, ali u poređenju s neprestanim vatrometom i žonglerima iz svih krajeva sveta pred našim privremenim pragovima – nikakvog nam spektakla nije manjkalo. Uz hiljade glumaca, plesača, komičara i akrobata nadahnutim vrstom takmičarskog duha ne manje snažnog od onog olimpijskog – vremena za sportiste nije bilo. A onda, i razne ceremonije dodela nagrada za umetničko dostignuće na samom festivalu, skrenulo nam je pažnju na neke druge medalje.

Naravno, kao i predhodnih godina, na festivalu ovakvih razmera teško je uspostaviti bilo kakav konsensus. Tome je ove godine doprinela i činjenica da je bilo manje hitova no obično – ili u olimpijskom žargonu: bronza i srebro preovladavali su nad samim zlatom. Stoga donosim informaciju, prilično subjektivnu sliku ovogodišnjih prvaka edinburških igara.

Laureati zlatnih medalja

U domenu glavnog Edinburškog festivala bilo je 8 učesnika u disciplini opere, 5 u disciplini plesa i 6 u disciplini dramskog teatra. Festival je bio proračun još i brojnim muzičkim tačkama, koncertima i javnim događajima. Od ovih najzapaženija su bila ostvarenja katalonskog reditelja Kaliksta Bijeta (Calixto Bieito) – Verdijev *Il Trovatore* u prvopomenutoj kategoriji, za Hanoversku Operu, i de Rohasova *Celestina* za Bimigham Rep. Obe produkcije odnose zlatnu medalju bar na račun popularizacije i obnaženja neprikosnovanih klasika. Mada je i sam Bijeto već dovoljno poznat britanskoj publici kao reditelj kod koga se na sceni redovno konzumiraju narcotici, ostaje bez kostima i stupa u brutalne seksualne odnose; na predstavi *Celestine* imala sam priliku da sedim pored izvesne gospođe u penziji koja mi je uzgred objasnila da nema mnogo svrhe dolaziti na Festival ako će se publika ustezati pred kontroverznim predstavama. Njoj se predstava na kraju dopala, mada je tome doprinela i izvrsna igra Kathryn Hunter u naslovnoj ulozi. Pozorišna predstava od koje se najviše očekivalo na glavnom festivalu – a koja je

uspela da podeli publiku crtom generacijskog jaza – bila je produkcija *Per Ginta* u režiji penzionera Peter Zadek-a za Berliner Ansambl koja se tri i po sata igrala pod generalnom kućnom rasvetom. Berlinci su takođe doveli adaptaciju Rasinove *Adromake* u režiji Luka Percevala, svojevrsno estetsko ostvarenje koje je zahvaljujući vizuelnom lirizmu mnogo bolje prošlo kod mlađe publike. A što se maratonskih događaja tiče, zlatnu medalju za izdržljivost odnosi sva publika francuskog komada *Le Soulier de Satin* Paula Klodela u režiji Olivijea Pija (Olivier Py) koji je trajao ništa manje nego 11 sati. Gledaoci ove predstave odista su viđeni pred teatrom radeći vežbe za razgibavanje u pripremi i u pauzama. Za razliku od njih, gledaoci plesnog komada *Joe* – koje se vodi kao remek delo pokojnog kanadskog koreografa Jean-Pierre Perreault-a – odplesali su iz auditorijuma nakon sat i 10 minuta lupajući nogama o pod. Ovakav spektakularan izlaz bio je inspirisan činjenicom da Pero-ov horski komad koristi samo ritam stopala tridest dvoje igrača u teškim čizmama kao svoju celokupnu „muzičku“ podlogu. Te tako *Joe* odnosi zlato u kategoriji timskog stepovanja.

Festivalske brojke

Jasno je već da svake 4 godine Olimpijske Igre izrastaju u sve širi događaj koji obuhvata čak i sportove o kojima se do skoro nije ni čulo ni razmišljalo kao ozbiljnim i dostojnim antičkih atletičara. Tako i sa Frindžom – ogromnim propratnim festivalom koji iz godine u godinu izrasta u nepreglednu mrežu fascinantnih dostignuća pa i srceparajućih pehova. Ove godine bilo je sve ukupno 25.326 izvođenja 1.695 predstava na 236 scena, dok je prošle godine ovaj odnos iznosio 21.594 izvođenja 1.541 predstave na 207 scena. Iako je ove godine prodato 5% više od prošlogodišnjih rekordnih 1,18 miliona karata, proporcionalno, ovogodišnja celokupna prodaja karata se ipak računa kao manje uspešna u odnosu na broj izvođenja. Ovaj pad se pripisuje lošem vremenu (pa čak i dotičnim Olimpijskim Igrama), mada, istini za volju, entuzijazma nije bilo ništa manje na pokislim ulicama od prethodnih godina.

U domenu Frindža karakteristično je bilo prisustvo holivudskih zvezda na edinburškim pozornicama. Pored solo predstave glumice Caroline O'Connor (koja se između ostalog proslavila u filmu *Moulin Rouge*) i učešća holivudskog komičara Mike McShane-a u američkom komadu *Fatboy*, najzapaženije i dugo najavljivano bilo je prisustvo Kristijana Slejtera (Christian Slater) koji je igrao vodeću ulogu u pozorišnoj verziji *Leta nad kukavičjim gnezdom*. Ideja za ovaj poduhvat potekla je od festivalskog veterana Guy Mastersona, koji je već stalni deo ove moje godišnje reportaže. Masterson je, naime, prošle godine kreirao pozorišnu verziju filma *12 Angry Men* gde je uloge podelio renomiranim solo komičarima, rasprodao sve karte za predstavu, a zatim odmah dobio londonski transfer i svetsku turneju. Istom

logikom nastao je i ovaj poduhvat koji je najzad zadobio i holivudske razmere. Iako se Masterson na kraju povukao iz projekta, a Kristijan Slejter dobio boginje pred samo otvaranje festivala – te tako razočarao dvonedeljnu publiku s već unapred kupljenim kartama za predstavu koju bolesni glumac nije mogao da igra – sve se srećno završilo time što je predstava ipak igrana u poslednje dve nedelje festivala, te zatim odmah prešla u londonski West End. Sama zvezda po imenu Slejter uspeo je da privoli razočaranu publiku i novinare da mu nepredviđenu nesrećnu okolnost oproste upotrebivši neodoljiv šarm i neočekivanu dozu skromnosti. Slejter je bio najčešće viđena, najopuštenija i najpristupačnija ličnost na ulicama i žurkama Edinburga. Povrh svega, ipak, najvrednija hvale bila je sama Slejterova gluma u pomenutoj predstavi koja se ni na koji način nije namerno izdvajala od ostvarenja njegovih kolega na sceni, već se odlikovala i znatnom velikodušnošću u odnosu na ceo ansambl. Taj se ansambl dakle našao i među takmičarima za glumačke nagrade časopisa „Stejdž“ čiji je kritičar i član žirija još jednom bio i vaš dopisnik.

Iako je i gore pomenuta Caroline O'Connor bila nominovana u kategoriji za najbolju glumicu, a gore pomenuti McShane za najboljeg glumca, nažalost ipak nijedna od ovih holivudskih zvezda nije odnela glumačke 'zlatne medalje'. Nagradu za najboljeg glumca dobio je Amerikanac James Urbaniak (koji je doduše takođe započeo svoju holivudsku karijeru pre nekoliko godina u filmu Vudija Alena) za solo show *Thom Paine*. Ovaj komad takođe je odneo 'srebrnu medalju' ili drugo mesto za najbolji novi komad od strane Guardian. Nagradu za najbolju glumicu dobila je Irkinja Pauline Goldsmith za dvadesetominutnu Beketovu monodramu *Not I* čuvenu po tome što su u njoj zapravo glavni akter „Usta“, a izvođenje ovog komadića predviđeno je s isključivim ciljem da se usta glumice postave na scenu. Nesumnjivo kontroverzan izbor u ovoj kategoriji oprošten nam je izborom najboljeg ansambla koji je ipak bio opšti favorit. Škotska trupa Grid Iron još jednom je odnela nagradu „Stejdža“ za najbolji ansambl, a za hip-hop operu pod naslovom *Fierce* koja se bavi temom uličnih grafita.

Utešnu „zlatnu medalju“ u ime neposredne srpske publike ipak bih volela da dodelim predstavi *Fatboy* u kojoj glavnu ulogu igra pomenuti Mc Shane. Delo njujorškog pisca i reditelja John-a Clancy-a, *Fatboy* je svojevrsno vaskrsenje Žarijevog Ibija u tri čina, gde se drugi odvija u sudnici, a u kojoj optužen za niz zločina, Fatboy-Ibi sam sebe brani. Po rečima samog Clancy-ja, svaka sličnost i s bivšim jugoslovenskim i bivšim američkim predsednicima je – iako incidentalna – apsolutno namerna. Clancy bi svakako voleo da svoju predstavu dovede pred srpsku publiku, te sad ostaje na organizatorima srpskih igara da taj meč i ostvare.

Toliko o pobednicima. Što se ostalih – ovde nepomenutih – 190 predstava na ovogodišnjem Frindžu tiče, valja samo još jednom pomenuti da je bilo i smeđa i suza i znoja i spektakla, te da festivalska baklja i dalje gori. Ali se za sledećih par hiljada predstava – i celomesečni beg od stvarnosti – neće čekati cele četiri godine.

Andromache

Celestina

Peer Gynt

GROZNIČAVA POTRAGA ZA NOVIM

Dnevnik selektora

Jovan Ćirilov

Zemlje Evrope i sveta toliko su ojačale, granice postale transparentne, osim, nažalost, za nas, da svaka zemlja u svojoj prestonici ili nekom gradu kulturne tradicije osniva međunarodni pozorišni festival. Para ima. Valja razvijati turizam svoje zemlje. Treba sebe predstaviti – „i mi konja za trku imamo“. U poslednje vreme većina festivala priređuju takozvane *showcase* programe u okvirima svojih međunarodnih festivala. Samo se još mi patrijarhalno stidimo svojih predstava (bez mnogo razloga), tako da pojedini članovi Saveta, pogotovu ako su i sami reditelji, „treniraju (estetsku) strogoću“ na predstavama svojih kolega.

Ove godine morao sam da požurim i odmah posle Bitefa krenem na put i ugrabim najbolje predstave iz raznih sredina dok su na raspolaganju. Zato svoj redovni dnevnički raport iz inostranstva pišem u telegrafskom obliku. Osećam dužnost da s kolegama podelim utiske s tih putovanja.

Holstebro, 30. IX – 3. X

Eudenio Barba je sa svojim Odin teatrom proslavio 40 godina rada. Mi, selektori raznih festivala i drugi gosti, imali smo priliku da vidimo njegovu predstavu *Andersenov san*. Danska i ceo svet 2005. obeležavaju 200 godina od smrti ovog, pored braće Grim, najvećeg i najpopularnijeg pisca bajki. Predstava je dobar primer teze da se i u tradiciji Grotovskog može napraviti predstava s humornim elementima. A to znači da je s vedrinom mudraca podsmehne čak i neminovnosti smrti. Bajka je suviše duboka stvar da bi iz nje izostala smrt, kao što je nema u diznijevskim stripovima. Osim što umire Bambijeva majka. Zato sam na završnom banketu u Holstebrou rekao da ću u samrtnom času misliti na smrt kako ga vide Barba i Odin teatret, i da sam uveren da ću umreti srećan. Barba mi je odmah uzvratilo predlogom da im zaveštam da mi Odin teatret u svom stilu priredi sahranu. Pristajući, ipak sam dodao: „Ali ne žurite s pripremama“.

Jerevan, 5 – 10. X

Na svim svetskim festivalima svesprisutni jermenski pozorišnik Artur Gikasjan prošle godine uspeo je da u svojoj prestonici Jerevanu organizuje internacionalni pozorišni festival. Morao se orijentisati na kamernije predstave s malo dekora, ali je uspeo da festival ima nivo. Gledamo po nekoliko predstava dnevno. Čak je i stroga Renata Klet zadovoljna. Pravu senzaciju je izazvala predstava *Back to USSR* iz Kazakstana koju igraju tri tamošnje Ruskinjice s jednom Nemicom rođenom u DDR-u. To je s tananom ironijom prikazana „umetnost“ socrealizma, a zatim se prikazuje nagli prelaz na zapadnjačku muzičku i estetsku formulu. Pomalo je nostalgčno, ali ipak samosarkastično. Festival u Holandiji, inspirisan tom predstavom, već je organizovao festival pod tim naslovom *Back to USSR*, naravno s njima na programu. Naše Malo pozorište je učinilo napor da sa svojom predstavom *Frenki suzica* u režiji Bojana Đorđeva planira predstavu u njihovom sjajnom dekoru slikara Siniše Ilića. Ali je naš prevoznik zakazao. Dekor se zaglavio negde na Crnom moru. Tako je ansambl, na predlog upravnice Anje Suše, koja nikad ne gubi prisustvo duha, igrao u improvizovanoj scenografiji. Izbili su među nekoliko najboljih predstava ovog novog festivala na obroncima Ararata.

Inače, za goste poseban doživljaj bio je susret s duhom istinskog genija filmske umetnosti Sergeja Paradžanova (1924-1990) u muzeju punom dekupaža, kolaža i instalacija u njegovskom stilu.

Maribor, 15 – 17. X

Boštinkovi susreti. Gotovo svaka predstava je primer do koje mere Sloveneci doživljavaju pozorište kao važan element svog postojanja. Na neke samokritičke primedbe podsećam ih da su oni, ma koliko malobrojni, izbili u prve redove evropskog pozorišta i da to nije slučajno, jer je slovenačko pozorište bilo bitan faktor njihovog nacionalnog identiteta. Da nije bilo slovenačkih umetnika, koji su delovali i stvarali, uprkos tuđinske vlasti, danas ne bi bilo ni Slovenaca ni Slovenije.

Primer takve predstave visokog svetskog standarda je novo viđenje već odavno klasične drame Ćurta Milera *Smrt trgovačkog putnika*. Mateja Kolečnik je izmestila dramu iz sfere socijalne kritike. A psihološki realizam Milera produbila je tako što ga je odvela u vode antropologije. A unela je u dramu, ne proizvoljno, već sa svojim razlogom, čak i neke nadrealističke elemente frojdističkog porekla.

Berlin, 24 – 28. X

Gledam još jednog Renea Poleša u Prateru (*Pablo*), depandansi Folksbine. Tragam za njegovom najboljom predstavom da bi je doveo na Bitef. U i inače smelom nemačkom pozorištu, on je jedan od najvećih i najekstremnijih tragalaca. Krajnje intelektualni tekst Poleš stavlja u okvire treš-forme. Nisam baš uveren da će beogradska publika i kritika prihvatiti njegovu formu. Ali ga ipak mora upoznati, jer bez njega neće znati kuda jednim krilom ide nemačko, a to znači i dobar deo evropskog pozorišta. Oni koji misle da je umereni estetizam još i danas poslednja reč svetskih tendencija, naći će najgore reči za moj izbor Polešove predstave koja god bila. No, teško da će Bitef uopšte uspeti da ga dovede, jer su njegovi glumci skupljeni s raznih strana Nemačke i uvek je pitanje da li će biti slobodni u septembru.

Posle premijerskog kraha predstave našeg ovogodišnjeg gosta na Bitefu, Holandanina Jana Simonsa predstavom *Kockar* po Dostojevskom, u kantini pozorišta pričam s Dimitrijem Gočevim, Bugarinom koji je već davno izbio među najbolje reditelje Nemačke. (Bio je na Bitefu s Milerovim *Kvartetom*). Hajnc Klunker mi skreće pažnju na njegove dve izuzetne predstave. Tu, u Folksbine, na Koltesovu *Borbu crnca i pasa*, predstavu koja može da dođe na Bitef, i *Smrt trgovačkog putnika* u Dojčes teatru u Berlinu. Nemačka ponuda je uvek tako obimna da selektor ne zna šta bi preuzeo. Problem je katkad da nešto što je po nemačkoj pozorišnoj javnosti najbolje „nije dovoljno“ dobro za našu pozorišnu javnost, što je ove godine bio slučaj sa Simonsovom *Titom Andronikom*. „Theater heute“ je predstavu proglasio najboljom u nemačkoj sezoni 2003/04, a predstavu tek deo naše mlade kritike doživim kao pravu.

U Šaubine am Leniner plac gledam izvanrednu predstavu *Galeba* u režiji mladog Rihtera. Šeta što nije postojao za ovogodišnji Bitef u doba čehovljevog jubileja. Dešava se u današnjoj Rusiji. Duhovito, tužno, glumački na najvišem nivou.

Minhen, 28. X – 1. XI

U Minhenu sam na seminaru „Pozorište u tranziciji“. S kolegama, uglavnom selektorima festivala sa raznih strana Evrope, gledamo u Kameršpile (naši gosti na ovogodišnjem Bitefu) Parsevalovu predstavu *Otela*. Još jedna predstava Šekspira u savremenom kostimu. Otelo je nenaočiti belac, a Emilija predivna Crnkinja. „Glavnu“ ulogu ima virtuozi pijanist nasred scene, koji je izgledom oduševio ženski deo naše male festivalske vrhuške i koga je Kristine Šnajder, moja poznanica, ljubazna operativna direktorka Kameršpile pozvala za naš sto. On sve vreme improvizuje, po dogovoru s rediteljem ceo tok tragedije. Ima slobodu da nešto nekad i ne odsvira ako mu te večeri tako dođe. Muzička i rediteljska aleotorika, nova moda evropskog pozorišta.

Holandija, 12 – 15. XI

Amsterdam. Najzad gledam Koršunovasovog *Cara Edipa* iz Vilne. Učinilo mi se da je on želeo da tom ekstremnijom predstavom dođe na ovogodišnji Bitef, umesto s atraktivnom, ali predstavom izmenjenog žanra - *Romeo i Julijom*. Bio sam začuden i zbunjen kad sam na fotografijama video da je hor u *Edipu* Oskaras pretvorio u glavatu odojčad, a nešto kasnije u zbor nekoliko istih Miki Mausova. Sada sam shvatio da je u pitanju rediteljevo shvatanje da mitovi nastaju iz dečjeg doživljaja sveta, koji je otelovljen i u ovoj predstavi simbolizovan Diznijevim junacima, da bi tek kasnije na višem nivou mit postao nešto dublje, tajanstvenije, kao metaforična metafizika sveta. Ipak je bolje što je na Bitefu bio „pekarški“ *Romeo*. Uveren sam da predstava *Cara Edipa*, iako veoma za-

nimljiva i veoma dugačka, ne bi prošla na Bitefu.

U Roterdamu gledam glavni cilj moje posete Holandiji, predstavu *Dugi život* nove zvezde svetskog pozorišta Alvisa Heemanisa. On je sa svojim glumcima nekoliko godina proučavao starce i starice po staračkim domovima. I na osnovu toga napravio „realističku“, ali neverbalnu predstavu. Kad kažem da je „realistička“ hoću da kažem da nema pantomimske stilizacije, već opravdanog, mada puno bizarnog ponašanja starih ljudi, koji se prikazuju u situacijama kad i nije potrebno da govore. Katkada pevaju, snimaju pesme na lošem magnetofonu, i to bez sluha, plešu na svojoj zabavi, pentraju se da obese sliku. Sve se to dešava u „komuni“ tipičnoj za zajedničke stanove zaostale iz sovjetskog perioda. A oni i u Letoniji u tekućoj tranziciji, punoj društvenih potresa, i danas postoje. Starce i starice igraju mladi glumci bez maske, a transformišu se samo glumom i stavom. Dirljivo, duboko, novo. Njegova predstava iz savremenog života, pomalo polešovska, *By Gorky* nije kao kod Poleša ekstremna i originalna. Najzanimljivije je da je Alvin bio inspirisan dramom *Nadnu*. Ali glumci ne igraju znane likove, Satina, Glumca, Barona, Vasilisu, Tatari-na, već po svojoj volji koriste tekstove iz drame. Na portalu piše na letonskom (očigledno da je to ironijski) „čovek – kako to gordo zvuči“.

Pariz, 18 – 20. XI

U Parizu sam član državne delegacije s predsednikom Zajednice Svetozarom Marovićem Koiširi Macuri, generalnom direktoru UNESCO-a na temu našeg srednjovekovnog nasleđa na Kosovu. Ipak uspevam da odem u izmešteni Odeon i gledam staru varijaciju na temu *Ričarda Trećeg* Karmela Benea. Pitam reditelja, slavnog Lavodana, da li je pravio omaž Beneu, citirajući njegovu nekadašnju predstavu. Reče da nije, jer

nikada nije ni video snimak svoga slavnog italijanskog prethodnika. Jednostavno, a na neki način impresivno.

Riga, 20 – 23. XI

U prestonicu Letonije pozvan sam s više direktora festivala na njihov *showcase*. Kako su dve najbolje letonske predstave *Dugi život* i *By Gorky* na turneji, oni koji nisu te predstave, kao ja, videli u Roterdamu, nisu imali potpuni reprezentativan izbor. Predstava *Virdžinija Vull* 30-ogodišnjeg reditelja Regnarsa Vairarsa, koga nazivaju *enfant terriblom* tamošnjeg pozorišta, takva je da sam mu rekao: „Ti zanimljivije izgledaš nego tvoja predstava“. Daje se kraj šanka privatnog stana univerzitetskog profesora Đordža. Predstava je, kako su nas pre neki dan e-mailom obavestili ljubazni domaćini, proglašena za predstava letonske sezone. Ne znam, meni se izrazito ne sviđa.

Za mene je najbolja predstava koju glumi, ovim dnevničkim zabeleškama često spominjani, Alvis Hermanis. Ovoga puta je on „samo“ odličan i erotičan Žan u modernizovanoj Strindbergovoj *Gospodici Juliji* s dve raskošne i isto tako strasne kolegice. Rediteljka se opredelila za detaljno napravljenu kao glista razvučenu scenu (to je očigledno tu u Rigi u modi) s malo gledalaca.

Oputovali smo autobusom sto kilometara da u gradiću Valmieri vidimo varijaciju na temu litvanske prošlosti njihovog klasika Rainisa (1865-1929). U njegov komad *Mala vrana* iz 1921, rediteljka Mare Kimele ubacila je u žaru patriotske polemike likove Staljina, Brežneva i Putina, baš kao kad bi neki nemački reditelj u *Fausta* ubacio likove Hitlera, Adenaurea i Šredera. Nije mi prijalo. Zbog te predstave i stalnog gledanja predstava, nisam stigao ni do Starog trga Rige, koji je na listi svetskog nasleđa, kao odnedavno i naš manastir Dečani.

STERIJINA STOGODIŠNJICA

Izgleda da je J. St. Popoviću više bilo stalo za tim da iz ondašnjeg srpskog društva što vernije i što življe i šaljivije naslika izabrani tip i da ga što većom masom iz života pokupljenih pojedinosti što reljefnije izbaci

Priredio Zoran T. Jovanović

Stajan Novaković (1842-1915), istoričar, filolog, književni istoričar, političar, jedna od najistaknutijih ličnosti u Srbiji u drugoj polovini 19. veka, najplodniji naučnik kojeg je dala Srbija pre stvaranja Jugoslavije 1918. Napisao je prvu *Istoriju srpske književnosti* (1867, dopunjena 1871), prvu *Srpsku bibliografiju* (1869), za života objavio 50 knjiga i 400 rasprava iz oblasti istorije i teorije književnosti, političke i pravne istorije. Glavni je predstavnik filološkog pravca u srpskoj kritici i nauci o književnosti. Smatrao je da je književnost slika života, ali i izraz misli, „fotograf i filozof vremena svoga“.

Povodom obeležavanja stogodišnjice rođenja Jovana St. Popovića objavio je, u izdanju SANU, o njemu književno-istorijsku studiju na 120 strana, pokušaj stvaranja sinteze o najistaknutijem ko-

mediografu 19. veka. Redovi koji slede neka budu i podsećanje na predstojeću dvestogodišnjicu Sterijinog rođenja, koju bi valjalo za dve godine dostojno obeležiti.

Opšte karakteristike J. St. Popovića

„U Ugarskoj polazilo se i od vere i od narodnosti na prvome mestu, i glavni su radnici tim pravcem preduzeli da narod bude književnošću, školom i prosvetnom organizacijom. I J. St. Popović je u tome tražio polaznu tačku, i pozorište je iznašao kao sredstvo kojim da sa svoje strane radi na probuđenju naroda srpskog. U tome izboru i pokazao se njegov

pravi poziv, kojim je uspeo da srpsko pozorište stvori.

Ne smatramo da je J. St. Popović izabrao dramu kao glavno svoje polje rada što je mislio na tome se polju odlikovati, nego je na dramatu radio rodoljublja radi, a dramatsko savršenstvo bilo mu je na drugom mestu. Dokaz nam je zato što su svi Popovićeve dramati popularni, shvatljivi, bez oštrije umetničke obrade.

I pošto svaka valjana književna proizvodnja ima svoju tendenciju ili svoj zadatak - proizvodnja J. St. Popovića imala je za zadatak krepljenje rodoljublja i narodnosti i razvijanje prosvete. S toga se J. St. Popović svuda pokazuje naročito kao čovek od reda, pouzdan u svakom smislu, daleko od sviju sumnjivih ili prevratnih tendencija. Tvrd i nesumnjiv moral opšteg građanskog, društvenog i moralnog reda veje kroz društvo ili sredinu njegovih spisa.

Izgleda da je J. St. Popoviću više bilo stalo za tim da iz ondašnjeg srpskog društva što vernije i što življe i šaljivije naslika izabrani tip i da ga što većom masom iz života pokupljenih pojedinosti što reljefnije izbaci. Obrt na dobro, pobeđa poznate moralne ispravke, vršila se ovlaš kao stvar poznata. Pisac je u fotografisanju svoga izabranog tipa bio i marljiv i savestan; za obrt na dobro zadovoljavao se onim što se desilo pod rukom, ne tražeći u tome bog-zna kakve probiračke kombinacije.

Jovan St. Popović nije imao ni prilike ni sredstava da od svoga talenta stvori narodu sve što je mogao, ni da to usavrši onako kako bi mogao. To što je palo u deo

njemu, sudbina je i ostalih poslenika na polju knjige i prosvete srpske... Ovoliki narod koliki je srpski, da je u istinu rodoljubiviji, bolje organizovan, prosvetljeniji i odaniji svojoj kulturnoj zadaći, mogao bi više učiniti i drugojačije olakšati rad svojih talentovanih poslenika.

Po bistrini svojoj, po oštroj oku svome J. St. Popović je ovo mogao videti.

Otuda oni njegovi gorki, skeptični odzivi gromkim frazama koje su sa 1848. unesene u srpski narod. On ih nije cenio po njihovu zanošljivu zvuku no po njihovoj stvarnoj vrednosti.

Samo što je J. St. Popovića ta skeptična hladnoća i u grob otpratila“ (1907).

J. St. Popović

OKTOBAR, NOVEMBAR 2004.

KAD SU CVETALE TIKVE

Jelena Kovačević

OKTOBAR

Pre 35 godina

Drama koja je na dokumentarno-filmski način prikazivala posleratni život u jednom kraju Beograda doživela je odmah na premijeri ogroman uspeh. U Jugoslovenskom dramskom, koje je ovom premijerom 6. X 1969. otvorilo sezonu, predviđali su da će to biti najbolja predstava. Dragoslav Mihajlović je dramati-zovao vlastiti roman *Kad su cvetale tikve*, a postavio ga je Boro Drašković, uz pomoć scenografsko-kostimografskog tandema Vladislav i Slavica Lalicki, glumaca: Miše Janketića, Ljube Tadića, Ljubiše Jovanovića, Mihajla Kostića, Rade Đuričin, Marka Todorovića, Miodraga Radovanovića, Ljiljane Krstić, Marijana Lovrića, Svetlane Bojković, Branka Cvejića, Milana Gutovića i drugih. Pozorišnom timu na probama je pomagao i trener bokserske reprezentacije Duško Bogdanović. *Kad su cvetale tikve* reprizirana je još samo 10. i 13. X. Onda je stigla državna uredba po kojoj je predstava morala ili da se prepravi ili da se skine s repertoara. Po prvi put u posleratnoj Jugoslaviji pozorišni čin shvaćen je kao opasan po zajednicu. Još jednom su *Tikve* odigrane s izvesnim ideološkim izmenama, a onda je u subotu 25. X Umetničko veće JDP odlučilo da predstavi više ne igra.

Nova scena Narodnog pozorišta, popularni Zemunski pogon, otvorena je u zgradi Doma kulture Zemun 22. X 1969, premijerom *Koštane* u režiji Jovana Putnika. Pred prepunom dvoranom naslovni lik igrala je Olivera Marković, a Mitketa Jovan Milićević. Scena je bila namenjena građanima Zemuna i Novog Beograda, kojih je u tom trenutku bilo oko 250 hiljada. Na repertoar je stavljena dramska klasika - *Šuma Ostrovskeg*, *Narodni poslanik* B. Nušića, *Španska tragedija* Tomasa Kida, ali u sali su mogli da se izvode i opera i balet. Ova zgrada je sa prekidima građena dve decenije. Imala je 600 mesta, prostor za orkestar čak veći od zgrade u centru Beograda i jednako prostranu scenu.

23. X 1969. dramski pisac Samjuel Beket (Samuel Beckett) dobio je Nobelovu nagradu za književnost. Te godine bila je jaka konkurencija; kandidati su bili Malro, Đuzepe Ungareti, Solženjicin, Neruda, Ginter Gras... Beket je uticao na evropsku dramu druge polovine XX veka, mada je i najviše osporavan. Rođen je u Dublinu 1906, školovao se na Trinititi koledžu. Već tad je objavio prvu knjigu - pesmu *Horoskop* (1930). Od 1938. trajno živi u Parizu. Na francuskom je počeo da piše po završetku rata. Nastaju njegova najznačajnija dela: romani *Marfi* (1938), *Moloi* (1951), *Malone umire*, *Bezimeno*, drame *Čekajući Godoa* (1952), *Kraj igre* (1957), *Poslednja vrpca* (1958), *Srećni*

dani (1963). Sam je sebe prevodio na engleski. Pisao još radio-drame, eseje, kratke priče. Drugovao je sa Radomirom Konstantinovićem. Umro je u Parizu 1989.

Scenograf i slikar Andrej Verbicki umro je 4. X 1974. u Herceg Novom. Rodio se u Rusiji 1895. Ruski emigrant (rod. 1895), između dva rata bio je scenograf u beogradskom Narodnom pozorištu, a najveći uspeh doživeo je 1925, kada je izlagao na Međunarodnoj izložbi dekorativne umetnosti u Parizu. Posle rata učestvovao je još u predstavama *Naježda*, *Madam Baterflaj* i *Knez Igor*. Radio je i za Beogradsko dramsko pozorište, i ponekad gostovao u novosadskom SNP, u Nišu, Šapcu, Kotoru, Titogradu, na Cetinju.

Povodom proslave Dana Beograda, 20. X 1974. za novine su dali izjave između ostalih i pozorišni ljudi. Reditelj dr Marko Fotez se sećao vremena oslobođenja: „Ni vlaka, ni mosta, nego, skelom smo prešli s ove strane Save. U Beogradu kao u mravinjaku: raskrčavale su se ruševine. A brijali smo se u podzemnom veceu kod bivšeg 'Ruskog cara'. Ha-ha-ha. Ala je to bilo lepo... Beograd vas privuče širinom svoje duše, a onda zadrži. Rekao bih: ovde ima mesta za svakoga.“ Prvakinja JDP, Marija Crnobori: „Kad mi neko samo tako kaže da sam došljak, a šta si ti, bolan! Došljak, to je nešto lepo, neko ko donosi novo bogatstvo sa sobom, nepoznato, na poklon. Svi smo mi došljaci: u ovaj grad, u ovu zemlju, u ovo vreme, u život ovaj...“ Stevo Žigon: „Volim ga zbog njegove fantastične prošlosti. Volim ga zbog njegove još fantastičnije budućnosti. Koji je grad u svojoj istoriji četrdeset puta spaljivan? Koji grad ima ovako velike reke, ovako velike vetrove, veliko nebo.

Najlepše beogradske ulice vode pravo u nebo...“ Eva Ras: „Volim Beograd što vam se tamo ljudi od srca nasmeše, ili vas oteraju glatko tamo negde, ali ste sasvim sigurni da vas u nekom svom unutrašnjem tetferu uknjiže. Tamo svet ne ume da gleda kroz vas kao kroz - ništa.“ Dr Anton Kolendić: „Nikad nisam razmišljao o tome jesam li Beogradanin. Beograd sam primio kao svoj najrođeniji grad još dok sam bio maturant, skojevac... pa zatim učesnik studentskih demonstracija, kad smo provalili u rektorat i kad su se Beogradani masovno solidarizali s nama i donosili nam hranu. To je bio pravi Beograd, koji je u sebi uvek nosio tu slobodarsku žicu. Otud se njegovim imenom prse i oni koji to po rođenju nisu.“

Pre 25 godina

Beograd je gledao komad Elfride Jelinek. Iz Graca je u Beogradsko dramsko pozorište stigao Stadttheater i 11. i 12. X 1979. izveo prvo - Ibenovu *Noru*, a potom adaptaciju iste drame koju je napravila Jelinekova, *Šta se dogodilo pošto je Nora napustila muža*. Obe drame režirao je Kurt Jozef Sildkneht, ulogu Nore igrala je Petra Farnlender. Nora se na kraju vraća mužu, s rečima: „Niko ne stoji tako nisko da ne bi imao nešto još niže od sebe - svoju ženu“. Državni teatar je ovim uzvratilo posetu BDP u prethodnoj sezoni.

Oktobarsku nagradu grada Beograda za 1979. u oblasti pozorišne umetnosti dobio je Predrag Manojlović za ulogu Kaligule u Kamijevoj drami koja je postavljena u beogradskom Narodnom pozorištu. U objašnjenju odluke stajalo je i: „...pošlo mu je za rukom da oživljava složene Kamijeve filozofsko-pozorišne ideje. Ova uloga afirmiše jedan nedovoljno priznat način glume, pre svega

zasnovan na intelektualnom pristupu, ironiji, neočekivanim pozorišnim rešenjima.“ Odluku su doneli Vlada Stamenković, Marko Todorović i Đoko Stojčić.

21. X 1979. u Beogradu je umro dr Dušan Miličić, bivši direktor Drame NP, dugogodišnji upravnik Narodne biblioteke Srbije, frankofil. Kao student prešao je Albaniju pri povlačenju vojske. U izbeglištvu je studirao francuski i uporednu književnost u Eksu, Alžiru i Parizu, gde je diplomirao. Na Sorboni doktorira sa dve teze *Pozorište Onore de Balzaka* i *Neobjavljeno pozorište O. de Balzaka*. Obe je nagradila Francuska akademija nauka. Bio je upravnik i dramaturg Narodnog pozorišta Moravske banovine u Nišu i na visok nivo podigao repertoar, scensku disciplinu i režiju. Poneo je Legiju časti 1935. U beogradskom Narodnom pozorištu bio je književno-umetnički referent, pa direktor Drame za vreme uspešne uprave Milana Predića. Objavio je prve romansirane biografije slavnih ličnosti: Sare Bernar, Marije Malibrana, Emila Zole, Stendala, Molijera. Rodio se u selu Merdari kod Niša 7. XI 1892.

Na isti dan, 21. X u Ljubljani je, posle kratke bolesti preminula glumica Sava Severova, nenadmašni tumač Krležinih ženskih likova. Igrala je na velikim jugoslovenskim scenama i obeležila Jugoslovensko dramsko pozorište i Slovensko narodno gledalište u Ljubljani. Ponela je mnoge nagrade za uloge - Laure u *Agoniji*, Barunice Kasteli u *Glembajevima*, Strindbergovoj G-dci Juliji, Šekspirovih i Cankarevih junakinja. Na pitanje ko je na nju presudno uticao rekla je: „Napišite: Krleža, on je moj pisac“. Rodila se u selu Trojane između Celja i Ljubljane 1905. Poslednji put

igrala je povodom 80-godišnjice Krležinog rođenja 1973.

U ulici Milana Rakića 38, povodom 40 godina oslobođenja Beograda, 8. X 1979. otvoren je novi **Zvezdara teatar**. Premijerno je izvedeno **Mrešćenje šarana** Aće Popovića u režiji Dejana Mijača (scenograf Vladislav Lalicki, muzika Voki Kostić). Igrali su Izet Hajdarović, Mira Karanović, Bora Todorović, Rada Đurićin, Voja Brajović, Lazar Ristovski, Gordana Pavlov, Branko Cvejić. Dok se danas zgrada renovira, treba se podsetiti da je tada Teatar nastao na mestu slabo posećenog bioskopa. Imao je salu sa 680 mesta, studio za snimanje emisija i ploča, umesto foajea – klub, a oko zgrade, baštu sa kabareom. Inženjer Nenad Brkić je projektovao enterijer, a brine i o marketingu i propagandi. Očekivala se premijera **Ratničkog rastanka** po Branku Čopiću, u režiji Egon Savina; Vida Ognjenović je planirala **Nečastive na filozofskom fakultetu** Iva Brešana, a pripremao se i rok-mjuzikl, spektakl s Goranom Bregovićem, Željkom Bebekom, Borom Đorđevićem i Mirom Furlan za Novu godinu.

Pre 10 godina

Pod idejom Vizionarski Beograd 4. X 1994. svečano je otvoren novi prostor u

nastalo je okružno Narodno pozorište „Bora Stanković“ koje je izdržalo samo nekoliko sezona (do 1954). Amateri su se ponovo okupili 1959, na podstrek glumca Ljubiše Stojčevića. Igrali su sve Stankovićeve komade i dramatisacije, a omljen im je ostao i Nušić.

Pre 30 godina

U moskovskom Teatru Vahtangov 3. novembra 1974. počele su probe **Gospode Glembajevih** u režiji Miroslava Belovića. Premijera je bila zakazana za 3. I 1975. To proleće Belović je išao na razgovore s Krležom u Zagreb, kako bi što bolje rastumačio i postavio komad. Predstava je kasnije gostovala na Sterijinom pozorju.

Božidar Drnić je 7. XI 1974. obeležio pola veka glumačkog rada. U foajeu Teatra „Krug 101“ priređena je jednostavna svečanost za glumca Krležinih junaka Križevca, Silberbranta i Fabricija, ali i oca Ane Frank. Naveče je igrao u **Gospodi Glembajevima**. Igrao je na scenama Beograda, Zagreba, Osijeka, Splita, Sarajeva. Nametnuo je savremenu scensku dikciju. Na radio stanicama Rima, Praga, Brna, Bratislave, Sofije, Plovdiva, Varne, Jerusalima i Atine mogao se čuti njegov glas s finim govornim finesama. Mnogo putovao po Evropi,

mačkog rada. Prvi profesionalni ugovor sklopio je 1912. u Nišu. Čika Duca je napunio 82 godine igrajući Ivka jorgadžiju, Hadži Zamfira, Hadži Tomu. Igrao je i u Skoplju, Banjaluci, Štipu, Leskovcu, Bitolju.

Pre 25 godina

Teatar „Pod razno“ u SKC izveo je 12. XI 1979. diplomski tekst Miloša Radovića **S.O.S. – spasite naše duše**. Savremena društvena drama u kojoj šest lica koja konkuriraju za „herojski podvig godine“ pokazuju naličje medalje... Teatar „Pod razno“ negovao je „novi realizam“ i zanimao se za komade mladih domaćih autora. Reditelj Vladimir Jevtić predstavu je pomerio u park iza SKC-a. Igrali su Predrag Laković, Milan Erak, Čedomir Petrović, Danilo Lazović, Gordana Gadžić. Scenografiju i kostime potpisala je Biljana Dragović, a korišćena je muzika džez pijaniste Kita Džereta.

U Jugoslovenskom dramskom pozorištu 24. XI 1979. premijerno je izveden **Sumrak** Isaka Babelja u režiji Poljaka Ježija Jarockog. On je doveo scenografa i kostimografa Juga Kovarskog i kompozitora Stanislava Radvana (radio za Vajdine filmove, dobio narudžbinu od pape Jovana Pavla II). Predstava je dugo

povelju Narodnog pozorišta kao nekađšnjem članu kuće.

Dok se u beogradskim bioskopima prikazuje film **Balkanski špijun**, istoimena predstava je od premijere 12. IV 1984. do 15. XI 1984. odigrana 100 puta. Sa scene „Bojan Stupica“ prebačena je na Veliku scenu Jugoslovenskog dramskog jer je ineresovanje publike bilo ogromno. Za to kratko vreme, predstava i učesnici su dobili: pisac Dušan Kovačević Sterijinu nagradu, Danilo-Bata Stojković Sterijinu nagradu i Stetuetu slobode, u Sarajevu plaketu „Aplauz grada Sarajeva“, na Svečanostima „Ljubiša Jovanović“ Branka Petrić nagradu za žensku ulogu.

Pre 10 godina

Prva premijera u sezoni u beogradskom Narodnom pozorištu bila je 8. XI 1994. **Život je san** Kalderona dela Barke u režiji Nikite Milivojevića. Komad je prvi put izveden u nas 1875. i tad ga je postavio Miloš Cvetić, koji je igrao i jednu od glavnih uloga. U savremenoj podeli igrali su Rade Marković, Nebojša Dugalić, Branko Vidaković, Boris Komnenić, Dušanka Stojanović, Željko Santrač, Miodrag Radovanović, Danijela Ugrešević i dr, a učestvovao je i ansambl „Renesans“.

Za ulogu Sera u predstavi **Garda-rober** Ronalda Harvuda u režiji Dejana Mijača **Ljuba Tadić** je dobio nagradu „Raša Plaović“ 10. XI 1994.

13. XI u Ateljeu 212 održana je premijera **Marije Stjuart** F. Šilera s Darom Džokić u naslovnoj i Cecom Bojković kao Elizabetom. Dramu je postavio Ljubomir Draškić. Kostime iz epohe uradila je Božana Jovanović, a svedenu scenografiju Petar Pašić. U ostalim ulogama pojavili su se Isidora Minić, Aljoša Vučković, Milan Mihajlović, Đuza Stojiljković, Branislav Zeremski.

Glumac **Rastko Tadić** umro je 14. XI 1994. Rodio se u Novoj Varoši 1933. u profesorskoj porodici. Detinjstvo i mladost provodi u Kragujevcu, sa starijim bratom Ljubom Tadićem. Odmah po oslobođenju učestvuju u pozorišnom životu Kragujevca, uz Miju Aleksića i Vasu Pantelića. Rastko je završio Pozororišnu akademiju u Beogradu, radio u novosadskom SNP, te u Jugoslovenskom dramskom i Narodnom pozorištu. Među najboljim ulogama su Mitke u **Koštani** i Drago Stojković u **Kosovskoj hronici** Rajka Đurđevića (režija Cisane Murusidze). Učestvovao u akciji „Selu u pohode“, borio se protiv analfabetizma u našoj sredini i govorio: „Kad bi svako poneo po jedno slovo i seo sa čovekom po sad-dva, pa pričao: ovo je slovo I, utuvi to, kao igla, istina, izvor. Ja sam I...“

Pri Centru za kulturu „Stari grad“ 16. XI 1994. počeo je da radi **dramski studio „Mi...“** Milenka Maričića, profesora na FDU, pozorišnog i TV reditelja. Za savetnika je imao Miru Stupicu. Ostali saradnici su bili su glumci nekadašnji Maričićevi studenti. Studio je imao istraživački karakter, trajao je godinu dana u četiri ciklusa i bio je namenjen mladima do 20 godina. Finansirao se delom od školarine, od donatora i sponzora.

Glumac **Milan Puzić** preminuo je 17. XI 1994. posle duge i teške bolesti.

Nosilac Dobričinog prstena za životno delo 1994. bio je **Mata Milošević**. Jednoglasnu odluku doneo je žiri u kome su bili Marija Crnobori, Dejan Mijač, Mija Aleksić, Mira Banjac, Ljubomir Simović, Vlada Stamenković i predsednik Zlatare Majdanpek, Zoran Stošić.

Scena iz predstave *Sumrak*

Velikoj barutani na Kalemegdanu. Uz muzičke programe klasične i džez muzike, Sonja Vukićević je izvela **Medeju** Arpada Genca u režiji Ivane Vujić. Barutana je imala dva scenska prostora, hodnik i halu. Pre predstave, prikazan je video snimak **Dozivanja ptica** Harisa Pašovića, predstava JDP-a. Vizionarski Beograd planirao je još otvaranje Letnje pozornice na Topčideru i aktiviranje Plovećeg pozorišta „Lajkovac“.

NOVEMBAR

Pre 75 godina

U Vranju je 24. XI 1929. godine 14 zaljubljenika u pozorište formiralo Pozorišni odsek pri biblioteci Građanska kasina i tako začelo pozorišni život grada. Prvo su postavili Nušićevo **Sumnjivo lice**. Ulogu sreskog načelnika Jerotija Pantića tumačio je školski nadzornik Milan Brkić, a Tasu praktikanta – Svetislav Jovanović (Čaka Tabanac). Postavili su i **Kir Janju, Lek protiv punice, Jazavac pred sudom, Čestitam**. Tada je režirao lekar Borislav Petrović i Vlastimir Anđelković. Po ratu

Bliskom istoku i suočavao umetnička iskustva.

U beogradskom Narodnom pozorištu 22. XI dodeljene su **godišnje nagrade** Pozorišta. Najbolji reditelj bio je Paolo Madeli, koji je postavio **Ribarske svade**, najbolja glumica Neda Spasojević kao Hasanaginica, najbolji glumac Predrag Tasovac u ulogama u **Ribarskim svadama** i **Selu Stepančikovu**.

U španskom mestašcu Figueras u novembru 1974. **Salvador Dali** je otvorio svoj Muzej-teatar. Na otvaranje su bili pozvani mnogi bogati ali se odazvao samo Arno Beker, Hitlerov zvanični skulptor koji je poklonio Muzeju glavu Žana Koktoa. Dali je kasnio a na okupljenu masu navalila je policija. Novinari koji nisu bili Španci, pendrecima su najureni. „Samo me je strah da ne umrem od radosti i sreće“, govorio je Dali. Slikar je za Muzej dobio ruševine preko puta crkve u kojoj je kršten (što je naglašavao) i radio je na njima 10 godina. Hteo je baroknu čudesnu pećinu ali je na otvaranju izgledala siromašno.

Niški glumac **Dušan Cvetković** 25. XI 1974. proslavio je 6 decenija glu-

očekivana, i umalao da se izjalovi premijera. Nekada su tekle i po dve dnevne probe, gotovo u potpunoj tajnosti za javnost; samo se izrađena sinagoga mogla videti. Igrali su Ljuba Tadić, Ljiljana Krstić, Milan Gutović, Irfan Mensur, te Predrag Laković i Mića Tatić, a po par reči imali su glumci Olga Spiridonović, Svetlana Bojković, Nevenka Mikulić, Ivan Bekjarev, Stojan Dečermić.

Pre 20 godina

Na premijeri 5. XI 1984. čudno i nevino su zazvučale replike Šniclerove **Vrteške** u postavci Dejana Mijača. U vreme kada su se pojavile (1901) izazvale su skandal i komad je igran samo za odabranu publiku. Predstava je bila zabavna i zbog uspehlih kreacija Olivere Ježine, Tihomira Stanića, Tanje Bošković. Vladislav Lalicki uradio je scenografiju sa secesionističkim elementima.

Dobričin prsten, najveća glumačka nagrada za životno delo u nas, uručen je **Nevenki Urbanovoj** 26. XI 1984. Mada dugo ne igra, žiri je posebno istakao Nevenkin moderni senzibilitet. Prsten joj je predao Miki Manojlović, a na istoj svečanosti Velimir Lukić joj je uručio

LUDUS

Pozorišne novine

YU ISSN 0354-3137

COBISS.SR-ID 54398983

Izlazi jednom mesečno

(osim u julu i avgustu)

Tiraž: 1500 primeraka

Prvi broj objavljen 5. XI 1992.

Izdaje

Savez dramskih umetnika Srbije

Beograd, Studentski trg 13/VI

Telefoni: 011/631-522,

631-592 i 631-464; fax: 629-873

http://www.sdu.org.yu

e-mail: sdu@net.yu

PIB 100040788

Tekući račun: 255-0012640101000-92

(Privredna banka a.d.)

Devizni račun: 5401-VA-1111502

(Privredna banka a.d.)

Predsednik

Sonja Jauković

Glavni i odgovorni urednik

Aleksandar Milosavljević

aleksmil@eunet.yu

Redakcija

Svetlana Bojković, Jovan Ćirilov,

Ivana Dimić, Aleksandra Jakšić,

Maša Jeremić (zamenik glavnog i

odgovornog urednika), Svetislav

Jovanov, Jelena Kovačević, Branka

Krilović, Ivan Medenica, Olivera

Milošević, Darinka Nikolić, Tanja

Petrović, Gorčin Stojanović, Anja Suša,

Petar Teslić, Đorđe Tomić (fotografija),

Maja Vukadinović

Sekretar redakcije

Radmila Sandić

Grafički dizajn i priprema za štampu

AXIS studio, Beograd

e-mail: office@axis.co.yu

WEB administrator

Vojislav Ilić

Dizajn logotipa „LUDUS“

Đorđe Ristić

Redizajn logotipa „LUDUS“

AXIS studio

Štampa

Preduzeće za grafičko izdavačku

delatnost i usluge d.o.o. BRANMIL,

Beograd, Borisa Kidriča 24

Rešenjem Ministarstva za informacije

Republike Srbije Ludus je upisan u

Registar sredstava javnog

informisanja pod brojem 1459

Na osnovu Mišljenja Ministarstva

kulture Republike Srbije pozorišne

novine Ludus oslobođene su poreza na

promet